

ОДБРАНА

Интервју

**Његова светост патријарх српски
господин Иринеј**

**Јединство је
наша снага**

putovanje

BEZ GRANICA

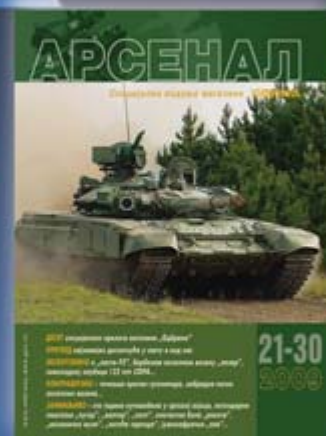
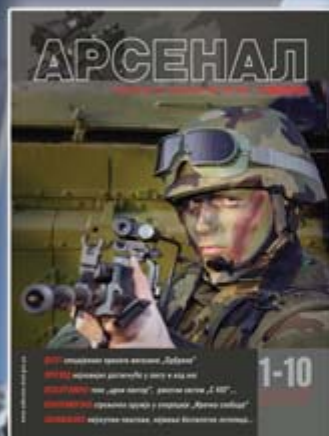

Lasta

EUROLINES

LASTA info centar • 011/3348-555

www.lasta.co.yu • www.lasta-turizam.com

КОМПЛЕТ
1.000,00

АРСЕНАЛ МАГАЗИНА ОДБРАНА:

- Тридесет специјалних прилога.
- Преглед најновијих достигнућа војне технике у свету и код нас.
- О савременом оружју: оклопним борбеним возилима, хаубицама, авионима, хеликоптерима, беспилотним летелицама, сателитима, бродовима, подморницама,
- Из пера познавалаца, конструктора, испитивача, новинара.
- Развој, техничке карактеристике, борбена употреба, али и историја.
- Опремање армија света.

Н А Р У Ц Б Е Н И Ц А

НЦ „ОДБРАНА“

Браће Југовића 19, 11000 Београд
Тел: 011/3201-995, тел/факс 011/3241-009

Наручујем (заокружити):

1. „АРСЕНАЛ - 1“ по цени од 350,00 динара + 130,00 динара ПТТ трошкови,
2. „АРСЕНАЛ - 2“ по цени од 400,00 динара + 130,00 динара ПТТ трошкови,
3. „АРСЕНАЛ - 3“ по цени од 400,00 динара + 130,00 динара ПТТ трошкови,

КОМПЛЕТ („Арсенал 1, 2 и 3“) по цени од 1.000,00 динара.
Комплет шаљемо Пост експресом на рачун купца.

Целокупан износ уплатити на жиро-рачун број
840-49849-58.

Доказ о уплати и наруцбеницу послати на адресу
НЦ „Одбрана“.

Купац: _____

Улица и број: _____

Место: _____ Телефон: _____

Потпис наручиоца _____

ОДБРАНА

Магазин Министарства одбране Србије

„Одбрана“ наставља традицију „Ратника“,
чији је први број изашао 24. јануара 1879.

Издавач

Медија центар „ОДБРАНА“
Београд, Браће Југовића 19

Директор и главни и одговорни уредник

Славољуб М. Марковић, потпуковник

Заменик главног уредника

Раденко Мутавић

Уредници

Драгана Марковић (специјални прилози)
Мира Шведић (арсенал)

РЕДАКЦИЈА:

Душан Глишић (фељтон, историја и традиције),
мр Снежана Ђокић (свет),
Бранко Копуновић (друштво),
Владимир Почуч, мајор (одбрана),
Александар Петровић, поручник

Стални сарадници

Станислав Арсић, Себастиан Балаш,
Игор Васиљевић, Југослав Влаховић, мр Славиша Влацић,
Милосав Ц. Ђорђевић, Владица Кристић,
Александар Лијаковић, др Милан Мијалковски,
мр Зоран Миладиновић, Предраг Милићевић,
мр Миљан Милкић, Кршман Милошевић,
др Милан Милошевић, Никола Остојић, Никола Оташ,
Иштван Пољанац, Будимир М. Попадић, Влада Ристић

Дизајн и прелом

Енес Међедовић (ликовни уредник),
Станислава Струњаш, Бранко Сиљевски
(технички уредници)

Фотографија

Горан Станковић (фоторепортер)
Даримир Банда (фоторепортер)

Језички редактор

Слађана Мирчевски

Коректор

Слађана Грба

Секретар редакције

Вера Денковски

Документација

Радован Поповић (фото-центар)

ТЕЛЕФОНИ

Директор и главни и одговорни уредник
3241-258; 23-809
Заменик главног уредника 3241-257; 23-808
Секретар редакције 3201-809; 23-079
Прелом 3240-019; 23-583
Маркетинг 3241-026; 3201-765; 23-765
Претплата 3241-009; 3201-995; 23-995

ТЕЛЕФАКС 3241-363

АДРЕСА

11000 Београд, Браће Југовића 19

e-mail

odbrana@mod.gov.rs

redakcija@odbrana.mod.gov.rs

Internet

www.odbrana.mod.gov.rs

Жиро-рачун

840-49849-58 за МЦ „Одбрана“

Претплата

За припаднике МО и Војске Србије преко РСЦ
месечно 160 динара.

За претплатнике преко Поштанске штедионице
месечно 180 динара.

Штампа „ПОЛИТИКА“ АД, Београд,

Македонска 29

ОДБРАНА ISSN 1452-2160

Магазин излази сваког 1. и 15. у месецу

Снимко Радован ПОПОВИЋ

САДРЖАЈ

- Обележена 65. годишњица пробоја Сремског фронта
ТЕМЕЉ НОВЕ ЕВРОПЕ 6
- ИНТЕРВЈУ
Његова светост патријарх српски господин Ириније
ЈЕДИНСТВО ЈЕ НАША СНАГА 8
- Улога жена у изградњи система безбедности
ЈЕДНАКЕ ШАНСЕ И ПРАВА 12
- Српски медицински тим у Чаду
СИМБОЛ ХУМАНОСТИ 14
- Професионални састав Прве бригаде
ЈЕДИНСТВО РАЗЛИКА 19
- ОДБРАНА
Први састанак међународне експертске радне групе АБХО
КОРАК ДО РЕГИОНАЛНОГ ЦЕНТРА 20
- Шести центар за обуку
НАДОГРАДЊА СПОСОБНОСТИ 22
- На Пасуљанским ливадама
ФИНАЛЕ ЖУТОГ ПЕРИОДА 24
- Речна флотила на Дунаву
НАВИГАЦИЈСКО ПЛОВЉЕЊЕ 28
- Жене професионални војници
У СТРОЈУ ПЕРСПЕКТИВНИХ 29

„Одбрана“ је члан
Европског удружења војних новинара

14

28

реч уредника

Старт

Председници САД и Русије, Барак Обама и Дмитриј Медведев, потписали су 8. априла у Прагу нови уговор о ограничењу и смањењу нуклеарног стратешког наоружања две државе. Споразум је заменио претходни уговор START I, који су 1991. године потписали тадашњи председници Михаил Горбачов и Роналд Реган, а престао је да важи 5. децембра 2009. године.

Новим уговором смањују се садашњи капацитети стратешког офанзивног наоружања за 30 посто. Број распоређених нуклеарних бојних глава смањиће се на 1.550 на обе стране, што је мање од тренутног лимита од 2.200.

Потписивање споразума има пре свега политички значај јер показује намеру обе стране да унапређују међусобне односе, али је његово безбедносно значење неизвесно. Наиме, уговор има смисла само ако подразумева да се неће повећавати способности антибалистичких ракета.

Повећање одбрамбеног наоружања неизбежно повлачи за собом повећање офанзивног наоружања, тврди се у Москви и износи сумња да ће у том случају и друге земље одступити од споразума о неширењу нуклеарног оружја. Амерички противракетни штит у Европи биће изазов појединим државама, мисли се пре свих на Иран и Северну Кореју, за усавршавање балистичких ракета и бојне опреме ради јачања могућности ефикасног превладавања противракетне одбране. То ће принудити и Русију да предузима узвратне мере, што би значило почетак нове трке у наоружавању.

Због противљења Русије, нова америчка администрација одустаје од постављања радара у Чешкој и ракете у Пољској, за које се тврдило да нису уперене против Русије. Уместо тога планира се стационирање ракета средњег домета *патриот* у Пољској и инсталирање ракетних пресретача у Румунији, као саставном делу новог америчког одбрамбеног штита, о чему имају пристанак румунске стране.

Дошло је, дакле, поново време да се глас Русије у међународним односима мора уважавати. Задуго у немоћи после распада Совјетског Савеза, Русија није могла да се супротстави ни ширењу НАТОа на исток ни једностраним актима САД које су учвршћивале своје присуство на Балкану, јужном Кавказу и средњој Азији.

Међутим, сабирањем снага и консолидацијом на унутарполитичком плану, у време председника Владимира Путина, а сада и Дмитрија Медведева, Русија је најавила повратак на међународну сцену, отворено истичући своје геополитичке интересе. У понуђеном Европском безбедносном споразуму предлажу се нови безбедносни односи у Европи, а у новој војној доктрини, коју је председник Медведев потписао 5. фебруара ове године, ширење НАТОа на исток први пут се оцењује као директна претња њеној безбедности. Друга значајна новина је навођење права Русије да користи оружане снаге ван својих граница за заштиту својих интереса и својих грађана.

Одлучност да заштити своје интересе Русија је ефикасно показала у рату против Грузије, 2008. године, што је наишло на неодобравање западних савезника. Признала је и независност отцепљене грузијске области Јужне Осетије, у којој сада инсталира своју базу на рок од више деценија.

Иако се иза њене одлучности крију бројне слабости, уверљив фактор моћи представља нуклеарни, енергетски и остали потенцијал, што Русију сигурно враћа међу важне играче на светској сцени, заједно са још неколико регионалних лидера, као што су Кина, Индија и Бразил. ■

Раденко МУТАВЏИЋ

Мр Соња Стојановић директорка Центра за цивилно-војне односе

СЦЕНАРИО ЗА ДАН ПОСЛЕ

30

ДРУШТВО

Документарни филм „Живота Ђурић – живот, јунаштво, памћење“

ПОСЛЕДЊИ ЛЕТ ОРЛА

34

Са галерије

ЈУЖНОАПРИЛСКИ ОСМЕХ

35

СВЕТ

Изненађења у одбрани од тероризма

НЕМОЋ ДРЖАВА

36

Паралеле

НОВИ БЕЗБЕДНОСНИ КРОВ

39

КУЛТУРА

Нове књиге

ДУХОВНА И МОРАЛНА ОБНОВА ВОЈСКЕ СРБИЈЕ

40

ФЕЉТОН

Француско-српски односи (2)

ИЗМЕЂУ ДВА РАТА

42

Сто година од рођења Меше Селимовића (1910–1982)

ВЕЧНО ТРАГАЊЕ ЗА БОЉИМ ЧОВЕКОМ

45

Обележена 65. годишњица пробоја Сремског фронта

Србија је дала изузетно велики допринос савезничким победама у Првом и Другом светском рату, и на тај начин се уградила у темеље савремене Европе, рекао је министар Шутановац на комеморацији погинулима на Сремском фронту

Темељ нове Европе

Комеморацијом и одавањем поште погинулима, код спомен-обележја у Адашевцима код Шида, 12. априла обележена је 65. годишњица пробоја Сремског фронта. Церемонији обележавања присуствовали су министар одбране Драган Шутановац, министар унутрашњих послова Ивица Дачић, начелник Генералштаба Војске Србије генерал-потпуковник Милоје Милетић, представници Субнора, учесници Народноослободилачке борбе, дипломатски и војнодипломатски представници земаља чије су трупе учествовале у борбама на Сремском фронту и држава савезница.

Министар Шутановац рекао је да је борбу Народноослободилачке војске на Сремском фронту одликовало родољубље и жеља за стварањем друштва на принципима слободе, независности, равноправности, а изнад свега поштовање

Младост за слободу

Борци Југословенске армије и њених савезника пробали су, од 21. октобра 1944. до 12. априла 1945, на Сремском фронту, уз велике жртве, вишеструке непријатељске линије и суштински допринели успешном окончању борби за коначно ослобођење земље у Другом светском рату.

У бици је са обе стране учествовало око двеста педесет хиљада војника. Уз јединице Југословенске армије, учествовале су и трупе Црвене и бугарске Народне армије, као и бригада Италија.

У тешким борбама погинуло је око тринаест и по хиљада југословенских војника, углавном младића из Србије и Црне Горе, хиљаду сто припадника Црвене армије, шестсто тридесет припадника бугарске Народне армије и сто шездесет три Италијана из састава југословенских јединица. На страни непријатеља, погинуло је око тридесет хиљада војника.

људских права и суверенитета сваке државе.

Министар је истакао да Србија жели да гради добросуседске односе са земљама региона и да постане чланица европске породице народа.

Иако Србија на почетку 21. века није војно угрожена, рекао је министар одбране, постоје савремени изазови, ризици и претње који угрожавају све земље света. Због тога што се ниједна држава од таквих претњи не може самостално заштитити, Србија, према његовим речима, жели да учествује у очувању глобалног мира, са пријатељима и партнерима у свету.

– Данас, када слаavimo 65. годишњицу пробоја Сремског фронта, ми апелујемо за мир и разумевање међу народима, религијама и државама – рекао је министар одбране.

На церемонији обележавања годишњице пробоја Сремског фронта говорили су и председница општине Шид Наташа Цвијетковић и председник Републичког одбора СУБНОР-а Славко Поповић.

На спомен-обележје у Адашевцима венце су положили министар одбране Драган Шутановац, министар унутрашњих полова Ивица Дачић, представници Аутономне покрајине Војводина, општине Шид, Субнора и амбасада – Русије, Украјине, Белорусије, Црне Горе, Бугарске, Македоније.

Венце на спомен-обележје палим борцима први пут су положили представници амбасада Немачке, Италије и Француске. ■

А. ПЕТРОВИЋ
Снимио Г. СТАНКОВИЋ

Министар Шутановац уписао се у књигу жалости у Амбасади Пољске

Министар одбране Драган Шутановац уписао се 13. априла у књигу жалости која је у Амбасади Пољске у Београду отворена поводом погибације председника Пољске Леха Качињског и пољске делегације у авионској несрећи код Смоленска.

„Са великом тугом примили смо вест о трагичној погибацији председника Пољске господина Качињског и више званичника ваше државе. У име припадника Министарства одбране и своје лично име изражавам најдубље саучешће пољском народу и породицама погинулих”, написао је министар Шутановац.

У књигу жалости уписао се и начелник Генералштаба Војске Србије генерал-потпуковник Милоје Милетић. ■

Сарадња са Европском командом Оружаних снага САД

Начелник Генералштаба Војске Србије генерал-потпуковник Милоје Милетић примио је команданта Копнене војске Европске команде Оружаних снага Сједињених Америчких Држава генерала Картера Хама.

Генерали Милетић и Хам разматрали су могућности даљег унапређења војне сарадње, пре свега у области школовања и обуке.

Генерал Хам допутовао је у посету Републици Србији, у оквиру које ће обићи јединице Копнене војске Војске Србије. ■

Округли сто о прикључењу Србије Европској унији

Институт за стратегијска истраживања Сектора за политику одбране организовао је крајем марта округли сто „Безбедносни и одбрамбени аспекти прикључења Републике Србије Европској унији”.

Директор Института генерал-потпуковник мр Милан Зарић говорио је о пројектним задацима тог научноистраживачког пројекта. Отварању скупа присуствовао је и начелник Војномедицинске

академије генерал-мајор проф. др Миодраг Јевтић.

Расправа се одвијала у три панела. Први је разматрао чиниоце безбедносних и одбрамбених аспеката прикључења наше земље Унији. Други се односио на политику безбедности и одбране Европске уније, док су учесници на трећем панелу расправљали о критеријумима за чланство у тој организацији. ■
С. Ђ.

Једин

Припадницима Војске Србије поручујем да воле своју отаџбину и да се никада не постиде и не одрекну своје прошлости која је велика и славна. Бог нам је дао ово парче земље и поднебље као велики дар. Имамо шта да волимо и чувамо. Морамо бити јединствени у свему. Снага нам је у јединству. Мали смо народ и ако смо подељени лишавамо се те снаге, рекао је патријарх српски у ексклузивном интервјуу за „Одбрану“.

СТВО ЈЕ НАША СНАГА

Времена у којима Војска и Црква нису имале малтене никаквих контаката сада су већ далеко иза нас. Односи те две институције се већ више година, на обострано задовољство, врло успешно развијају у различитим областима, што је уочи Васкрса истакнуто и у разговору Његове светости патријарха српског господина Иринеја са министром одбране Драганом Шутановцем. Био је то повод за, колико нам је познато, први интервју патријарха српског за један војни лист у коме смо се посебно осврнули на значај успостављање свештеничке службе у војсци, духовну обнову српске војске, резултате у спровођењу верске наставе у Војној гимназији али и на сличности Цркве и Војске.

■ *Ваша Светости, како објашњавате чињеницу да су Српска православна црква и Војска Србије институције у које, према свим истраживањима јавног мњења, грађани Србије имају највише поверења?*

Мислим да то није случајно. Српска црква и српска војска су не само најстарије институције у нашој историји и култури већ су, по својој суштини, државотворне и народне институције. Од утемељења српске државности у доба Немањића па све до данашњих дана биле су и остале огледало части, родољубља и континуитета у српском народу, ослонац и чувари народног бића. Српска војска, као симбол државности, има улогу тела у томе бићу, а Црква улогу душе. Војска брине о границама, о миру, реду и поретку у држави, брине о ономе што је материјално и телесно. А, Црква брине о ономе што је превасходно духовно, што представља темељ културе и историје, што народ чини народом и што му улива снагу. Због те историјске улоге и искуства народ их сматра најоданијим институцијама, поготово у временима наглих и брзих промена.

■ *Познато је да су у историји српског народа многи свештеници у тешким временима постајали ратници и војсковође, али и многи војници су облачили монашку ризу. Такви примери показују, на неки начин, блискост те две професије иако се на први поглед то не би могло рећи. Шта је по Вашем мишљењу заједничко за војни и свештенички позив?*

Заједничко обележје војног и свештеничког позива јесте дух реда, рада, дисциплине и одговорности према служби и према народу коме служе. Поред тога, та два позива баштине исте најплеменитије духовне вредности. Зато није нимало чудно што је Стефан Немања после оснивања и учвршћивања српске државе обукао монашку ризу, јер се ради о истом духу љубави према ближњем, према своме роду и најузвишенијим цивилизацијским вредностима које су га покретале у оба случаја.

У нашој историји било је случајева да су поједини свештеници са крстом у руци стајали у прве борбене редове са својим наро-

дом. Да поменемо проту Матеју Ненадовића, који је био духовни али и народни вођа у време устанка. Тада је Црква, као једина организована институција, стајала на челу народа не одричући се, наравно, своје примарне улоге.

Има и доста примера да су војници остављали војну службу и одлазили у манастире. Знам неколико таквих случајева. Једном официру је после Првог светског рата држава актом дозволила да скине униформу и да се замонаши Хиландару. Тамо је као војник Христов провео 22 године. Игуман Евстатије из нишке епархије био је официр и када је пензионисан посветио се Цркви заједно са својом супругом. Он у једном, а она у другом манастиру. Да поменем и једног младог монаха из овог времена, некадашњег официра, оца Доситеја Хиландарца, који је пре десетак година отишао на Свету Гору, завршио богословски факултет и сада је на последипломским студијама у Солуну.

■ *То што верска служба у Војсци Србије још није успостављена није било препрека да се, последњих година, односи са СПЦ врло успешно развијају у различитим областима. Какве су могућности да се они унапреде и обогате новим садржајима?*

Пре двадесетак година био сам у прилици да видим посету грчких војних кадета Хиландару, њихово понашање и однос према цркви. Тада сам им мало завидио јер то није било својствено нашем војнику. Времена у којима Војска и Црква нису имале малтене никаквих контаката

Богу хвала сада су већ далеко иза нас. Односи те две институције се већ више година, на обострано задовољство, врло успешно развијају у различитим областима, што је уочи Васкрса овде истакнуто и у разговору са министром одбране Драганом Шутановцем и његовим сарадницима. Више није чудно да епископи и свештеници наше цркве присуствују војним свечаностима. И сам сам се са великом радошћу одазивао таквим позивима. Војници и официри су увек радо виђени гости у нашим храмовима и манастирима, а често, на различите начине, помажу и обнову српских светиња.

У касарнама се неретко одржавају предавања и трибине са верском тематиком, а на захтев припадника Војске и уз одобрење надлежних команди свештеници освећују просторије у војним објектима и врше помен погинулим војницима. Неке војне јединице, колико ми је познато, већ славе славу, а на ВМА је, да подсетим, уређен и први војни богослужбени простор, параклис Светог Луке војнојесеничког у коме се редовно одржавају богослужења.

Могућности да се односи унапреде и обогате новим садржајима, наравно постоје и оне ће потпуно бити искориштене када се коначно успостави верска служба у Војсци Србије на чему се увелико ради. О томе сам недавно такође разговарао са министром Шутановцем.

■ *Најзначајнији резултати, стиче се утисак, постигнути су у сарадњи Одбора за просвету Архиепископије београдско-карловачке и Војне академије. Плодови те сарадње су врло*

И у тешким тренуцима Војска је увек била спремна да помогне Цркви. Када је горео саборни храм у Нишу војници и старешине нишког гарнизона су први притекли у помоћ. Недељу дана рашчишћавали су цркву са изузетном вољом и преданошћу. И не само то. Прва средства која смо добили за обнову храма прикупили су официри од својих плата. То не може да се заборави.

квалитетна верска настава у Војној гимназији коју похађа чак 98 одсто ученика, бројна предавања, обиласци српских светиња и поклоничка путовања на Свету Гору. Да ли ће се са том праксом наставити и ове године?

Војна академија и Војна гимназија предњаче у сарадњи са Црквом. Желео бих овом приликом да подсетим да су још 2007. године викарни епископ Атанасије Ракита, председник Одбора за просвету Архиепископије београдско-карловачке, и генерал-мајор Видосав Ковачевић, тадашњи начелник Војне академије, потписали Споразум о просветној сарадњи. Допуну тог споразума за ову годину недавно су потписали епископ Атанасије и бригадни генерал Младен Вуруна, садашњи начелник Војне академије. Њему и његовом претходнику, затим директору Војне гимназије пуковнику Милану Стевићу и, наравно, вероучитељу јереју Јовану Бабићу желим да одам признање за постигнуте резултате у спровођењу верске наставе и других активности које су планиране тим документом.

Владика Атанасије, као председник Одбора за просвету, пун прича је и утисака о Војној гимназији и Војној академији и не само прича већ и искустава из сусрета са кадетима и ученицима који су веома блиски и топли. Имао сам прилику да упознам те младиће. Веома су скромни, поштени и васпитани, што је у данашње време права реткост.

Снимио Радован ПОГОВИЋ

Са организацијом поклоничких путовања наставиће се и ове године. Једна група ученика недавно је посетила светиње и знаменитости Ниша и били су ходочасници манастира Студнице, мајке српских манастира и изворишта српске духовности и родољубља. У припреми је путовање кадета Војне академије у манастир Острог, а ове године биће организована и посета Светој земљи.

Кадети и ученици су топло прихватили овакав облик сарадње, што се види и из податка да је прошле године 100 припадника Војне академије и 110 припадника Гимназије походило Хиландар. Томе

Бити националиста није негативна ствар. Бити шовиниста јесте јер подразумева мржњу према другоме. Могамо волети свој народ и културу и да се ње не стидимо. Ако неко не воли свој народ неће волети ни други.

треба додати и обиласке Крфа и острва Видо у Грчкој и бројне посете светињама по Србији.

■ *И сами сте као епископ нишки имали честе контакте са Војском. Каква су Ваша искуства у сарадњи са јединицама Војске Србије?*

Одазивао сам се на сваки позив да будем гост на зачетвама војника, на прославама Дана Војске и другим војним свечаностима. То сам доживљавао као враћање правим вредностима које чине лепоту у нашем животу. У касарни сам се увек осећао као у свом дому зато што сам примећивао поштовање и уважавање људи које сам посећивао. И у тешким тренуцима војска је увек била спремна да помогне. Када је горео саборни храм у Нишу војници и старешине нишког гарнизона су први притекли у помоћ. Недељу дана рашчишћавали су цркву са изузетном вољом и преданошћу наглашавајући да им је била част да могу на неки начин да помогну у отклањању последица. И не само то. Прва средства која смо добили за обнову храма прикупили су официри од својих плата. То не може да се заборави.

■ *Правни оквир за регулисање верских питања припадника ВС биће ускоро заокружен доношењем Уредбе о верској служби, која поред осталог предвиђа и увођење војних свештеника у јединицама Војске. Како СПЦ дочекује ту значајну новину у животу војске која ће омогућити војницима да своје верске потребе могу да задовоље и за време вршења војне службе?*

Српска православна црква са великом надом ишчекује тај тренутак када ће се поново успоставити институција војног свештенства у нашој војсци као што је то случај у готово свим модерним армијама света. Дуго се ради на том послу, али не треба журити и доносити решења и одлуке преко колена. То ће бити од велике користи војсци јер ће се створити услови да се употпуне духовне потребе војника, што ће свакако позитивно утицати на комплетан живот и рад. И црква ће имати корист од увођења свештеника у војску, јер ће поред мисије у народу имати и мисију у војсци, јер, да поновимо, народ је неодвојиво везан за војску и заједно чине целину, тако да наш војник неће бити лишен и те духовне потпоре. Свештеници ће бити од помоћи војницима нарочито у тешким ситуацијама јер војна служба је врло захтевна и пуна изазова.

Имао сам прилику да разговарам са војним свештеницима у неким армијама и они кажу да је њихово присуство у јединицама неопходно, јер људи у војсци, можда и више него у цивилству, долазе у моралне и духовне кризе тако да они имају прилику да саслушају проблеме војника и дају има савет. Уопште у друштву су те кризе данас честе, па је потребно неко духовно упутство човеку да у таквој ситуацији осмисли свој пут, свој живот, па и своје патње на крају.

Ту су и психолози добродошли јер и они имају своју мисију у отварању срца човека. Јер ако се човек затвори у себе, налази углавном најнегативнија решења.

■ *Према искуствима у страним армијама присуство свештеника у војним јединицама умногоме је утицало и на смањење штетних појава као што су насиље, алкохолизам и наркоманија у војничким редовима.*

Поље рада свештеника у војсци је велико. Све те друштвене проблеме, војник доноси са собом у јединицу. Црква и свештеник су ту да му дају поуку да се понаша као човек и као хришћанин у свакој прилици. Да у себи сачува лик Божји који човек носи у себи и да тај лик не прикаже у неком негативном светлу.

■ *Које вредности, по Вашем мишљењу, треба посебно неговати међу припадницима Војске Србије да би били достојни браниоци отаџбине?*

Треба неговати пре свега хришћански морал, човечност и љубав према отаџбини.

Затим, љубав према духовним и културним вредностима нашег народа. Војник треба да буде комплетна личност. Свако једнострано васпитање и образовање иде на уштрб развоја личности и спутава човека да спозна универзалне вредности, опште проблеме и потребе заједнице у ширем смислу. Србија је део шире заједнице и тој заједници она жели и може да допринесе својим властитим вредностима

■ У својој беседи на устоличењу у трон патријарха српског рекли сте да је један од првих и најсветијих задатака да се сачува наше свето мученичко Косово. Како се данас треба борити за очување Косова и Метохије, колевке српског народа?

Не желимо и не би било добро да га бранимо оружјем. Надам се да до тога неће доћи да свет има у виду да је Србија без Косова и Метохије тело без главе или тело без срца. За нас је незамислива историја и могућа чињеница да Косово не буде у оквиру Србије. Србија је Косово и Метохија. Тамо је почетак наше историје и културе. Тамо је центар наше цркве, Пећка патријаршија. Некод је то било седиште патријарха. И данас је то. Устоличење је увек било тамо и сада ће бити тамо. Незамисливо је да Дечани сутра не буду у Србији. И не само то, таквим решењем ће се створити неуралгична тачка између нас и наших суседа. Она ће увек бити опасност за мир и наш и њихов и светски. Дакле, Косово данас морамо бранити нашом историјом, културом, истицањем присуства наших тамошњих светиња и наше љубави према њима. Према томе, надамо се да свет неће учинити грешку да тај најсветији део нашег тла да неком другоме.

■ Које је наше главно оружје у тој борби?

Наше главно оружје у тој борби је љубав према Косову. Док Косово буде у нашим мислима, у нашим срцима, у нашим песмама и док о Косову буду „певале гусле“, оно не може бити ничије него српско. Као део светске културне баштине и наслеђа светиње Косова и Метохије су и својина целог света, али оне су рођене у душама српског народа.

■ Како гледате на одлуку Кфора да повуче јединице које обезбеђују српске светиње на Косову и Метохији и да их препусти Косовској полицијској служби?

Трагично. Уз садашње расположење наших комшија Албанаца, то може бити трагично. Европа мора учинити све да се очува остатак српског народа на Косову и Метохији, да се расељени врате својим домовима, гробљима и светињама и да се та свест комшија која планира да нас избрише са тих простора промени.

■ Како се одупрети искушењима глобализације која је озбиљна претња поништавању културног и националног идентитета малих народа?

Морамо бити свесни узвишености наше културе. Она мора бити део нашег живота. Не само теорија, прича и филозофија, него живот. Српски народ је много допринео светској културној баштини и он је одувек у Европи. Балкан је место где је рођена филозофија и култура Византије. Као народ немамо ништа против уласка у Европску унију. Али да у Европу улазимо са мирисом нашег цвећа. Цвећа које неће никога отровати него оплемени. Унајкра-

Увођење верске службе у Војсци

Министар одбране Драган Шутановац посетио је Његову светост патријарха српског господина Иринеја на Велики четвртак, 1. априла, у Српској Патријаршији у Београду.

Пријему је присуствовао Његово преосвештенство епископ хвостански господин Атанасије, викар Патријарха српског, државни секретар у Министарству одбране Игор Јовичић и бригадни генерал Милан Бјелица.

Министар одбране Драган Шутановац информисао је патријарха Иринеја о реформским корацима у оквиру система одбране, а посебно о плану увођења верске службе у Војсци.

Изражено је обострано задовољство због добре сарадње, уз жељу да се она продуби.

ће, на глобализацију треба одговорити неговањем свога идентитета и властитих духовних вредности при чему треба избегавати сваку изолацију и усвајати све позитивне вредности човечанства.

Морамо чувати и неговати нашу културу, духовност и просвету. Морамо чувати и нашу ћирилицу. То је наше писмо. Морамо чувати родољубље, наш национални дух. Бити националиста није негативна ствар. Бити шовиниста јесте јер подразумева мржњу према другоме. Морамо волети свој народ и културу и да се ње не стидимо. Ако неко не воли свој народ неће волети ни други.

Наше главно оружје у борби за очување Косова и Метохије је љубав. Док Косово буде у нашим мислима, у нашим срцима, у нашим песмама и док о Косову буду „певале гусле“, оно не може бити ничије него српско.

■ *Ваша Светости, шта бисте на самом крају овог разговора поручили припадницима Војске Србије?*

Припадницима Војске Србије поручујем да прате развој модерних достигнућа и савремених стратегија али да се никада не постиде и не одрекну своје прошлости која је велика и славна. Увек смо гинули за своју родну груду. Трпели велика злодела али их нисмо чинили према другим народима. То нам је понос и част пред Богом и историјом.

Поручујем им такође да воле своју отаџбину. Бог нам је дао ово парче земље и поднебље као велики дар. Имамо шта да волимо и чувамо. Морамо бити јединствени у свему. Снага нам је у јединству. Мали смо народ и ако смо подељени лишавамо се те снаге. ■

Славољуб М. МАРКОВИЋ

Улога жена у изградњи система безбедности

На иницијативу Београдског фонда за политичку изузетност покренута је идеја за израду Националног акционог плана, чији је циљ повећање видљивости жена у сектору безбедности, повећање њиховог ангажмана у мировним процесима и побољшање имплементације родне једнакости

Једнаке шансе и права

Поводом издавања Препорука за израду Националног акционог плана за примену Резолуције 1325 Савета безбедности Уједињених нација у Србији о женама, миру и безбедности, 31. марта у Дому Војске Србије одржана је конференција за новинаре на којој су говорили министар одбране Драган Шутановац, председница Београдског фонда за политичку изузетност Соња Лихт и професорка Правног факултета у Новом Саду Маријана Пајванчић.

Предајући Препоруке министру одбране Србије, Соња Лихт је истакла да је примена Резолуције 1325 изузетан корак у промишљању и другачијем постављању система безбедности у целом свету. Резолуција 1325 је донета 2000. године у Савету безбедности и има обавезујући карактер за све чланице Уједињених нација.

Србија има могућност да буде прва посткомунистичка земља у региону која има такву резолуцију. Важно је да су Министарство одбране и друге структуре у друштву препознале значај учешћа жена у свим сегментима безбедности, рекла је, између осталог, Соња Лихт.

– То је још један корак Србије на путу ка европским интеграцијама и за укључење у најнапредније планетарне токове. Без равноправности више од 50 посто популације – жена – не можемо да тврдимо да припадамо кругу земаља који обезбеђује једнаке шансе и права свима

– истакла је Соња Лихт и додала да се тиме испуњава и уставна обавеза пуне равноправности мушкараца и жена у свим пословима државе и друштва.

Министар Шутановац је истакао да је чињеница да је војнички посао у Србији традиционално мушки, али је и чињеница да смо препознали могућност да га обављају и жене.

– Данас на Војној академији имамо 105 кадеткиња, а следеће године прва генерација жена потпоручника завршиће Академију. На то смо веома поносни. И поред жеље да имамо што већи број жена у нашем систему, тај број је нажалост још релативно низак. Тренутно

имамо око 330 жена у униформи, и 105 кадеткиња, што је отприлике 2,6 посто – рекао је министар Шутановац.

У целом систему одбране ситуација је знатно боља, будући да има приближно 5.800 припадница женског пола, што је 46,80 одсто од свих припадника система.

– Министарство одбране дало је допринос имплементацији Резолуције и жеља нам је да тако и наставимо. Поред тога, на конкурс за Војну академију од пријављених кандидата, 25 посто су жене. То је рекордно висок број, који указује да жене препознају могућност и своју перспективу у Министарству одбране и Војсци Србије – рекао је министар одбране, истичући да у наредном периоду Министарство планира да заврши израду коначне верзије Националног акционог плана, и друге активности у вези његове примене, те да у овом тренутку има капацитете и могућности да буде лидер у систему, држави и региону у тој области.

На питање да ли ће то бити скупо, министар Шутановац одговорио је да нема никаквих ексклузивних трошкова за упуштање жена у Војсци.

Професорка Маријана Пајванчић указала је на садржај Акционог плана за примену Резолуције, циљеве које он поставља и на комплетан пројекат.

Национални акциони план (НАП) систематизује активности усмерене на стварање амбијента у коме ће женама и мушкарцима бити обезбеђен равноправан

приступ секторима одбране и безбедности и једнаке могућности да буду креатори и актери друштвених политика у тим секторима, као и подизање видљивости жена у њима, те услове за повећање њиховог ангажмана у процесу реформе тог дела друштва.

Пројекат израде смерница за писање Националног акционог плана за имплементацију Резолуције 1325 у Србији, подржали су мисија Оебс у Србији, Министарство спољних послова Краљевине Норвешке, UNIFEM и Канадски фонд. ■

А. ПЕТРОВИЋ
Снимео Д. БАНДА

Циљеви

Национални акциони план као циљеве поставља повећање учешћа и утицаја жена на одлучивање у безбедносним питањима и равноправно учешће жена у процесу успостављања и изградње мира и у операцијама подршке миру.

Циљ је и осигурање задовољавајућег нивоа људске безбедности и делотворна заштита жена и девојака од свих видова дискриминације, кршења људских прва и родно заснованог насиља. Побољшање услова за бројније запошљавање и напредовање жена у сектору безбедности, посебно у оперативном саставу, такође је циљ НАП-а.

Министарство одбране активно је учествовало у свим фазама рада на Препорукама за израду Националног акционог плана.

Снимила Р. ТОМИЋ

Сарадња у области обуке са Турском

Јачање партнерства

Начелник Управе за обуку и доктрину ГШ ВС генерал-мајор Петар Ђорнаков и начелник за операције у Генералштабу Републике Турске генерал-потпуковник Мехмет Ероз потписали су, 8. априла у Војној академији, Споразум о сарадњи у области обуке између Министарства одбране Србије и Генералштаба Републике Турске.

– Овај споразум обезбеђује оквир сарадње и услове за успостављање односа партнерства у којима подржавамо једни друге и на обострану корист – изјавио је том приликом генерал Ђорнаков.

Генерал Ероз је истакао да су војни споразуми значајни јер увек помажу побољшавању односа две земље.

Споразум о сарадњи у области обуке подразумева војне посете представника обе војске, школовање на свим нивоима образовања, професионалну и практичну обуку у центрима за обуку у земљама потписницама, размену инструктора, саветника и узајамну помоћ с циљем унапређења помоћних средстава за обуку и школског материјала.

Потписивању споразума присуствовали су амбасадор Републике Турске у Србији Суха Умар, изасланик одбране те земље пуковник Бурхан Акташ, начелник ВА бригадни генерал Младен Вуруна и декан ВА пуковник Драгољуб Секуловић. ■

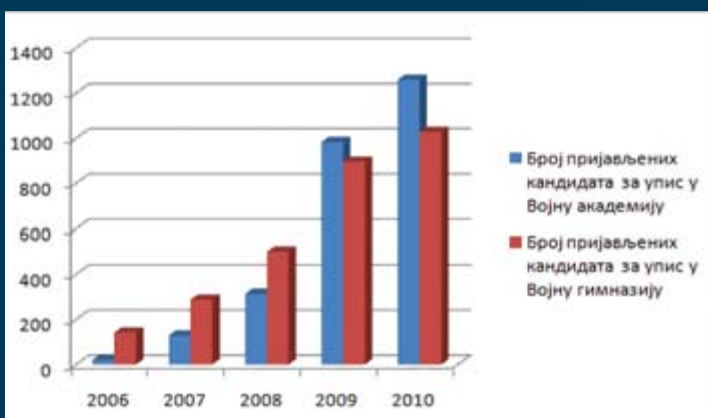
J. K.

Успостављање система војне доктрине

Управа за обуку и доктрину организовала је 13. и 14. априла семинар и експертске разговоре о искуствима оружаних снага Чешке у успостављању система војне доктрине. У делегацији Института за доктрину оружаних снага Републике Чешке, били су пуковник Томаш Рак, начелник Института за доктрину, потпуковници Душан Фалтинек, начелник Одељења за ваздухопловне публикације, и Јиржиј Похлодек, начелник Одељења за здружену доктрину и публикације. У саставу делегације били су и пуковник у пензији Павол Варга, начелник Одељења за научене лекције, и саветник за одбрану Амбасаде Републике Чешке у Београду Јиржиј Јурик.

Пуковник Бранко Делетић, заменик начелника Управе за обуку и доктрину, нагласио је да је циљ семинара сагледавање методологије израде војних доктрина у Оружаним снагама Републике Чешке и искустава у изради доктринарних докумената. Пуковник Делетић додао је да су искуства и знања које су чешке колеге изнели на семинару драгоцене и да је потребно сагледати могућности примене чешких искустава и методологије израде доктринарних докумената у Војсци Србије. ■

Б. М.

	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.
Број пријављених кандидата Војна академија	21	128	313	982	1259

	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.
Број пријављених кандидата Војна гимназија	141	287	500	895	1027

Рекордан број кандидата за упис у војне школе

Број пријављених кандидата на овогодишње конкурсе за упис у Војну академију и Војну гимназију рекордан је у последњих неколико година, што показује да се тренд раста интересовања за упис у војне школе бележи и ове године.

На конкурс за упис у Војну академију, која ове школске године уписује 240 кадета и кадеткиња, пријавило се 1.259 кандидата (936 младића и 323 девојака).

На конкурс за упис у Војну гимназију, која ове године прима 120 младића, пријавила су се 1.027 ученика завршних разреда основних школа.

Ови резултати, између осталог, показују да се реформа војног школства спроводи у правом смеру и да углед Војске Србије у јавности расте.

Конкурси за упис у Војну академију и Војну гимназију били су отворени у периоду од 15. фебруара до 1. априла 2010. године. ■

Српски војни медицински тим у Чаду

Симбол хум

Четворогодишња девојчица црне пути мирно седи у наручју српског официра лекара. При дну врата она има траг хируршког захвата. Човек који је држи имао је пре неколико недеља мање од два минута да направи ризичан рез и спаси је од гушења. Одлука потпуковника др Марка Ковинића, као и многе интервенције његових колега, чине да српска тробојка у афричкој пустињи буде симбол хуманости.

аности

Прве ноћи у Абечу нико не спава. Просечан Европљанин тешко се пролагођава новој стварности. Сумњиви звуци хране несаницу, а пренапрегнута свест ништа не пропушта. Признајемо себи да можда нисмо сасвим пажљиво читали писма наших мировњака неколико претходних месеци. У њима је, поред детаљних извештаја, на маргинама често било и мало личног проживљавања, носталгије. Присећамо се упозорења – ендемско подручје за маларију, опасни гмизавци, паукови, врућина...

Добродошли у Африку

Авион *Ер Франса* 21. марта поподне био је први који је после четири дана полетео из Париза за Нџамену. Пешчана олуја, чујемо од путника на терминалу, није дозвољавала ваздушни саобраћај. Делегације министарстава одбране Србије и Норвешке пошле су у посету заједничком контингенту миров-

њака, који у оквиру мисије MINURCAT у Чаду имају задатак да брину о здрављу припадника снага Уједињених нација. Норвешанима је то ко зна који по реду пут у Африку. Србима је први.

Негде око поноћи *боинг 777* слетео је на међународни аеродром у Нџамени. Врео вадух презасићен ситним песком поздравио нас је по изласку из размажене удобности летелице. Наносимо репеленте на све откривене делове тела. Спуштамо рукаве. Један убуд комарца овде зна да донесе много невоља.

Пртљак се чека непристојно дуго. Чују се шале на рачун царине. Наиме, Чад је према неким проценама земља са највећом корупцијом на свету.

– Да ли би десет долара у посошу убрзало ствари? – намигују нам вицкасти Норвешани.

У углу салона аеродрома седи црнац европских манира. Лево до њега још двојица у традиционалним шареним хаљинама. „Блекбери“, „ролекс“, златно прстење... Црни младићи повремено им прилазе и погнуте главе тихо саопштавају нешто,

доносе освежење. Чујемо да ће за три дана у том истом салону седети пуковник Гадафи. Долази на конференцију о климатским променама у појасу Сахаре. Аеродром ће, кажу, због њега бити затворен пет дана. Ми одлазимо неколико сати раније. Тако смо, барем, планирали.

Поглед на пустињу

Дочекујемо свитање напуштајући хотел „Новотел“, који сем имена и цена има мало заједничког с хотелима из истог ланца у Америци или Европи. Прати нас војна полиција Уједињених нација. Младић који нас вози, припадник локалног становништва, а запослен у УН, укључује радио. Там-там даје ритам песми која је пола на француском, а пола на језику који не препознајемо. Чад је, иначе, под великим утицајем Француске и више од пола века после стицања самосталности. Та европска држава и данас има у Чаду озбиљан контингент војних снага и чини да језичак на политичкој ваги увек претегне на страну интереса Париза.

На аеродрому је неколико малих авиона. Надамо се симпатичном „лирџету“. Ипак... До Абечеа летимо времешним „пропелерцем“ на чијем улазу добијамо неки папир на коме пише да лет не подразумева одређене безбедносне стандарде. Пише да УН не сноси одговорност. Таксативно наведено. Повреда, губитак, смрт... Нико из делегације не чита до краја. И не потписује. Иако на дну папира постоји место предвиђено за потпис путника.

Готово два сата лета треба до Абечеа, места на крајњем истоку Чада где се, поред осталог, налази норвешка пољска болница у којој раде и војни лекари из Србије. За око 800 километара пута кроз прозор авиона види се само песак са ретким тачкама загасито зелене боје. Јасно је зашто Чад називају „мртво срце Африке“. Ретко коме се тада не наметне питање зашто су људи овде тако сурови једни према другима када је природа већ ускратила готово све.

Слике хуманитарне катастрофе у области Дарфур, која је око 80 километара удаљена од места у које путујемо, обишле су свет. Европска унија послала је 2008. године хуманитарну мисију на тронеђу Чада, Судана и Централноафричке Републике како би заштитила око 400.000 избеглица на том подручју. Показало се да је мисија ЕУ, лишена борбене компоненте, немоћна пред бандитским нападима. Уједињене нације реагују марта 2009. слањем мисије MINURCAT у којој, поред осталих земаља, заједно са Норвежанима учествују и припадници Војске Србије – шест лекара, 11 медицинских техничара и четири штабна официра.

– Добродошли у Абече! – поздравља тамошњи пилот на излазу из авиона. Температура

је око 35 степени, што значи да имамо среће. Човек из пратње каже да је пре три дана максимална дневна била око 50!

Дочекују нас пуковник др Славиша Ђирић, инфектолог, човек који води наш контингент, и његов помоћник потпуковник др Марко Ковинић, хирург. Озбиљни људи, прекаљени лекари, нису могли да сакрију емоције на сусрету.

„Хај-тек“ болница

– Ово је први пут да нас посећује неко из домовине! – кажу. Љубе нас, традиционално три пута, почев од државног секретара Зорана Весића, шефа делегације, па надаље. Норвежани, иако већ свикнути на српску непосредност, гледају збуњено.

– Норвешки камп је далеко најбоље опремљен од свих у мисији. У њега и болницу до сада је уложено готово сто милиона евра! – кажу домаћини. Да то није далеко од истине уверили смо се већ при првом обиласку.

Наиме, место на коме се камп налази Норвежани су инфраструктурно припремали два и по месеца. Ниво тла подигнут је како би се спречило плављење током кишне сезоне, а у земљу су укупане све потребне инсталације. Шатори за смештај посебно су пројектовани за ту мисију – на улазу су метална врата која воде у ходник из кога се, лево и десно, улази у 12 соба. Врата на њима затварају се помоћу рајсфершлуса како би се спречио улазак инсеката и гмизаваца. Сви шатори су климатизовани, а хладан ваздух убацује се кроз рупе на платненим цевима које пролазе кроз све просторије.

Унутрашњост болнице сваког би изненадила. Реч је о повезаном систему контејнера и шатора опремљених најсавре-

менијом медицинском опремом на којој би позавидела већина клиника у Србији. Тоалети и купатила такође су у контејнерима, али пружају удобност и функционалност хотелског нивоа. Камп располаже сопственим системом напајања електричном енергијом, постојењем за пречишћавање воде, спаљивање отпада... има ресторан, информатички шатор и простор за одмор и рекреацију. Све то обезбеђено је оградама са бодљикаве жице и електронским капијама. Остаје утисак да су Норвежани сваку мудру мисао спровели у дело и да су за то имали одговарајући буџет.

– Ово је, вероватно, најбезбедније место у овој области – рекао је командант капла пуковник Лоланд на уводном брифингу. Касније смо сазнали зашто.

Тога дана у Абечеу задовољство је било бити Србин. Иако су камп и све око њега финансирали Норвежани, нико од њих није рекао да је то норвешка, него норвешко-

српка болница. Речи хвале за стручност, пожртвованост, пријатељство наших људи.

Без обзира на то што је надлежност болнице само лечење персонала УН и припадника хуманитарних и невладиних организација које делују на том подручју, помоћ се пружа и локалном становништву. Постоји опасност, упозорава пуковник Лоланд, да се, уколико болница прихвати већи број цивила, око кампа створе десетине хиљада оних који очекују медицинску помоћ. Зато се лекари углавном ангажују тако што помажу локалној болници.

Стручност и пријатељство

Гледамо презентације, слике. Издваја се једна – четворогодишња девојчица црне пути мирно седи у наручју српског официра лекара. При дну врата, девојчица има траг хируршког захвата. Човек који је држи, пре неколико недеља имао је мање од два минута да направи ризичан рез и спаси је од гушења. Одлука потпуковника др Ковинића, као и многе интервенције његових колега, чини да српска тробојка у афричкој пустињи буде симбол хуманости.

Исто слушамо и у посети локалној болници у Абечу. Захвалност лекарима. Сви познају наше људе. Иако власти Чада желе да смање присуство војног дела УН снага, траже да болница остане. По свему судећи, њиховом захтеву тешко да ће се изаћи у сусрет.

У болници је забрањено фотографисање, као усталом и на другим јавним местима. У Чаду је то законом дефинисано, а може доћи до неприлика и са локалним становништвом. Поштујемо, али такви се призори не виђају често. Стварност Чада нема додира са стварношћу коју познаје наша цивилизација. Нарочито у градовима какав је Абече. С времена на време двадесети век се помили однекуд у виду мотоцикла или неког старог аутомобила или робне марке која се продаје на импровизованом рафу неке продавнице. Та роба је, како смо чули, углавном из хуманитарне помоћи.

Дан је кратак за све што су домаћини припремили. Серије састанака државног секретара Зорана Весића и његовог норве-

шког колеге Еспена Барта Еидеа са представницима Мисије. Човек европских манира кога смо претходне ноћи видели у салону аеродрома је генерал Елађи Мухамед Канђи, командант војних снага УН у Чаду. И он је потврдио успех наших војних доктора. На поклон добија књигу „Српски војни санитет“. Верујемо да ће је показивати широм света.

Трећи дан посете био је резервисан за повратак и састанке у Нџамени с званичницима мисије MINURCAT и Владе Чада. Доктори Ђирић и Ковинић нас прате до аеродрома. Синоћ су у нашу част приредили забаву. Имају чак и музичку групу „Једва се збрасмо“ и један део импровизованог бара који су назвали „Српска кафана“. То је и Норвежанима омиљен кутак. Уверили смо се.

Мамурлука ипак нема, јер се у кампу алкохол користи искључиво у медицинске сврхе. Опет три пута „по нашки“, за довиђења!

„Пропелерац“ нас чека, карте и примерак документа од јуче.

У Нџамени се делегације састају са изаслаником генералног секретара УН Виктором да Силва Анђелом који руководи Мисијом. И он има добро искуство са српским лекарима. Наш лекар га је недавно пратио у Њујорк када је имао срчаних проблема. Разговара се о наставку Мисије. Наши лекари вероватно се повлаче заједно са норвешким контингентом 15. маја.

У име Владе Чада делегације је примио генерал Оки Махмат Јаја Дагаче, један од првих сарадника председника Идриза Дебија, човека чија слика стоји у свакој просторији (сем УН објекта) у којој смо боравили. Поштовање и похвале контингенту. Генерал је свестан значаја болнице у Абечу.

Сазнали смо да је генерал Дагаче био један од људи који су лично бранили палату председника Дебија, коју је пре неколико месеци 2.500 побуњеника покушало да заузме правим „блицкригом“ и тако свргну Дебија који влада од 1996. године. Отуда огромно председничко поверење у њега.

После састанака, једина мисао је полетање *Ер Франса* планирано за поноћ. Неколико сати пре доласка председника Либије. ■

Александар ПЕТРОВИЋ

Јединство разлика

Јединице Прве бригаде Копнене војске, које су размештене на територији Војводине, поред Срба у свом саставу имају и припаднике многобројних националних мањина. То јединство националних разноликости представља богатство и за Војску Србије и за локалне заједнице.

Јединице Прве бригаде размештене су на широј територији Војводине – у Новом Саду, Панчеву, Сремској Митровици и Бачкој Тополи. Састави размештени у гарнизону Бачка Топола, на пример, (општина има око 60 одсто становника мађарске националности), попуњени су, сем осталог, око 10,3 одсто Мађарима, те са 3,4 одсто Хрватима, док су остале националне мањине заступљене око седам одсто као професионални припадници Војске.

У јединицама размештеним у гарнизону Сремска Митровица (општина има више од 87 одсто српског живља и око 22 одсто припадника националних мањина) структура националне попуњености јединица је нешто другачија. Наиме, припадници националних мањина у професионалном саставу, од укупног предвиђеног броја, заступљени су око шест одсто.

Прва бригада је до септембра прошле године била попуњена 90 одсто професионалним кадром. После нових организацијско-мобилизацијских промена отворена су и нова радна места за професионалне војнике. Према речима команданта бригадног генерала Ђокице Петровића, тренутна попуњеност бригаде износи око 60 одсто. Због повећаног занимања младих за улазак у професионалну војну службу, командант очекује да ће до краја године јединица достићи планирани ниво попуње.

Како истиче капетан Дамир Халимовић, референт за односе с јавношћу у Команди Прве бригаде, у сарадњом са Националном службом за запошљавање, успешним наступима на сајмовима запошљавања и промовисањем професионалних војничких дужности, грађани Војводине су, у доброј мери, сагледали потребе јединице. Тренутно су на једно упражњено место конкурисала два до три кандидата, чиме се, осим бројности, обезбеђује квалитетнија попуња бригада професионалним војничким кадром свих националних заједница с територије.

У Првој бригади очекују да ће, после писма које је почетком марта Министарство одбране упутило председницима више мултинационалних општина, а које имају већи број незапослених, бити повећано занимање припадника националних мањина за обављање професионалних војничких дужности.

Иако национално хетерогена, Прва бригада данас представља снажну хомогену јединицу тактичко-оперативног нивоа, која је оспособљена да се успешно одупре ризицима, изазовима и претњама из области све три мисије Војске Србије, и ван територије на којој су размештене њене јединице. ■

Будимир М. ПОПАДИЋ

Војводина је етнички најхетерогеније подручје у Србији – у њој живе припадници 26 националности. Према званичним подацима последњег пописа грађана из 2002, војвођанску националну структуру, од укупно 2.031.992 становника, чине – 65,5 одсто Срба, 14,28 одсто Мађара, Словака 2,79 одсто, 2,78 одсто Хрвата, Југословена 2,45 одсто, 1,75 одсто Црногораца, Румуна 1,5 одсто. Уз њих, у Војводини живе и Русини, Роми, Македонци, те малобројне националне заједнице као што су Бугари, Муслимани, Албанци, Бошњаци, Буњевци, Власи, Горанци, Немци, Словенци, Украјинци, Чеси...

Србин арапских гена

Професионални војник разводник Хани Абаси је возач-послужилац дозера у инжењеријском батаљону Прве бригаде. Задовољан је радом у војничкој униформи. Како каже, има добар посао и сигурну плату. Србин арапских гена, уз редован војнички посао, студи-

ра Правни факултет у Новом Саду. Намерава да после завршетка студија стекне одговарајући чин и настави рад у Војсци Србије. Хани прича да је Јордан први пут посетио пре осам година. Ипак му, како каже, више одговара менталитет наших људи.

На основу приказаних садржаја обуке, капацитета и могућности Центра за усавршавање кадрова АБХО, представници чланица Форума за помоћ земљама југоисточне Европе усагласили су пројектоване функције и задатке будућег регионалног центра АБХО у Крушевцу. Такође, прецизирали су потребе земаља из региона када је реч о обуци, курсирању и школовању кадра АБХО у крушевачком центру, али и стандарде које он у раду треба да задовољи.

Прошле године на састанку Америчко-јадранске иницијативе у Сарајеву министри одбране држава из нашег региона потписали су Заједничку изјаву – писмо о намерама којом је прецизирано унапређење регионалне сарадње развојем регионалних центара на западном Балкану. Тим документом дефинисано је и формирање регионалног центра АБХО у Крушевцу.

На тај начин крунисани су напори представника наше државе, Министарства одбране, Генералштаба Војске Србије, српске дипломатије, те припадника Центра за усавршавање кадрова АБХО да израде пројекат регионалног центра АБХО, формулишу његове задатке и улогу у будућности. Пројекат је промовисан током билатералних контаката са представницима оружаних снага Немачке, Италије, Аустрије, Швајцарске, Румуније, Македоније, Канаде и Турске.

Први састанак међународне експертске радне групе АБХО

Корак до регионалн

После потписивања *Писма о намерама*, пројекат је у фебруару презентован на радном састанку НАТОа у Бриселу. Потом се приступило његовој реализацији и уговарању донација са министарствима одбране Норвешке, Мађарске, Данске и Белгије. Да би се надаље прецизирале активности према усвојеном пројекту, Министарство одбране Србије организовало је 30. марта у Крушевцу први састанак међународне радне групе АБХО.

Имплементација пројекта

Међународном експертском групом председавао је заменик команданта Центра за усавршавање кадрова АБХО потпуковник мр Иван Лазаревић, док су чланице Форума за помоћ земљама југоисточне Европе заступали пуковници Изет Боја и Радомир Галевић из Босне и Херцеговине и Црне Горе и потпуковници Томица Саболић, Сафет Мециновић и Марјан Тушак из Хрватске, Македоније и Словеније.

Током дводневног састанка, командант Центра информисао је међународне експерте о систему АБХО у нашој војсци, Центру за усавршавање кадрова, а потпуковник мр Иван Лазаревић и капетан мр Далибор Јовановић презентовали су основе пројекта о регионалном центру АБХО, те могућностима обучавања, курсирања и стручно-специјалистичког школовања у њему. Чланови експертске групе обишли су вежбалиште „Равњак“, наставне просторије и објекте Центра, али и крушевачку касарну „Цар Лазар“.

Гости су имали прилику да виде тактичко-технички збор наоружања и војне опреме АБХО у Војсци Србије, а затим и вежбе у радиолошкој и хемијској лабораторији, кабинету токсикологије и дозиметријској сали.

Пројекат Регионални центар АБХО садржи активности земаља – потенцијалних донатора и Министарства одбране Србије како би се што пре формирао војно-цивилни регион-

ог центра

ални центар АБХО, који има могућности да реализује едукативне, оперативне и развојне задатке из те области за потребе земаља региона. Такав центар био би укључен у мрежу осталих модерних центара АБХО у свету.

Форум за помоћ

Основна намена регионалног центра била би да обучава, курсира и школује цивилно-војне структуре земаља региона у области АБХО, те да развија доктринарне принципе из те области. Сарађивао би са земљама које су чланице Програма *Партнерство за мир*, Европске уније, Уједињених нација, Организације за забрану употребе хемијског оружја и осталим међународним институцијама.

Иначе, Центар АБХО у Крушевцу ради већ 63 године, и у њему је школовано више хиљада припадника наше војске и оружаних снага страних земаља.

Посебан значај за настанак и развој регионалног центра АБХО у Крушевцу има Форум за помоћ земљама југоисточне Европе, који представља регионалну безбедносну иницијативу. Форум су 2004. покренуле Европска команда оружаних снага САД и Министарство одбране Републике Словеније ради донаторске помоћи земљама југоисточне Европе – Албанија, Хрватска, Македонија, Србија, Црна Гора и БиХ – на путу њихових евроатлантских интеграција.

Средства су до сада пристигла из Велике Британије, Данске, САД, Словеније, Аустрије, Швајцарске, Шведске и Мађарске, а користила су се за реализацију пројеката, набавку опреме, организовање курсева енглеског и немачког језика, семинара из области медија, цивилно-војних односа у ванредним ситуацијама, те припреме за учешће у мировним мисијама. ■

Зоран МИЛАДИНОВИЋ

Вести

Зборник радова о бомбардовању Србије

Поводом 11. годишњице бомбардовања Србије, објављен је тротомни зборник – „Војска Југославије у одбрани од агресије НАТО 1999”. Зборник је изашао у издању Клуба генерала и адмирала Војске Србије и представљен је јавности у сали Општине Нови Београд.

Генерал-пуковник у пензији др Видоје Пантелић подсетио је на промоцији на снажни отпор народа и снагу одбране Војске Југославије.

После промоције зборника, приказан је документарни филм о разарању и страдањима за време бомбардовања. ■

С. Ђ.

Инострани војни представници у Нишу

Инострани војни представници у Србији посетили су недавно Центар за обуку логистике у Нишу и припаднике чете за обуку водича паса, узгој и дресуру паса.

Командант Центра за обуку логистике пуковник Милорад Димитријевић и командир чете капетан Зденко Цвијетић информисали су госте о раду Центра и активностима које се спроводе ради формирања Регионалног ветеринарског центра. Припадници јединице извели су показну вежбу „Употреба службених паса”.

Изасланик одбране Краљевине Шведске потпуковник Бјорн Торстенсон изразио је задовољство због прилике да његове колеге прате садржаје обуке у Центру. Инострани војни представници су током посете обишли Тврђаву, Ђелекулу и остале знаменитости Ниша. ■

З. М.

Надоградња спо

Обуку у Шестом центру успешно је завршило 98 посто војника. Реализована је и сертификација основне и специјалистичке обучености. Показатељи говоре да евалуација и додељивање сертификата још више мотивишу војнике на улагање напора за остваривање бољих резултата током обуке. Разлози за то могу се пронаћи у чињеници да војник добија сертификат који сведочи да је стручан за оно чиме ће се бавити током служења војног рока и што касније може искористити за добијање статуса професионалног војника или обављање појединих специфичних дужности у грађанству.

Од формирања (4. мај 2007) до данас, Шести центар за обуку обучио је десет генерација војника на служењу војног рока, односно више од 6.500 регрута. То говори и о ангажовању старешина Центра када је реч о основној индивидуалној обуци. Припадници тог састава Војске Србије су у том времену обавили и многе друге задатке – курсеве за инструкторе обуке и оспособљавање професионалних војника. Тренутно, у центру се реализују организацијске промене које ће знатно променити његову намену и улогу. О поменутих новинама разговарали смо у крушевачкој касарни „Цар Лазар“ са командантом пуковником Зораном Јовановићем и његовим најближим сарадницима.

Сертификати за обученост

Основна индивидуална обука војника на служењу војног рока у Центру за обуку у Крушевцу траје месец и по дана. После тога војници се упућују у специјалистичке центре где настављају стручно-специјалистичко оспособљавање. Поставља се питање да ли је 45 дана довољно да се овлада потребним знањима из основне индивидуалне обуке.

– Месец и по дана је, свакако, кратак период да се спроведу сви садржаји обуке, предвиђени планом и програмом, али смо залагањем старешинског кадра и професионалним односом према раду, уз помоћ Команде за обуку, успели да превазиђемо проблеме и постигнемо захтевани ниво оспособљености војника. Цифра од 6.500 војника које смо обучили у Центру служи нам за понос. Сваког од њих требало је прихватити, опремити, сместити, привикнути на војнички живот, обучити и упутити у премештај. Приликом реализације таквих активности није било повређивања и ванредних догађаја. Највећи број наших војника добро се показао у новим војним колективима, што потврђује да смо им дали квалитетну основу за надоградњу способности – каже пуковник Јовановић.

Значајан је и податак да је обуку у Шестом центру успешно завршило 98 посто војника, те да је са војницима реализована сертификација основне и специјалистичке обучености. Показатељи говоре да евалуација и додељивање сертификата још више мотивишу војнике на улагање напора за остваривање бољих резултата током обуке. Разлози за то могу се пронаћи у чињеници да војник добија сертификат који сведочи да је стручан за оно чиме ће се бавити током служења војног рока и што касније може искористити за добијање статуса професионалног војника или обављање појединих специфичних дужности у грађанству.

Да би се евалуација и сертификација што боље провели, у Шестом центру организована су четири курса за инструкторе индивидуалне основне обуке, на којима су 64 инструктора оспособљена да квалитетно реализују основну обуку. Њихови резултати у ра-

Вишебојац и џудиста

Најбољи спортиста у Шестом центру за обуку је командир вода потпоручник Срђан Ђурић. Остварио је запажене резултате на спортским првенствима Војске Србије у дисциплини војни вишебој. Потпоручник Ђурић је и добар џудиста. Учествовао је као представник Војске Србије на Међународном спортском војном првенству у Винковцима и на Војној олимпијади у Индији.

Крушевцу собности

Жене професионални војници

Припадници Шестог центра за обуку имају велико искуство у обуци жена кандидата за професионалне војнике. Током три циклуса обуке оспособљено је 88 жена, које данас обављају различите дужности професионалних војника у јединицама Војске Србије.

Кандидаткиње за професионалне војнике имале су исту обуку као и мушкарци, наравно, уз уважавање одређених специфичности у организацији живота и рада. Према речима најодговорнијих старешина Шестог центра за обуку, посебно је значајно што су се девојке истински определиле за војни позив и да је управо то омогућило да савладају и најтеже садржаје обуке.

ду говоре да су курсеви добро осмишљени, изабрани прави садржаји обуке и да су на њима стечена неопходна и потребна знања.

У Центру су велику пажњу придали и реализацији обуке и припреми професионалних припадника Војске Србије за ангажовање у Копненој зони безбедности. Тако је 75 старешина и војника оспособљено за основне тактичке радње и поступке у борби, дејства против диверзантско-терористичких група и савлађивање минских препрека. Реч је о садржајима који постоје у плану и програму обуке војнике, али су на обуци обрађени детаљније и конкретније, што омогућава да се у јединицама, које су носиоци обезбеђења у Копненој зони, на прави начин проведе специфично оспособљавање пред само ангажовање на задацима обезбеђења административне линије према Косову и Метохији.

Наставак традиције

Шести центар за обуку је, као носилац логистичке подршке свих јединица у гарнизону Крушевац (Центар за обуку логистике, Центар за усавршавање кадрова АБХО и 246. батаљон АБХО), обезбедио оптималне услове за живот и рад и извршење задатака центра и осталих састава. Тако је, на пример, ради снабдевања јединица у 2009. години моторним возилима пређено 260.000 километара и превезено 17.000 лица и 2.500 тона терета, без саобраћајних прекршаја и удеса. У логистичким пословима највећи терет поднела је командна чета.

Центар је у протеклом периоду остварио изузетно добру сарадњу са цивилним структурама у Крушевцу, при чему посебно треба истаћи разноврсне модалитете сарадње са Скупштином града Крушевца, Српском православном црквом, Народним музејом и представницима локалних медија. Квалитетни односи успостављени су и са општинама Варварин, Ђићевац, Трстеник, Брус, Алексинац и Ражањ.

Крушевачки центар за обуку наставља традиције 125. моторизоване бригаде и других јединица са подручја Расинског округа. Зато се у касарни „Расина“ с посебним пијететом води брига о Спомен-соби 125. моторизоване бригаде. У њој се налази и комплекс спомен-обележја погинулим војницима и старешинама.

Ове године у Шестом центру није било војника на обуци. Организационим променама промењена је његова улога – више се у Центру неће обучавати војници већ територијалне јединице за реализацију задатака прве мисије Војске. Команда за обуку и Команда Шестог центра предузимају потребне мере да се сви запослени из тог састава распореде на одговарајуће дужности. ■

Зоран МИЛАДИНОВИЋ

Вежба на карти Команде Копнене војске

Припадници Команде Копнене војске извели су дводневну вежбу на карти (ВЕКАР) под називом „Почетак 2010“ чији је циљ обучавање у планирању операција.

Вежбом је руководио начелник штаба Команде Копнене војске бригадни генерал Војин Јондић. Вежба на карти је паралелно изведена и у команди бригада Копнене војске, по фиктивном сценарију и на замишљеном простору. Оваков начин увежбавања се користи, како би се команде, кроз рад на карти, употребу графикана, прегледа и компјутерских симулација, уиграле за рад у процесу доношења одлуке. ■

З. М.

Припреме за вежбу „Air Solution 2011“

Представници ВиПВО Војске Србије и Ваздухопловства Оружаних снага Румуније састали су се у просторијама Команде ВиПВО у Земуну, у оквиру Иницијалне планске конференције поводом заједничке ваздухопловне вежбе „Air Solution 2011“, која ће бити одржана у пролеће 2011. године.

У тој дводневној вежби учествоваће јединице војних ваздухопловстава Србије и Румуније, а изводиће се на аеродромима *Батајница* у Србији и *Кампија Турзи* у Румунији.

Прва у низу заједничких вежби ваздухопловстава Србије и Румуније одржана је 2008. године, а наредне године уследила је знатно сложенија вежба. План је да вежба „Air Solution 2011“ буде најсложенија до сада, уз знатно више садржаја, те да се и убудуће настави реализација таквог вида оспособљавања. ■

П. В.

Високи стандарди обучености

Након успешно обављене редовне обуке, 211 војника децембарске класе, из пет јединица Центра за обуку ВиПВО, успешно је положило последњи испит индивидуалне специјалистичке обучености.

Према речима мајора Дарка Секулића, команданта Центра за обуку ВиПВО, сертификатори на основу јасно постављених стандарда проверавају обученост војника у правилном познавању, руковању и употреби средстава ратне технике у саставу ВиПВО на којима су обучавани.

У Центру су поносни на чињеницу да је прошле године 1.361 војник из четири генерације успешно савладао постављене високе стандарде обучености. Центар ће спремно дочекати потпуну професионализацију Војске, настављајући да и даље врши сертификацију индивидуалне специјалистичке обучености за потребе ВиПВО. ■

П. В.

Снимио Д. АТЛАГИЋ

На полигону Пасуљанске ливаде, од 15. до 20. марта, завршницу такозваног жутог периода – интензивне обуке имала је прва механизована чета јединице из Куршумлије, која је у саставу Треће бригаде Копнене војске. После гађања, увежбавања и вежби биће спремни да одговоре на све задатке мисија. То и јесте поента њихове обуке.

Логоровање и гађање, две су речи које означавају завршетак обуке и по правилима устаљене праксе изводе се на полигонима. Највећи у земљи данас је Интервидовски полигон Пасуљанске ливаде. Уједно, он јединицама Војске Србије обезбеђује технику и смештајне капацитете.

Од 15. до 20. марта ту је прилично живо јер се у логорској просторији налази прва механизована чета јединице из Куршумлије, која је у саставу Треће бригаде Копнене војске. Полигоном су се размилела борбена возила пешадије БВП М80А, војници професионалци и њихове старешине. По новом систему обучавања чета је сада у такозваном жутом периоду или периоду интензивне обуке, дакле у фази увежбавања и од њених припадника очекује се пуно – да у изузетно кратком времену покажу своју обученост и војничку сазрелост.

Поред изузетних напора којима су изложени због интензитета обуке, барем могу да кажу како су их временске прилике послужиле. То је реткост на Пасуљанкама, поготово у ово доба године, јер време на том полигону зна да буде хировито и да у једном дану војску проведе кроз сва четири годишња доба. Куршумлијци су могли да се похвале како их је само један дан пратио снег, а све остале сунце. И наравно, незаменив пратилац било је блато. Од њега се не може побећи, али мање „боли“ од угриза ветра, свеprisутне штипајуће прашине и досадне ледене кише.

Са старешинама и војницима из те јединице провели смо један дан и присуствовали вежби коју су тада изводили. Иако смо желели да их не ометамо и не крадемо им драгоцено време, можда су их камере мало пореметиле јер није лако изводити вежбу и бити непрекидно на мети објектива, камера и новинара. А и они су се некима „осветили“ на свој начин – ко се сувише приближио возилима зарад добре фотографије, ненамерно је испрсан блатом.

Обука по новом

Најодговорнији за све јединице које се тренутно налазе на логорској просторији јесте командант батаљона мајор Слађан Арсенић. Ту су и мајор Бранислав Ђорђевић, начелник реферата за логистику, и капетан Мирослав Бобић, задужен за обуку у батаљону. Из претпостављене команде током логоровања са њима је био мајор Горан Динић, а капетан Дејан Столић је командир прве механизоване чете.

Јединица је једним делом смештена у зиданом објекту, а другим у логорској просторији – шаторима. Кажу да логоровање тече по плану, без проблема и да се обука приводи крају. Додуше, она се од 1. јануара одвија према одредбама новог Упутства за управљање обуком. Мајор Арсенић објашњава да су почели да примењују те одредбе и да је прва механизована чета њиховог батаљона у првом тромесечју ангажована искључиво на обуци. У складу са тим планом дошли су и на Пасуљанске ливаде.

– На полигону реализујемо садржаје из тактичке и ватрене обуке и то – вежбе на терену механизованог одељења, механизованог вода и механизоване чете, школско гађање на редном броју 9 из БВП М80А, бојна гађања механизованог одељења, тактичке вежбе с бојним гађањем механизованих водова и, у склопу припреме за Копнену зону безбедности, гађања из наоружања којим су опремљене базе – минобацичача 82 мм, БГА 30 мм и далекометне пушке 12,7 мм – каже мајор Арсенић, додајући да су сви показали висок ниво мотивације и жеље да се обуче.

Полигон је уједно и прилика да се провери све што су у претходна три месеца радили у касарни, потом у Нишу (јер је и тамо

На Пасуљанским ливадама

Финале жутог периода

реализован део специјалне обуке). У том периоду обучавања војници су изводили гађања која су специфична за њихову војно-виденциону специјалност и дужности које обављају, те за друге дужности за које се ангажују – чуварска служба, обезбеђење, за задатке у Колненој зони безбедности.

На питање да ли се овај тип обуке за сада показао добрим, одговара капетан Мирослав Бобић.

– Свакако, јер обезбеђује присуство комплетне јединице на обуци. До сада то није био случај јер је ангажовање на многобројним задацима условило велико одсуство са обуке. На овај начин, односно, применом новог *Упутства*, јединица се ставља у позицију да у жутом периоду изводи искључиво обуку и нема одсутних лица, сем појединача из здравствених разлога.

Логоровање на *Пасуљанкама* разликује се од досадашњих по још нечему. Мајор Арсенић истиче да су на полигону развили мешовити логистички вод и његова је обавеза да снабде јединицу муницијом, горивом, храном, да припреми и подели храну. Значи, јединица која логорује није као до сада ојачана другом логистичким саставом, већ су сви из њеног батаљона.

– За нас је обука и за куваре и за возаче, а не само за посаде борбених возила пешадије. Наравно, најатрактивнији део јесте оно што се види на терену – каже Арсенић.

Сценарио вежбе

На терену је започела вежба – механизована чета у нападу. Док мотори борбених возила пешадије брује у позадини, наговештавајући долазак у очекујући рејон, од најодговорнијег човека у батаљону саз-

најемо за сценарио – по добијеном сигналу за почетак напада, посаде БВП-а кренуле су до линије развоја у маршевском поретку. На тој линији развили су се у борбени поредак. Не иду више у колони већ се шире и крећу у борбену ситуацију. Одатле наступају према замисљеном предњем крају где се искрцава пешадија. Динамику вежбе обележио је управо тај борбени део – прелазак из маршевског у борбени поредак, дејство, појављивање маркираната, пуцњава...

Имали су и неколико супозиција – прва је била напад хеликоптера из ваздуха, друга дејство минобачачке ватре, потом два искрцавања укрцног дела борбених возила и противнапад с бока.

– Данашњи дан је за нас био врхунац тактичке оспособљености основне јединице, а сутра ће бити круна ватрене оспособљености основне јединице – тактичка вежба механизованог вода са бојним гађањем – каже мајор Арсенић.

Уморни војници и њихове старешине вратили су се после изведене вежбе у логорску просторију. Тамо је топло јер се сваки шатор греје. Чека их окрепљење и, како кажу, добра војничка храна.

Професионалци

Јединица је попуњена 98 одсто професионалним саставом, тако да је редовни део – војници на служењу војног рока – углавном ангажован на логистичким дужностима значајним за функционисање гарнизонског места. Они уопште не учествују активно у процесу обуке. Само професионалци.

Расписан је конкурс за пријем нових професионалних војника и очекују да ће и тај посао брзо привести крају. Одзив је веома велик

јер су и плате на југу Србије у рангу запослених са високом стручном спремом.

Највише је новопридошлих професионалца који су у јединици провели четири до пет месеци, а има и оних који су ту више година. Радни однос засновао је и неколико њихових бивших војника, а на полигону смо затекли и две припаднице лепшег пола. И оне су у јединици пет-шест месеци и заједно су са осталима савладале све садржаје обуке. На полигону су им мало прогледали кроз прсте и обезбедили услове специфичне за војнике жене – просторију за пресвлачење и спаваоницу у зиданом објекту.

Раније је јединица логорovala и по месец како би се реализовали сви садржаји, а сада је оптерећење веће јер морају да заврше све то за пет дана. Тачније, интегрисани су садржаји тактичког обучавања и ватреног оспособљавања јединице, што представља круну обуке, тако да је све динамичније и нема луфта – радио се пре и после подне. Оно што су припремили јуче, данас су урадили, а истовремено треба да се припреме и за следећу вежбу, која ће се одржати сутра. И тако пет дана.

Целодневно увежбавање, трузање, претрчавање, проигравање... Дан је веома кратак за све то, па није чудо што многи прижељкују да падне ноћ и да мало одморе. Неки увелико заспу већ око девет увече.

Како све то постижу, питали смо капетана Дејана Столића, командира прве механизоване чете. Он сматра да могу све јер су професионалци. Током три месеца жутог периода прошли су индивидуалну обуку у којој се проверавају основне, базичне ствари, које су војницима потребне. Након тога имали су одељенску обуку и на крају све ове вежбе које изводе на *Пасуљанским ливадама*, а које су круна обучавања.

За сада је један нула за професионалце, а можда и два нула.

– Са њима је лакше радити јер су мотивисани за то. Њима је то позив и начин на који зарађују за живот. То више нису момци од 18-

Мотивисаност

– Обука на полигону протиче добро. Мало је напорно, али смо се припремали за ово. Задовољан сам како су људи извели вежбу – механизована чета у нападу. Мотивисани су и све потребне радње и поступке извршавали су како треба. Чека нас одељенско бојно гађање и тактичка вежба с бојним гађањем и очекујем да ће резултати бити врло добри – каже капетан Дејан Столић, командир прве механизоване чете. Он је у јединици од 2006. године. Претходно је радио у Прокупљу и кад се јединица угасила прешао је у Куршумлију.

Старо – ново

Мирољуб Вучковић је професионални војник од 1998. и има стаж од 12 година у Војсци. У тој јединици је последње три године. Вежбе које су изводили на *Пасуљанкама* одрадио је тридесетак пута и ништа му није посебно ново. Темпо рада на полигону је жесток, али се све стиже јер су, како каже, професионалци. Ипак, ово логоровање памтиће по нечем новом – по снимању. До сада његов рад никад нису пратиле камере.

Изазов за младе

Никола Николић, професионални војник десетар, ради у јединици у Куршумлији од 10. априла 2009. године. Одлучио се да конкурише за тај посао после служења војног рока. Има 22 године и ово му је прво логоровање. Иако су ангажовани у просеку од јутра до мрака, каже да је супер и да је време идеално за вежбу. Сматра да је посао који ради изазов за сваку младу особу и да је пронашао себе. Чак му не пада тешко да путује свакодневно 35 километара до јединице, јер је родом из Прокупља.

19 година већ људи од тридесетак. Како се наш тежишни задатак односи на ангажовање у Копненој зони безбедности, додатно су новчано стимулисани. Сем тога, кад завршимо радно време и одемо из касарне више немамо 200-300 војника него само органе унутрашње службе и нема проблема око тога да ли је неко побегао у град. То су професионалци – каже мајор Арсенић.

Када смо капетана Дејана Столића упитали да ли се неко из састава посада БВП-а посебно истакао, није хтео никога да издвоји јер сматра да су сви радили и урадили професионално свој посао, али је капетан Мiroслав Бобић додао да треба посебно похвалити командира трећег механизованог вода у првој механизованој чети поручника Бојана Станковића. За њега каже да је заслужио чисту петицу по залагању и целокупном раду – почев од ангажовања у улози органа унутрашње службе, преко извођења обуке, организовања јединице и испомоћи команди батаљона за нека питања.

У расположење и ангажованост на терену уверио се и командант Треће бригаде пуковник Чедомир Бранковић, током обиласка јединице, а и многи други из команде бригаде који су их походили.

Када заврше комплетан *План и програм* са свим гађањима, вежбама, старешине могу да извезе претпостављене како у гарнизону месту Куршумлија имају једну механизовану чету која може да одговори на задатке мисије. То и јесте поента свега.

По завршетку жутог периода обуке, чекају их зелени период ангажовања јединице и црвени – дезангажовања, када се јединица шаље на годишњи одмор.

Следећи долазак Куршумлијаца на *Пасуљанске ливаде* предвиђен је за јул, када ће друга механизована чета завршити тромесечни циклус обучавања. ■

Мира ШВЕДИЋ
Снимио Душан АТЛАГИЋ

Оспособљавање подофицира

Полазници курса ће током десет дана проћи обуку у лидерству и командовању, садржајима методике опште тактике, ватрене обуке и физичке обуке које ће примењивати на основним курсевима за подофицире

У Другом центру за обуку војника у Панчеву започео је виши курс за инструкторе обуке. Циљ курса, организованог у сарадњи с Краљевском војном школом краљевине Холандије, јесте оспособљавање будућих подофицира – инструктора обуке за извођење обуке на основном курсу за подофицире, али и оспособљавање подофицира за лидерске вештине и командовање. Виши курс за инструкторе обуке извешће четири подофицира – инструктора обуке из састава Војске Србије и два подофицира из Холандије.

– Циљ нам је да на курсу оспособимо подофицире који ће бити узор будућим подофицирима Војске Србије, од којих ће научити основне вештине командовања и бити кадри да их и даље преносе – истакао је директор курса капетан Саша Ж. Петковић.

Војни изасланик Краљевине Холандије потпуковник Бен Стајнебах нагласио је да је курс који се организује у Панчеву значајан због формирања стабилног и снажног подофицирског кора, који је у Војсци Србије тек у настајању, док је у војсци Холандије он ослонац последњих двадесет година, али и део дуже војне традиције земље.

– Задовољство ми је што је Војска Србије узор за израду свог подофицирског кора пронашла у холандској војсци. Наша искуства у тој области су богата, а подофицири инструктори из састава српске војске који су у претходном периоду били на обуци на Краљевској војној школи Холандије, ту су да током курса тамо стечена знања, са својим холандским колегама, пренесу на будуће подофицире инструкторе – истакао је потпуковник Стајнебах.

Начелник Одељења за оперативне послове Команде за обуку у Другом центру за обуку пуковник Маринко Павловић, обраћајући се полазницима курса, рекао је да су они изабрани као најбољи из Војске Србије да обучавају и припремају будуће подофицире.

– До сада ви сте били задужени да обучавате војнике што подразумева посебан начин и метод обуке, али најтежи метод јесте научити другог да знања која има пренесе даље, а то ће сада бити ваша дужност. Ако остваримо само тај задатак, можемо сматрати да је курс био успешан – напоменуо је потпуковник Маринко Павловић. ■

Н. ДРАЖОВИЋ
Снимио Д. АТЛАГИЋ

Помен пилотима браниоцима Београда

Делегација команде ВиПВО, коју је предводио бригадни генерал Срето Малиновић, положила је венац на споменик пилотима 6. ловачког пука Краљевског ратног ваздухопловства који су дали животе у неравноправној борби за одбрану неба изнад Београда 6. априла 1941. године. Венце на споменик пилотима положили су и представници Београда, Министарства рада и социјалне политике, Субнора и удружења за неговање ваздухопловних традиција.

Војска Србије сваке године обележава једну од најсветлијих епизода наших пилота који су, по речима генерала Малиновића, пружили херојски отпор фашистичким завојевачима и поставили најчаснију обавезу коју су неколико деценија касније истим жаром испунили храбри пилоти нашег ваздухопловства.

Напад Трећег рајха почео је без објаве рата, упркос томе што је Влада неколико дана раније Београд прогласила *отвореним, небрањеним градом*. Прве бомбе пале су 6. априла 1941. у пола седам, док је већина становника српске престонице још спава. Немачки бомбардери су истог дана у четири наврата разорним и запаљивим бомбама засули град, а око подне је, из правца Румуније, долетело тридесетак злогласних бомбардера „штука“ из којих се пуцало по колонама избеглица, док су панично напуштале разорени град. Пилоти 6. ловачког пука летели су у авионима Ме-109Е и на ловцу ИК-3.

У ваздушним биткама изнад Београда животе је изгубило једанаест пилота. ■

П. В.

Почаст јунацима монитора Драва

После неравноправне тридесетоминутне борбе са ескадрилом немачких *штука*, у јутарњим сатима 12. априла 1941, надомак Челарева, на 1.287. пловном километру Дунава, бранећи небо над отаџбином, потопљен је брод *Драва*, монитор Речне флотиле Краљевине Југославије. На дно је однео 76 чланова посаде, међу којима и команданта поручника бојног брода прве класе Александра Берића.

На тај дан, припадници Речне флотиле су, први пут после Другог светског рата, у знак сећања на снажан отпор агресору и погибију морнара *Драве*, са Речном станицом за размагнетисање бродова РСРБ 36 *Шабаци* у пратњи речних миноловаца *Вучедол* и *Ђердап* испловили су узводно са веза у Новом Саду до историјског 1.287. пловног километра Дунава.

Уз постројену бродску стражу, утихнуле бродске моторе и звуке *Марша на Дрину* одржана је комеморација. Том приликом делегација Речне флотиле, у којој су били заступник команданта потпуковник Милош Јаковљевић и начелник Штаба капетан фрегате Венко Механџиски, спустила је венац у воде Дунава, одајући дужно поштовање морнарима монитора *Драва* према којима је, тим чином, исправљена вишедеценијска неправда. ■

Б. М. П.

Речна флотила на Дунаву

Навигацијско пловљење

Посаде речног миноловца 336 „Ђердап“ и десантног јуришног чамца 412 извеле су, у оквиру редовне програмске обуке, навигацијско пловљење Дунавом

Током пловидбе знања у обављању палубне и машинске службе проверавали су сви чланови посаде, од заменика команданта брода до кормилара, сигнализисте на мосту, старешина и, посебно, професионалних војника на крменом везу и послужилаца бродских мотора.

Једна од карактеристика јединице је и та да је од 2008. године до данас у стални радни однос примила више од 200 професионалних војника, чиме је степен професионализације, од предвиђених 95 одсто до јуна ове године, достигао 90 одсто. Како је у току прихват нових кандидата, ова специфична јединица Копнене војске, која своје задатке извршава на води и са воде, на 1.699 километара пловних путева кроз Србију, испоставља рок постављен за потпуну професионализацију састава.

Жена професионалних војника у јединици има око десет одсто, али искључиво због ограничавајућих техничких могућности, а не због дужности које се обављају на бродовима.

Да се тамо где тренутне могућности допуштају не поставља разлика у „мушким“ и „женским“ војничким дужностима говори и то да у Првом понтонирском батаљону Речне флотиле, размештеном у гарнизону Шабац, посао командира и возача амфибијског транспортера успешно обављају близнакиње Тања и Сања Митровић.

И најмлађи члан посаде речног миноловца разводник Игор Перчић, кувар и пунилац на прамчаном противавионском топу, који је пре три месеца, после завршене обуке у Петом центру за обуку у Крушевцу, отпочео професионалну војну каријеру, тврди како у избору садашњег опредељења није нимало погрешно, те да су му испуњена сва очекивања, чак и више од тога.

Потпуковник Милош Јаковљевић, заступник команданта Речне флотиле, истиче да су искуства у раду с професионалним кадром добра, обука и обученост су далеко квалитетнији, чему понајвише доприноси висока мотивисаност професионалног војничког кадра, најпре јер су сами, учешћем на конкурс, изабрали посао.

– Не треба занемарити ни бројне погодности које, у односу на цивилне структуре, нуди професионална војничка каријера, као што су редовна примања, бесплатни смештај и исхрана у војним објектима, али и могућност професионалног усавршавања и стицања знања ван војничке професије. Стога је један број професионалних војника јединице, уз рад, наставио школовање на факултетима Новосадског универзитета – наводи потпуковник Јаковљевић. ■

Будимир М. ПОПАДИЋ

Жене професионални војници

У строју перспективних

Од почетка маја прошле године, када је у Првом центру за обуку у Сомбору примљена прва генерација кандидата за професионалне војнике женског пола, предвиђену обуку прошло је 338 кандидаткиња. Оне су након завршене специјалистичке обуке у матичним јединицама засновале радни однос у Војсци Србије.

На тактичким полигонима сомборске касарне „Аеродром“ ових дана је и шеста генерација у Чети за обуку кандидата за професионалног војника. Након интензивне петонедељне индивидуалне обуке завршни испит положила је 51 жена и тиме су стекле сертификат за наставак специјалистичке обуке у својим матичним јединицама.

Авио-диспечери, стрелци, телепринтеристи, радио-телеграфисти, послужиоци осматрачких радара, стрелци на БВП М-80, послужиоци на топовима хаубицама, рачуначи, нишанције на тенку М-80, део су војноевиденционих специјалности за које су обучене, а пред командантом Центра потпуковником Лазаром Остојићем, искусним командирима и инструкторима, успешно су приказале познавање тактичке, ватрене, стројне и физичке обуке и правила службе.

Склекови, подизање трупа са тла и трчање, који су се ценили као елементи физичке обучености, били су тек шала за Терезу Боговић из Руме, државну репрезентативку и судију у класичном боксу, перспективну кик-боксерку и кандидаткињу за стрелца на БВП М-80, али и за све њене колегинице.

Иако је током испита хладни северац неумољиво дувао, прсти будућих професионалних војника вешто су расклапали и склапали пиштољ, што је поред оног најважнијег, успешног гађања, било једно од испитних питања из предмета ватрена обука.

Ни тактичка стаза са захтевним препрекама, на којој су кандидаткиње полагале рад и поступке војника у разним борбеним ситуацијама, за добро обучене и изузетно мотивисане девојке није представљала непремостиву испитну препреку, па су командир чете капетан Дејан Хркаловић и инструктори са задовољством уписали само високе оцене.

Женски осећај за улепшававање дошао је до изражаја приликом укопавања, наоружавања и маскирања противтенковских мина па су, пажљиво одабрана и маском прилагођена околини, места њиховог постављања била тешко уочљива чак и за искусно инструкторско око.

Колико сутра Марија Голубовић, радиотелеграфиста, Маја Табаковић, телепринтериста, Наташа Лазаревић, стрелац, и четрдесет и осам њихових колегиница, које су у Првом центру за обуку начиниле прве војничке кораке, наћи ће се у матичним јединицама на специјалистичкој обуци и пробном раду, а након тога и на формацијским војничким дужностима за које су и конкурисале. ■

Б. М. ПОПАДИЋ

Сценарио за дан после

Без обзира на то што мислимо да је оно што се нама дешава драматично и тешко, то јесте много блаже у поређењу с оним што се дешава у неким деловима Африке или Азије, па и Јужне Америке. Европа, укључујући и Балкан, заправо је врло уређен део света, утисак је директорке Центра за цивилно-војне односе.

Сабрана за учешће у Програму о политици националне безбедности САД, у организацији Стејт департмента (Министарства спољних послова САД), директорка Центра за цивилно-војне односе мр Соња Стојановић недавно је провела шест недеља на стручном усавршавању у тој земљи. У друштву 17 људи са четири континента – Европе, Азије, Јужне Америке и Африке – који истражују политику безбедности или раде у систему безбедности својих држава, она је била једина учесница из Србије, у коју се вратила са подстицајним сазнањима.

■ *Били сте једини учесник из Србије, или боље рећи – учесница, у Програму о политици националне безбедности САД. У времену када се интензивно ради на спровођењу Резолуције Савета безбедности УН 1325 о повећању учешћа жена у систему безбедности, да ли је то што сте жена имало утицаја приликом Вашег избора за учешће у Програму?*

– Могуће да је при одабиру кандидата и то имало улогу. У Стејт департменту су нам рекли да обично када зову учеснике на програме сличне овом на коме сам учествовала, а који су финансирани на основу Фулбрајтовог закона, немају проблема да обезбеде подједнаку заступљеност оба пола. Квалификоване кандидаткиње релативно лако налазе када је реч о образовним програмима о спољној политици САД, америчкој култури или политичком систему. Али, када је реч о програму који се бави студијама безбедности, једва су успели да добију нас шест учесница, јер се политика безбедности и даље традиционално сматра мушким доменом, у коме је женама теже да *пробу*. Наравно, на овој страни, на којој се ја бавим безбедношћу, значи у невладином сектору, пролазност је већа.

■ *Ка чему је Програм о политици националне безбедности конкретно усмерен?*

– Програм чине три целине: сагледавање система националне безбедности САД, у оквиру чега нам је показано како се креира та политика, ко су њени учесници, који су јој изазови, а затим специфичности Обамина администрације. Друга целина бавила се анализом различитих врста претњи, посебно такзваних нових претњи, као што су сајбер претње, еколошке или безбедност хране. Амерички приоритети у различитим регионима биле су трећа целина. Европским питањима у њиховој спољној политици посвећује се све мање пажње. Највише смо се бавили Азијом, и у нешто мањој мери Африком и Јужном Америком.

■ *Шта је на Вас оставило најјачи утисак током Програма?*

– Најјачи утисак оставило је сазнање колико је систем националне безбедности САД гломазан и спор. Као грађанка Србије штошта могу замерити спољној политици САД, али сагледавши детаљније начин доношења одлука у тој области, разумем да понекад није било речи о лошим намерама, већ о огромном систему у коме постоје тешкоће у сарадњи различитих државних институција.

С друге стране, видела сам и добре стране система, као што су велика посвећеност планирању унапред, на више година, тестирање различитих сценарија или увезаност различитих актера. На мене је посебно утисак оставила интезивна комуникација и сарадња између државних установа у систему безбедности и независних истраживачких центара.

Сагледавањем друге две целине, изненадило ме је колико је Европа све мање приоритет, и како је бије глас да је спора и сувише конфузна. На предавањима, дискусијама и из радова које сам читала током боравка у Америци, увидела сам да је америчка спољна политика усмерена ка потенцијалном ривалитету с Кином и ка решавању горућих проблема као што су Авганистан, Ирак и енергетска безбедност.

■ *Када поредите оно што сте видели и чули у САД с нашом ситуацијом, шта је то шта бисте могли пренети као искуство које би евентуално било употребљиво и у нашем систему безбедности?*

– Наш програм се одвијао на Универзитету у Делаверу, а у току шест недеља имали смо прилике за студијске посете током којих смо обили остале универзитете, државне установе, независне институте и војне образовне установе. Посета установама војног школства уверила ме је у то да је циљ војног образовања не само стицање академских и војних вештина, већ и развој лидерства. Посебан утисак на мене оставило је и сазнање да су програми војних академија ажурирани најновијим сазнањима о поукама из операција у Ираку, Авганистану, ставовима после расправа о политичким приоритетима у Вашингтону, али и с резултатима научних истраживања.

Навешћу неколико примера. На Вест Поинту смо, рецимо, сазнали да њихова катедра за друштвене науке студентима омогу-

Европа престаје да буде битна, не само Америци, већ и остатку света. Једноставно, појављују се други, алтернативни лидери, нови не само у економском, већ и политичком, па и војном смислу.

Индија је један од највећих донатора у Авганистану, веома ангажована у реконструкцији те земље.

Музеј копнене војске има и програм усмене историје, у оквиру ког су највиши команданти америчке копнене војске по пензионисању обавезни да неколико дана дају интервју запосленима у Музеју, што се потом архивира.

ћава да током лета стажирају два месеца у некој од државних установа – у Пентагону, Стејт департменту и слично. Та два месеца раде на пројекту за који су задужени и стичу професионално искуство у другачијој институционалној средини. Сличан програм стажирања имају и у Африци, где су студенти изложени потпуно другачијој средини од оне у којој иначе живе. Уз то, стажирају у невладиној организацији, с идејом да треба да се прилагоде не само другој култури, већ и организацији. То се сматра најближим искуству које ће једног дана имати као будући официри, односно руководиоци у систему безбедности.

Други пример представља Музеј копнене војске. Сама идеја Музеја асоцира на прошлост, али поред презентације архивског материјала, он прикупља и материјал из актуелне историје. У Музеју делује програм „усмене историје“, у оквиру ког су највиши команданти америчке копнене војске по пензионисању обавезни да неколико дана дају интервју запосленима. Утисци које су стекли на командној позицији у датом историјском тренутку потом се архивирају. Они, дакле, унапред размишљају о извлачењу поука о ономе шта се недавно десило. Верујем да би тако нешто и нама било од користи.

■ *На студијском путовању срели сте и српског официра на усавршавању у Командно-штабној школи Копнене војске.*

– На велику срећу, домаћин у тој школи био је наш официр потпуковник Роберт Срећковић, за ког ми је речено да је у једној од најбољих група, што значи да су у њему препознали велики потенцијал. Са њим сам присуствовала часу на коме су он и његове колеге расправљали како да дефинишу циљеве за потенцијалну интервенцију у Нигерији. Видела сам колико цене нашег официра и како тече процес планирања. Била је то прилика и да учим организационе и културолошке особине војске у САД.

■ *Пут је био и прилика да размените мишљење и са колегама с четири стране света. Претпостављам да је било додирних тачака? Ка чему је усмерена њихова пажња када се говори о безбедности?*

– Заједничко нам је било то што смо установили да смо имали висока очекивања од доласка председника Обама на власт. Како сам тај долазак није произвео моменталне промене на терену, било је и разочарања. С друге стране, било ми је занимљиво размишљање колега из Индије и Бразила, као сила у настајању. Они су на америчку спољну политику реаговали с позиција доминантних сила у свом региону, као партнери, па и потенцијални такмаци који желе доминацију у свом делу света.

■ *Колико је Програм проширио Ваше поимање безбедности, а колико су сазнања која сте стекли била у границама очекиваног?*

– Видела сам да, без обзира на то што ми мислимо да је оно што се нама дешава драматично и тешко, безбедносна и економска ситуација у нашем делу света много боља у поређењу с оним што се дешава у неким деловима Африке, Азије, па и Јужне Америке, као и то колико је Европа, укључујући и Балкан, заправо, врло уређен део света. Друго важно сазнање јесте да Европа престаје да буде битна, не само Америци, већ и остатку света. Једноставно, појављују се други, алтернативни лидери, нови не само у економском, већ и у политичком, па и у војном смислу. Индија је, рецимо, један од највећих донатора у Авганистану. Она је веома ангажована у реконструкцији те земље. Јужна Африка је један од највећих лидера на свом континен-

ту. Колеге из те земље изненадиле су ме својим, рекла бих, најевропскијим схватањем безбедности.

■ *На крају Програма добили сте прилику да одржите предавање колегама. Како сте искористили ту могућност?*

– По доласку у САД сви учесници Програма добили су прилику да користе библиотеку и консултују се са професорима на Универзитету приликом самосталног истраживања. Ја сам искористила ту прилику да анализирам америчку политику подршке реформама сектора безбедности у другим државама. Било ми је занимљиво да видим зашто су се САД, за разлику од Европе, касније укључиле у расправу о концепту реформе сектора безбедности, ко су били актери на америчкој политичкој сцени, који су питање реформе сектора безбедности ставили у први план, и да ли се амерички приступ разликује од европског. Истражујући ту тему, сазнала сам да је тек искуство стечено у Ираку и Авганистану подигло значај тог питања у очима оних који у Америци одлучују. После војних интервенција у те две земље увидели су да није довољно само победити у рату, већ да је неопходно и на време припремати сценарио за дан после, посебно шта радити с бившим сектором безбедности или како га створити тамо где не постоји, као у Авганистану.

За разлику од Европе, у којој су на значај реформе сектора безбедности прва указала министарства која се баве пружањем помоћи неразвијеним земљама, хуманитарне организације и министарства одбране, у САД је то питање прва истакла војска, након што је на терену уочила проблеме. Стога је Пентагон у сарадњи са Институтом за мир, независним истраживачким центром из Вашингтона, покренуо низ стручних расправа како би указао на потребу да Стејт департамент преузме већу улогу у осмишљавању те политике и у координирању помоћи различитих државних служби које учествују у спровођењу реформи сектора безбедности ван територије САД. Тек је крајем прошле године донета званична политика у којој је дефинисано да је Стејт департамент координатор те помоћи и да је задужен да надзире њено спровођење.

Велика је разлика у капацитетима Министарства одбране Америке и Стејт департамента. Министарство одбране има веће организационе способности, уме да реагује у кратком року и у кризним ситуацијама, његови припадници су школовани да буду лидери. У претходном периоду радили су читав низ послова који нису класично војни, па су их упоређивали са ватрогасцима. Стејт департамент није до сада припреман за такве послове, већ за доношење одлука у стабилнијем контексту. Администрација председника Обама први пут је после много деценија одлучила да подржи развој већих капацитета Стејт департамента и у ту сврху му је повећала буџет. ■

Снежана ЂОКИЋ
Снимио Даримир БАНДА

Нове трансплатације јетре у ВМА

У оквиру програма „Продужи живот” трансплантациони тим ВМА успешно је извршио осму и девету трансплантацију јетре. У ноћи између 26. и 27. марта јетра је трансплантирана тридесетогодишњој девојци, док је 1. априла поподне нову јетру добила болесница стара 59 година. Ови захвати учињени су у сарадњи са Клиничким центром Србије и Клиничким центром Ниш. Пацијенти су добро поднели захвате и успешно се опорављају. ■

После мисије бесплатно школовање

Висока медицинска школа струковних студија „Милутин Миланковић”, на основу споразума са ВМА, обезбедила је бесплатно школовање за медицинске техничаре који су учествовали у мировној мисији Уједињених нација у Чаду.

– Сарадњу две установе карактерише и квалитет више, то је добро разумевање мисија Војске Србије у којима учествује ВМА као национално благо и стратешки ослонац Министарства одбране Србије – рекла је проф. др Вера Иланковић, директор Високе медицинске школе чије се дипломе признају у САД и Европској унији. ■

Конкурс за другу класу кадета високе школе

Министарство одбране Републике Србије расписало је конкурс за пријем кандидата из грађанства за кадете Високе школе Војномедицинске академије за школску 2010/2011. годину. Висока школа ВМА ове године уписаће 25 девојака и младића на *Интегрисане академске студије медицине*. Конкурс је отворен до 30. априла, а упис кандидата према коначној ранг листи обавиће се 15. и 16. јула. ■

Припремила Елизабета РИСТАНОВИЋ

Састанак о родној равноправности

Кетрин Кесада, представница Центра за демократску контролу оружаних снага с седиштем у Женеви (DCAF), посетила је Војну академију. Циљ посете био је наставак разговора о досадашњем напретку процеса увођења жена у Војну академију и Војску Србије.

У име Академије, гошћу је примио пуковник проф. др Јан Марчек, а састанку су присуствовали доцент др Јованка Шарановић из Института за стратегијска истраживања и командант 1. студентског пука пуковник Јанко Грандић, који је презентовао анализу ангажованости жена у редовима кадета Војне академије. О циљевима постављеним у *Националном акционом плану* говорила је др Јованка Шарановић.

Кетрин Кесада информисала је присутне о досадашњим искуством из области родне равноправности и реформе сектора безбедности. Такође је позитивно оценила напредак Војне академије када је реч о повећању броја жена у њеним редовима и додала да очекује наставак сарадње у организовању заједничких предавања и радионица у Србије, а посебно у Академији. ■

Државни рекорд у стрелаштву

На првенству Србије ваздушним пиштољем у појединачној конкуренцији, СК „Академац“ носилац је новог државног рекорда у међународном „А“ програму ваздушни пиштољ, са 588 кругова. Стари рекорд износио је 587 кругова, а постављен је 2003. године. Рекорд је поставио члан СК „Академац“ Димитрије Гргић, а са тиме и прво место и златну медаљу у појединачној конкуренцији.

Бронзани пехар Стрелачког клуба „Академац“ заблестао је на Првенству Србије стандардним ваздушним пиштољем (међународни програм) у категорији сениори. Након три деценије сениори, у саставу Димитрије Гргић, мајор Жељко Нововић и заставник Саша Мудринић, освојили су екипно треће место. До сребрне медаље недостајало им је девет кругова. Неприкосновени ССК „Полицајац“ био је екипно први, док су друго место заузели стрелци СК „Кикинда“.

У појединачном пласману, заставник Саша Мудринић заузео је 12. место са 557 кругова, а мајор Жељко Нововић 17. са 546 кругова. Резултати су такви захваљујући новом оружју које је набављено крајем прошле године и разумевању командних структура ВА који их подржавају у сваком погледу. ■

Промоција нове класе

Свечана промоција класе ШРО јесен 2009. године у чин резервног потпоручника одржана је у касарни „Генерал Јован Мишкович“. Најбољи слушаоци су награђени, а први у рангу изразио је, у има својих колега, захвалност старешинама и професорима. Унапређеним потпоручницима обратио се начелник Војне академије бригадни генерал Младен Вуруна и пожелео им срећу и успех у животу. ■

Поново освајају медаље

У Спортском центру Војне гимназије одржано је Првенство Београда у рвању грчко-римским стилем, на којем су поред бројних клубова из Београда учествовали и ученици чланови рвачке секције Војне гимназије. У конкуренцији од 120 такмичара, ученици Војне гимназије освојили су једну златну, две сребрне и једну бронзану медаљу у различитим категоријама. Златну медаљу освојио је ученик Немања Радосављевић из 36. класе, сребрне медаље освојили су ученици Новак Бекчић и Душко Младенов из 35. класе, а бронзану медаљу ученик Ненад Станишић из 35. класе. ■

Очима студента

Промоција зборника награђених радова кадета Војне академије под називом „Школовање у Војној академији очима студента“ одржана је у Централном дому Војске Србије. Поред начелника Војне академије бригадног генерала др Младена Вуруне, том догађају присуствовали су Павел Балтик, представник чешке амбасале у Београду, Дајана Фалони, шефица Одељења за демократизацију мисије Оебс у Србији, остали представници мисије Оебс у Србији и награђени кадети.

Зборник радова представља круну сарадње између мисије Оебса и Војне академије, а кадети су били награђени студијским путовањем Чешку од 1. децембра до 5. маја 2009. године. Павел Балтик, представник чешке амбасале, изразио је велико задовољство због издавања зборника и оценио да је сарадња између две војне академије веома битна за даљи развој и повезивање. ■

Положили заклетву

Најмлађи слушаоци Школе за резервне офицере положили заклетву у Војној академији. Слушаоци смера пешадије, оклопних јединица, инжењерије и интендантске службе, укупно 118 њих, заклели су се да ће служити Републици Србији. Они ће похађати наставу до 30. јуна када одлазе на стажирање у јединице ВС. Стажирање завршавају крајем августа када се унапређују у чин резервног потпоручника Војске Србије. Наредна класа слушалаца за резервне офицере прима се у септембру ове године. ■

Припремио Јован КРИВОКАПИЋ

Документарни филм „Живота Ђурић – живот, јунаштво, памћење“

Последњи лет орла

Екипа парафинске радио-телевизије „Канал М“ начинила је дело које им служи на професионалну част и чува сећање на човека који је понос свога краја и инспирација младима како се воли завичај и слобода

По географским одредницама мала земља. По стереотипу градић који припада провинцији. Један мали травнати спортски аеродром, који и није на мапи познатих узлетишта, животна прича и сан који су почели управо ту, не слутећи да ће се једнога дана све склопити у чудесан мозаик и полетети последњи пут. Чињенице...

Живота Ђурић, ратни командант 241. ловачко-бомбардерске авијацијске ескадриле „Тигрови“ из Лађеваца, погинуо је 25. марта 1999, другог дана агресије НАТОа, на борбеном задатку у близини Глоговца, Косово и Метохија.

Једанаест година касније...

Парафин, Животин родни град. Место пуно тоpline, без ужурбаних токова и темпа који не дозвољава ни предах за сећање. Сећање је и разлог нашег доласка, сусрет с правдом која је чекала једанаест година.

Прича сада може несметано потећи. Прича о једном човеку, војнику, оцу, другу и хероју...

Како се постаје пилот

Екипа локалне радио-телевизије „Канал М“, коју је водио главни продуцент Емил Милојевић, одлучила је пре две године да подсети Парафинце на суграђанина и да им дочара судбину пилота српског ратног ваздухопловства који је живот ставио у службу одбране свог народа онда када је то било веома тешко и надасве потребно.

Животина родна кућа врло је близу малог спортског аеродрома у Давидовцу, на периферији Парафина. Место на коме се као дечак играо и први пут поставио питање једном летачу: Како се постаје пилот? Сада је на тој „ливади“ спомен-плоча погинулом потпуковнику поред које сваког 25. марта стоји шпалир његових другова из пука.

Присуствовали смо полагању венца, загледали се у лица његових сабораца. Питали се о чему ли све размишљају и која су им све сећања остала?

Сачувати успомене на храброг суграђанина и подсетити Парафинце на часног пилота који је бранио слободу њиховог, нашег

неба. То је била идеја екипе „Канала М“. Без икакве финансијске помоћи, без жеље да их се „неко сети“, узели су ствар у своје руке. Не себичну помоћ и сећања пружили су им пилоти Животине ескадриле, садашње 98. авијацијске базе.

Слике заувек остају

Срећемо их по други пут то вече, у локалној галерији Културног центра. Свечаној премијери присуствују родбина, суграђани, неколико новинара и наша екипа. Имали смо среће да проведемо цео дан са продуцентима филма, људима који су користећи ограничене ресурсе и без икаквог комерцијалног интереса направили документарца. А он почиње ретко виђеном формацијом орлова у сутону.

Смењују се чланови породице, пријатељи, ратни другови... Исти они који Животу сада гледају у замраченој биоскопској сали. О чему размишљају, шта осећају? У неколико тренутака чују се уздаси, тихи јецаји многобројне Животине породице која је у првим редовима. Сада ће имати слику која иде уз понос и успомене.

После документарног филма не постоји простор заборава. Слике остају у људима, заувек. Требало је лик изузетног човека и храброг пилота сачувати од заборава. Уметничка визија верна је његовој судбини. Са надом да ће га некада касније откривати млађе генерације и научити понешто о праву на снове, патриотском духу, правдољубљу и слободи коју најчаснији војници често плаћају животом. ■

Петар ВОЈИНОВИЋ

Никада га нећемо заборавити

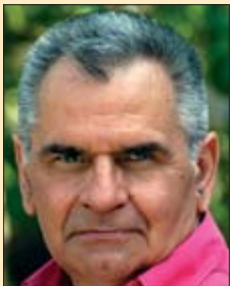
– Филм говори о нечему што се догодило пре 11 година. То је довољно дуго да се заборави много тога али за породицу и за нас *Тигрове* 98. јуришног пука, као да се десило јуче.

Та рана још боли. Са посебним емоцијама увек спомињемо нашег Животу. Крила су му склопљена тамо где су Лазареви витезови покушали да спрече оно што нам се дешавало кроз историју. И он се сврстао у ред таквих. Нас, његове колеге и саборце, учинио је великим и поносним. Парафин треба да зна каквог је човека имао. Али, имаће га и даље. Он је сада у некој другој ескадрили.

Хвала ауторима филма који су на свој начин помогли обичним људима који често, заокупљеним својим проблемима, забораве ко им је био комшија, суграђанин, бранилац... Ми то не можемо заборавити, надам се да нећете ни ви – рекао је после филмске премијере бригадни генерал Срето Малиновић, заменик команданта ВиПВО Војске Србије.

Снимио М. ИЛИЋ

Пише
Бранко КОПУНОВИЋ

Јужноаприлски осмех

Ећ по традицији, широм света април почиње шалом. Тог првог дана планету уједини најздравије духовно и физичко стање – веселје и смех. Сви се помало осећамо као жртве скривене камере које нам, мање или више вешто, постављају рођаци, пријатељи, колеге... Преслишавамо се да нас не изненади ако нам неко саопшти да нам се одећа поцепала тамо где не треба или нам је птица послала дар с неба, да смо добили повишицу или је неко тога дана урадио посао уместо нас. Наравно, имамо спреман дежурни осмех и обавезно: апри-ли-ли-ли! Међутим, дешава се да заборавимо баш оно што смо упорно желели да не заборавимо и, ето шале на свачији рачун.

Није шала да су се наше даме окитиле златом на европском првенству у стрељаштву. Лепо им стоји, нема шта. Изненађење? Никако! Традиција, таленат, упоран рад и никакви услови за тренинг. То је наша формула успеха која збуњујуће делује у размерама светског озбиљног проучавања успеха српског спорта. Дуле Вујошевић, мађионичар под кошаркашким обручима, познат као Давидов секундант са ужом специјалношћу званом припрема за борбу против фаворита и полагање Голијата на плећа. Муниција за праћку, тактика, техника... Све функционише беспрекорно. Остао човек без готово целог тима па шта ће него да направи нови. Ако не бољи, оно исти такав. Лепо је Дуле са својим момцима осветлао име Србије и српске кошарке, а пласман црно-белих међу осам европских великана делује помало нестварно, имајући у виду да осталих седам екипа вреде као читава фабрика на гласу са добрим пословањем.

Спорт је све више индустријска грана а тек помало витешко надметање, борба а не игра, (по)жртвовање са укусом пролазног ужитка. Неминовно присуство елемената ратовања и командовања стрпљиво ће нас довести до спознаја суштине победе по сваку цену, пораза као казне и колатералне штете у ширем опису постојања претходна два појма.

Самит директора полиција земаља учесница светског фудбалског првенства скренуо нам је пажњу на немилосрдне законитости времена у коме живимо. Од када су се спорт и спортисти нашли на мети терора и тероризма, такмичари су постали мете за одстрел и монете за поткусување политичких потраживања, са врло сумњивим идејном подлогом. Болесна је већ и сама помисао да се животима спортиста намирују било какви рачуни. Нажалост, тога је било... Од Олимпијских игара у Минхену када су страдали израелски такмичари до оружаног напада на репрезентативце Тогоа пред почетак фудбалског првенства Африке.

Полицијци, обавештајци, контраобавештајци, специјалци..., на време су почели припреме, много пре фудбалера. Наравно, Србија ће се понашати у духу договорених начела да свака репрезентација води са собом тим посебно обучених припадника полиције, школованих, са знањем енглеског језика, спремних не само да одбране играче већ делују пре него што се евентуално зло догоди. Нимало лак задатак. Остало је да се види хоће ли полицијци носити оружје или не. Сва је прилика да хоће, морају.

Може ли десетак специјалаца да заштити целокупну српску репрезентацију? Сами не могу нити би то пошло за руком иједном самосталном одељењу, али уз логику домаћина и уз сарадњу са колегама из света, успешно ће обавити поверену им мисију. Питање безбедности на глобалном нивоу може се сагледати и кроз

призму свеколиких припрема за догађај који ће овог лета привући општу пажњу. Нажалост, прошло је време када је спорт био окренут само спортистима, без политичких примеса, обрачуна и претњи. Свака неопрезност може да буде скупо плаћена.

А код нас, пролеће није дочекало 68 времешних платана у престоничком Булевару краља Александра. Упркос противљењу „групе грађана“, њихова сеча била је неминовни чин. Тако рекоше. Али, успомену на тај догађај међу будућим младим

стаблима чуваће један платан који је преживео углавном захваљујући упорном јунаку приче. Његово име је Владимир Живановић, апсолвент кинеског језика и самозвани „дрвени адвокат“. Десет дана, по леденој киши и суснежици дежурао је крај стабла и чувао „свој“ платан. Не, није се сукобио са људима који су радили свој посао и полицијом, далеко било. Једноставно, скупљао је потписе грађана па када их је било две хиљаде на броју однео је петицију у Скупштину града. Добро, једно дрво мање-више. Тако су вероватно размишљали надлежни, вагајући шта је прече зарад мира у кући. Тако је Владимиров платан преживео прву фазу реконструкције Булевара.

Стицајем околности Београд је добио још један симбол и тачку оријентације. „Налазимо се код дрвета“, кажу млади када се договарају око места састанка.

Ових дана група наших људи који раде у Јужној Африци послала је писмо нашим репрезентативцима нудећи им, осим гостопримства, подршку сваке врсте. Писац текста испод кога стоји двадесетак потписа, нехотице је направио симпатичну омашку. Уместо поздрава уз јужноафрички осмех, пише „поздрав уз јужноаприлски осмех“. Може и тако, зашто да не? ■

Изнанађења у одбрани од тероризма

Немоћ држава

Пише
др Милан МИЈАЛКОВСКИ

Самоубилачки терористички напади исламиста у Москви (29. марта) и у Кизљару (1. априла), у руској Републици Дагестан, у којима је убијено око 50 и рањено двоструко више особа, поред осталог, представљају још једно упозорење о немоћи држава да се ефикасно бране од терориста. Успешно отклањање било које врсте безбедносних претњи националној безбедности одређене државе повезано је с поузданим обавештајним информацијама о носиоцима претњи.

Чак и када постоје квалитетне обавештајне информације о носиоцу терористичке претње, оне не гарантују апсолутну безбедност штићене вредности. Обавештајне информације саме по себи нису довољне да оптимално обезбеде жртву од терористичког изнанађења. То је могуће само у случају да су све савремене државе вољне и способне (а то, нажалост, нису) да на својој територији потпуно онемогућавају терористе и да искрено међусобно сарађују на искоренивању тог бруталног насиља.

У конкретном, руском случају, јавност је веома брзо обавештена о националној обавештајној превоћи. Наиме, руске специјалне службе располагале су обавештајним подацима о извршиоцима самоубилачких терористичких напада. Брзо су идентификоване две жене, терористкиње, које су починиле масакр у московском метроу. Оне су биле припаднице исламистичке банде јачине око 30 потенцијалних терористкиња самоубица, познате као „крне удовице“.

Реч је о супругама или рођакама терориста са Кавказа који су погинули током операција руских снага безбедности. Њих је регрутовао исламиста Саид Бурјацки (убијен је почетком марта ове године у противтерористичкој акцији руских специјалних снага у Ингушетији) и потом су у режији вехабија упућене на обуку, према неким подацима у Турској, а по другим у Пакистану, и после враћене у Русију. Извођачи самоубилачких терористичких напада у Кизљару (мушкарци) такође су идентификовани, односно регистровани као следбеници вехабизма.

Шта је ишло наруку терористима, те су успешно извели четири самоубилачка напада? Несум-

њиво, били су то првенствено неопрезност, а потом и немоћ највећег броја држава савременог света да спрече вехабите да злоупотребом ислама односно „невидљивом“ индоктринарном ангажованошћу „производе“ терористе, чији фанатизам гарантује да ће своје тело употребити као оружје за усрђивање и застрашивање цивила (вођа чеченских исламиста Доку Умаров јавно је признао да је наредио самоубилачке терористичке нападе у московском метроу).

Управо зато, обавештајна моћ и надмоћ одређене државе није довољна да надокнади поменути карактеристичну немоћ респектабилног броја данашњих држава. Јер, иако обавештајци успешно и правовремено региструју потенцијалне терористе, они нису надлежни да онемогуће њихово „легално“ регрутовање и обучавање. Тај задатак је у надлежности осталих државних и друштвених институција.

Таква врста немоћи посебно карактерише државе у непосредном и даљем окружењу Авганистана, који је више од две деценије епицентар исламистичког тероризма. Подсетимо се да је у тој земљи створена терористичка мрежа Ал Каида у чијем саставу је непознат број чланова из многих средњао-азијских држава и Русије. Финансијери и инструктори Ал Каиде имали су истакнуту улогу у терористичко-побуњеничким дејствима чеченских исламиста против Русије од 1994. до 1996. и од 1999. до 2000. године.

Вођа Ал Каиде Осам бин Ладен и његов штаб обучили су у Авганистану више хиљада терориста самоубица, које су потом послали широм света. Они су током претходних десетак година извели многе спектакуларне самоубилачке нападе у више од 20 земаља и усрртили неколико хиљада људи. ■

Рат на кућном прагу

Вође Ал Каиде су чеченским исламистима намениле главну улогу у дестабилизацији Русије. Њихов вођа Доку Умаров, који себе ословљава са „емир Кавкаског емирата“, машта о отимању јужних руских територија. Упориште његових утопија, осим у програму Ал Каиде, несумњиво је и у сазнању да су неки његови сарадници, који су на руској полицијској потерници због почињених кривичних дела тероризма, активни политички азиланти у неким земљама западне демократије.

У том контексту треба третирати претње које је он упутио Русији (у фебруару ове године) да ће „рат донети на кућни праг Русије“, а које је потврдио и самоубилачким терористичким нападима у Москви и Кизљару. Може се претпоставити да ће наставити да прети и чини злочине, будући да располаже респектабилним самоубилачким терористичким ресурсима.

ВЕСТ ПОИНТ У БУТМИРУ

Савремени начини учења, страни предавачи, врхунска техничка опрема – то је Центар за обуку за мировне операције у бази Бутмир поред Сарајева. Центар се развија од 2001. године, када се појавила потреба за обуком младих војника и официра за мировне операције. Послужио је тада и као форум где су се у БиХ први пут састајали млади официри некадашњих ратујућих страна.

Центар за обуку за мировне операције у Сарајеву један је од 15 центара НАТОа за тренинг и обуку, попут Морнаричке школе у Калифорнији, Женева центра за сигурносну политику и Одбрамбене академије у Великој Британији.

– Више од 1.500 официра из БиХ, али и 17 земаља регије и света, прошло је кроз овај босанскохерцеговачки Вест Поинт, а обучавали су их најбољи страни и домаћи професори. Уче о међународним односима, доктрини, нетрадиционалним претњама и неборбеним операцијама – каже командант Центра, бригадир Кенан Даутбеговић и додаје:

– Тренутно имамо шест курсева које нудимо. Два су чисто штабне природе – штабни курс о основним вештинама за официре и штабни курс за млађе официре. А поред тога, направили смо од наша четири модула четири посебна курса. Један такав курс се сада догађа – то је курс о међународним односима. Један је о нетрадиционалним војним претњама, у које спадају тероризам, протупобуњеничке операције, помоћ цивилним органима власти у случају катастрофа и сличне теме, један је цивилно-војна сарадња, и један је улога медија у савременим мировним операцијама.

Капетан Горан Бораш у сарајевски центар дошао је из једног сличног у Хрватској, где је као инструктор међународних војних операција провео последњих седам година:

– Модули у којима ја суделујем као инструктор и предавач су увод у операције подршке миру, где се објашњавају циљ и сврха тих операција. Ту су и модули које покривам заједно са колегама, а то су НАТО операције одговора на кризе и на који начин УН води своје операције подршке миру.

Мајор Златко Блашески и сам је некадашњи полазник Центра, а данас је један од инструктора који студентима преноси стечена знања:

– Морам похвалити да је ово одлична институција, где долазите с осмехом на лицу и тако се и враћате кући. Моја ужа специјалност је обука о питању мировних мисија и медија, односи са јавношћу – јер се овде баш изучава оно практично и реално што је потребно људима кад оду у једну мировну мисију, кад се ради о интернационалном ставу.

Професор Хајнц Вечера је предавач са четрдесетогодишњим искуством на Академији државне одбране Аустрије и још неколико престижних института и факултета за одбрану – од Женева до Балтика.

У Центру за мировне операције у Сарајеву ради већ четири године, а знањем и угледом успева у Центар да доведе угледне међународне истраживаче и научнике:

– Мој посао је пре свега академско допуњавање војног образовања, на курсевима за официре. Ту су и уговарања предавања страних предавача, предавача из БиХ.

Центар за обуку за мировне операције у Сарајеву отворен је и за цивиле, те курс о међународним односима, који је у току, похађају и студенти из Сарајева, запослени у Министарству иностраних послова Македоније, али и припадници Штаба НАТОа у БиХ. ■

Искуства из Авганистана

Мајор Хазим Хоџић провео је пет месеци прошле године у мировној мисији у Авганистану где је радио на пословима планирања, али често и на контактима са домаћим медијима. Телевизијским и радио кућама у Авганистану готово је немогуће да раде, јер су свакодневно суочене са претњама талибана, тако да је мисија на том подручју била пуна изазова, каже Хоџић.

– Јединица је била распоређена на југу Авганистана, који је познат као интензивно ратно подручје. Искуства која сам стекао овде као ученик, с обзиром на то да сам завршио курсеве које предајем у Центру, пројектована на реалност су изузетна. Углавном сам радио на пословима планирања и информацијских операција. Сарадња са становништвом, сарадња са локалним радио и тв станицама и одређени писани материјали, који су били доста лимитирани с обзиром на то да је само око 32 посто становништва у Авганистану писмено, тако да је тај начин комуникације јако ограничен. Било какав нормалан рад је прилично изазован, па и рад радио станица, односно телевизијских кућа. Зашто? Зато што су изложени претњама талибана, тако да смо, имајући то у виду, имали прилично добру сарадњу и размену материјала с тим медијским кућама.

Бугарска на другом месту по броју војника у ЕУ

Бугарска заузима друго место по броју војника у односу на број становника у Европској унији, наводи се у извештају о стању одбране током 2009. године, који је упућен бугарском парламенту на усвајање. Бугарска има 45 војника на 10.000 становника, док је просек у ЕУ 36 војника.

На првом месту по броју војника у односу на број становника Грчка је са 119 војника на

10.000 становника. Према извештају, Бугарска има два пута бројнију војску у односу на број становника од Мађарске, Чешке и Ирске, а чак четири пута више од Аустрије.

У извештају се наводи да због лошег управљања војском, Бугарска није успела да усклади своје одбрамбене способности са снагама НАТОа. ■

Противваздушни системи панцир за Алжир

Русија ће од ове године почети да испоручује Алжиру 38 противваздушних система панцир, укупне вредности 500 милиона долара.

Током 2006. године председник Владимир Путин посетио је Алжир, и тада је уговорена војна опрема у вредности од 6,3 милијарде долара, од којих је 3,5 милијарди намењено за куповину борбених авиона.

За руске противваздушне системе заинтересоване су, такође, Саудијска Арабија и Либија. Уједињени Арапски Емирати су већ купили 50 система панцир, док је Сирија набавила 36 тих система, а један део је већ испоручен. Уговор са Либијом је у завршној фази.

Систем панцир има способност да уз велику прецизност погоди сваку ваздушну metu на удаљености до 20 километара и на висини од 15 километара. ■

Црногорски војници у Сомалији

Представници Црне Горе и Европске уније (ЕУ) потписали су у Бриселу споразум о учешћу црногорских војника у операцији Аталанта у водама Сомалије.

Споразум су потписали војни представник Црне Горе при НАТОу и ЕУ генерал-потпуковник Љубиша Јокић и генерални директор Директората за спољне и политичко-војне односе ЕУ Роберт Купер, саопштило је Министарство одбране Црне Горе.

Црна Гора ће у операцији Аталанта послати три војника. Ту операцију предводи ЕУ ради заштите и помоћи трговачким бродовима у водама Сомалије. ■

Хрватској новац Пентагона

Америчко министарство одбране обавестило је Конгрес да ће шест европских земаља, међу којима је и Хрватска, ове године примити посебна средства министарства за помоћ њиховим снагама у Авганистану, саопштио је Пентагон. Хрватска, Грузија, Естонија, Литванија, Мађарска и Летонија, како преноси хрватска телевизија, добиће средства за помоћ њиховим јединицама које делују заједно са снагама САД у Авганистану.

У програму „Финансирање одељка 1206“, Пентагон је предложио издвајање 350 милиона долара у овој фискалној години за наведене земље. ■

Албанија уништава застарелу муницију

Албанија је одлучила да уништи складишта застареле муниције, која потиче још из времена комунистичког режима и представља велику опасност за безбедност становништва. Министарство одбране Албаније саопштило је да је за те намене од САД добило донацију од 10 милиона долара. То је само део средстава која Тирана треба да добије од земаља НАТОа, како би се до 2013. године ослободила 90.000 тона застареле муниције, која је преостала још од комунистичког режима Енвера Хоџе.

Албанија, која је прошле године постала члан НАТОа, треба да добије од земаља Атлантског савеза укупно 50 милиона долара за уништавање застареле муниције. У Албанији је у току и акција затварања многобројних бетонских бункера које је бивши режим градио око већих градова и на средоземној обали, како би се одбранио од потенцијалних непријатеља. Сада се убрзано уклањају бункери код приморских места, пошто они „психички неповољно“ утичу на стране туристе. ■

Стална руска база у Јужној Осетији

Русија је са Јужном Осетијом потписала споразум о успостављању сталне руске војне базе. „Од сада се статус наше војне базе у републици Јужној Осетији мења. Потписивањем овог споразума, Русија преузима пуну одговорност за заштиту Јужне Осетије“, рекао је руски министар одбране Анатолиј Серђуков после потписивања споразума. ■

Пише
Александар РАДИЋ

Нови безбедносни кров

После потписивања новог START-а о ограничењу нуклеарног потенцијала Русије и САД, остало је неслагање две стране о америчкој противракетној одбрани. Американци су за сада тврдо на старој позицији градње властитог система, са ослонцем на савезнике из НАТОа. Ипак, у НАТОу се и другачије гледа на проблем. На панел дискусији о новом Стратешком концепту НАТОа генерални секретар Андерс Фог Расмусен заложио се за противракетни систем који укључује и НАТО и Русију и стварање „једног безбедносног крова који нас све штити“.

Председници САД и Русије Барак Обама и Дмитриј Медведев ставили су у Прагу, 8. априла, потпис под нови START (код Руса документ носи назив СНВ-3), којим се лимитира број стратешких носачи нуклеарног наоружања на 800 комада, односно 700 активних носача и 100 у резерви, и број нуклеарних глава на 1.550 комада. Стратешки бомбардери у статистику улазе у формули један авион—једна нуклеарна јединица. Рок важности новог START-а биће десет година од ратификације у парламентима обе државе.

Седам година је рок за елиминацију вишкова интерконтиненталних балистичких ракета, затим балистичких ракета које се лансирају са подморница и стратешких бомбардера. Према новом START-у, обе стране задржаће одређен број стратешких носача са конвенционалним главама, али под условом да се налазе у одређеним подручјима и под контролом извиђачких сателита.

Вишкови у нуклеарном арсеналу обе државе биће прилично велики јер су стари лимити били 1.600 носача према START-1 из 1991. године и 2.200 нуклеарних глава према СОРТ из 2002. године.

Преговори око новог START-а отворени су 2009. године као један од првих потеза Обамине администрације са намером да се премости јаз после истека важења START-1, 5. децембра 2009. године. Повремено хладни тонови између САД и Русије нису се одразили на одлуку обе силе да потпишу документ. Додуше, због кризе односа, нови START није потписан одмах после истека важности старог, како се то планирало на састанку председника две државе пре годину дана.

Редукција броја нуклеарних пројектила одразила се на нову нуклеарну стратегију САД, у којој се наводи да ће улога тог оружја у заштити националне безбедности бити битно снижена. Америчким властима стратегијом нису везане руке у избору средстава у борби против режима који према погледима из Вашингтона угрожавају глобални мир и поредак изабаванем потпуно примене споразума о неширењу нуклеарног оружја. Ту се мисли пре свега на Северну Кореју и Иран. Американци ће у односу према другим нуклеарним силама задржати право на нуклеарни узвратни удар.

Са руске стране поздравили су промене у америчком приступу, али одмах после потписивања новог

START-а указали су на слабу тачку нуклеарног баланса две силе – америчке намеру да се настави са радом на противракетном систему. Руски став у том погледу остаће такође принципијелан – да нема говора о томе да се наруши ефикасност новог START-а са противракетним системом.

Зато је руски председник Дмитриј Медведев изјавио, 12. априла, америчкој ТВ станици АВС да ће Русија изаћи из новог START-а ако САД буду радикално подигле моћ свог система противракетне одбране и то ће да се третира као угрожавање националне безбедности Русије. Критеријум за „радикално јачање“ представља технички ниво који блокира дејства друге стране. Руси неће прихватити такву неравнотежу. На захтев руске стране због противракетног штита у нови START први пут су унете прецизне одредбе о процедури изласка из споразума.

Основни циљ безбедносног система САД биће превентивно деловање усмерено на онемогућавање терориста да примене нуклеарно оружје и спречавање ширења нуклеарног оружја. Према новој стратегији, САД не препознаје примену нуклеарног оружја као средства за заштиту националне безбедности. Такав став учврстиће се одредбом по којој се САД обавезује да неће користити нуклеарно оружје против држава које не поседују нуклеарно оружје. То се подразумева чак у случају да те државе примене против САД друге врсте средстава за масовно уништавање из листе биолошког и хемијског оружја.

Све док се не створи такав „кров“ САД и Русија радиће на томе да се технолошким усавршавањем носача нуклеарних глава гарантује потпуно међусобно уништавање у нуклеарном рату. У припреми новог START-а преговарачи са обе стране у процени лимита броја носача и нуклеарних глава пошли су од количина потребних за међусобно уништење као главног критеријума. У новом START-у лимити су високи у сразмери са актуелним приликама у инвентару, посебно Русије. Наиме, Русија сада има мање носача нуклеарних глава од лимита. Цени се да Русија поседује 331 интерконтиненталну балистичку ракету са 1.100 глава, 10 подморница у активној служби са 160 ракета са 576 глава и 75 стратешких бомбардера. Са друге стране, Американци ће морати редуковати и количине носача и количине нуклеарних глава.

За обе стране важан лимит биће однос броја ракета и нуклеарних глава који неће моћи да буде већи од четири, под претпоставком да ће се на максимална број пројектила поставити максималан број глава. Нови START не дефинише забрану постављања већег броја глава, али под претпоставком да се намира статистика.

Сада када су САД и Русија дефинисале „правила нуклеарне игре“ обе државе могу да се позабаве изворима нуклеарне безбедносне претње. У Ирану су већ препознали да су прозвани и зато се ирански председник Махмуд Ахмадинежад већ обратио светској јавности критиком америчке намере да заустави ирански нуклеарни програм. ■

НОВЕ КЊИГЕ

ДУХОВНА И МОРАЛНА ОБНОВА ВОЈСКЕ СРБИЈЕ

Пуковник доцент доктор Борислав Д. Гроздић, наставник војне етике у Војној академији, приредио је хрестоматију (изабране текстове) из подручја филозофије, етике и морала, која ће на најбољи начин истаћи и појаснити садржај, смисао, идеју и циљ наставног плана и програма овог значајног предмета за кадете Војне академије и слушаоце школе за резервне официре

Доктор Гроздић је зналачки и пажљиво одабрао врло важне текстове и разврстао их у три главна поглавља, која логички, смислом и значењем чине заокружену, складну и вредну целину. Тешко је у науци створити хармонију делова и постићи смисао јединства.

Приређивач у првом делу *Теоријске основе хрестоматије* одабира текстове који кадетима појашњавају основе предмета војна етика јер говоре о основним и суштинским појмовима филозофије, етике, морала, обичаја, права, религије и политике, те њиховом међусобном односу, узајамном прожимању и узаврелом животу духа човека. Наравно, увек је у првом плану појам морала, јер се у односу на њега углавном и разматрају битне и пресудне везе морала према обичају, праву, религији и политици. Свако ново поље уздигнутог живота је кључало врело људског вредног надахнућа и непоновљива стварност света, и све је тада у заједници узвишена игра трајања и прелепо стварање човека. Доктор Гроздић затим наводи значајне текстове о важним питањима за све професије, а посебно за војни позив: о моралној кривици и санкцији, моралном стиду и кајању, савести, личној моралности и моралу професионалног војника. Дакле, реч је

о нужним теоријским претпоставкама и појашњавању потребних етичких појмова без којих кадети Војне академије не би могли успешно да прате, спознају и разумеју сложене моралне дилеме, етичка питања и животне непознанице. Поготово све етичке запитаности које кроз векове прате војни позив и професију официра и које се најдраматичније, најпресудније и најјасније истичу у оружаним сукобима. Појединци који се дуго баве питањима етике и добро познају војнички позив знају колико је сложено и мукотрпно уклопити у једну књигу разнолика теоријска, научна и идејна становишта људи, многих епоха и векова, па често и супротне религијске, политичке и филозофске погледе о истим етичким питањима.

ЕТИКА У МИСИЈАМА ВОЈСКЕ

Други део хрестоматије под насловом *Примењена етика – три мисије Војске Србије* чине текстове, који су такође пажљиво и са мером одабрани, јер доцент Гроздић настоји да сви досадашњи правци у историји етике добију своје заслужено место, како би се наши кадети на најпримеренији начин обавестили о различитим етичким наслеђима и филозофским правцима. Сматрамо да је овакав приступ исправан и благотворан јер избегава замке

једностраности и пренаглашавања једног од могућих приступа проблему војне етике. Намера приређивача је кристално јасна, а то је да ми школовањем будућих официра треба да их на најбољи могући начин оспособимо у етичком и људском смислу за извршавање све три мисије Војске Србије. Сви људи који се смислено баве етичким и филозофским питањима знају да је мудар човек окренут према историји и традицији, не да би био заробљеник прошлих дана него да би јасније видео оне дане који долазе. Ништа није истински започело нити ће заувек завршити само са данашњим човеком.

У потцелини коју је доктор Гроздић насловио *Етика и хуманитаризам*, он са пуним правом тежиште ставља на питање односа етике и људских права. Пуковник Гроздић отвара и важна етичка питања које поставља на дневни ред историје хуманитарна интервенција: заштита становништва, однос суверенитета и хуманитарне интервенције, легитимитет и легалитет интервенције, критеријуме које треба испунити да би се реализовала хуманитарно-

војна интервенција и када је са становишта морала интервенција допуштена, које снаге и ко треба да интервенише и која су етичка средства у интервенцији дозвољена. Има много отворених етичких недоумица које се постављају пред међународну заједницу, али и

Пише
Зорица ЈАНКОВИЋ

сваку држава која са својим снагама учествује у војној интервенцији. Етичке запитаности се поготово постављају пред људе који у интервенцији лично учествују, а пре свих оним припадницима оружаних снага, дакле командном саставу, који том интервенцијом у оперативном и етичком смислу треба да руководе. На тај начин нашим кадетима отварају се видици о којима до сада нису размишљали. Овај приступ је врло важан јер Војна академија мора најверније да служи својој заједници и да на најумешнији начин оспособи будуће официре за све тешке задатке и важне мисије. Свет је противречан и када је у дуготрајном миру, а када наступи време борбе, рата и зла мало је умних који га могу до краја разумети а још мање који се могу на етички начин понашати и бити на висини људског позива.

ВАСПИТАВАЊЕ БУДУЋИХ ЛИДЕРА

У трећем делу књиге, који је Гроздић насловио *Професионална војна етика*, говори се о ономе што је за војни позив најконкретније и најзначајније, о чему су наши кадети највише лично заинтересовани. Дакле, ту је реч о етици војног позива. У потцелини која носи наслов *Морал војске – искуства страних армија* истиче се, са пуним правом, о различитим искуствима војног етоса, јер смо дубоко свесни да војни позив има много заједничког без обзира о којој држави је реч. Вредност оваквог приступа је несумњива, јер наши кадети могу из разноликих култура да уоче и схвате шта је то заједничко у етичком смислу свим армијама света, а по чему се у односу на војни етос земље и културе разликују, са циљем да виде где смо ми као народ и војска у тим моралним питањима. Приређивач на крају књиге наводи део *Етичко лидерство – официр и морал војске*, где нагласак ставља на етичко лидерство без којег нема истинског команданта и говори о официру будућности. Хрестоматија се завршава управо онако како би и свака писана реч требало да има крај – са визијом будућности.

Рецензент пуковник ванредни професор доктор Илија Кајтез, начелник Катедре друштвених и економских наука, желећи да подари свој допринос овом подухвату у делу књиге *О узвишености војног позива* истиче: „Официр је она светла нада војнику која никад не сме да гасне, јер је он често последње лице које борац сусреће у овој нашој долини суза. Старешина мора као искусни војник који је иза себе оставио многе тешке битке живота, да увек, и када други клону духом и телом, буде на осматрачници људског достојанства и љубави, да је стално на висини свог друштвеног задатка и људског позива, и када га издају други људи и доследно не прате сарадници и потчињени и када је све у једном трену против његове снаге: непријатељ, сопствена немоћ, неспремност људства на велика дела, недостатак савремених борбених средстава – он мора да остане војничкова непредајна снага, да буде сигуран кормилар брода у којег упиру очи војници и безнадни људи, јер шта ће очајни путници међу хридима живота уколико се угаси светлост, нада и вера у првог кормилара“.

Доктор Гроздић је уложио много напора и енергије у одабир текстова, од познатих и признатих аутора, који би на најбољи начин представили сва тешка и неопходна етичка питања и моралне дилеме са којима се суочава сваки војник, а официр посебно, и сама војна професија, као изузетно значајна делатност у свакој заједници. Посебна вредност књиге јесте у томе што је на јасан и прегледан начин на духовну трпезу кадетима понудила много вредних текстова, пажљиво одабраних. Са мером су постављени чврсти темељи за предмет војна етика, а испоштовани су у највећој мери захтеви државе о оспособљавању кадета за све три будуће мисије Војске Србије. Наравно, реч је пре свега о етичком становишту али не само етичком, него и много дубљем и значајнијем – о васпитавању будућих лидера наше војске. ■

Илија КАЈТЕЗ

БЕНЕФИТ

Свако време имало је своје топ речи и синтагме - тензија, шта још треба да се деси, међународна заједница, ничим изазване, кохабитација, кредибилитет, нећу да лицитирам, капацитет, бенефит...

Дан након што је саопштено да је први председник Републике Српске и хашки оптуженик др Радован Караџић ухапшен у Београду (јул 2008. године), у специјалној емисији Радио телевизије Србије, уприличеној поводом тог догађаја, водитељка Оливера Јовичевић запитала је једног политичког аналитичара да ли ће Србија наведеним хапшењем остварити *бенефит*. Од тог тренутка моја пажња више није била на теми емисије, већ на прелиставању новинских исечака које сам последњих неколико година одлагала (допуњавала) у фасциклу, коју због дебљине више нисам могла да држим једном руком, и на којој је писало „актуелне речи“.

Обично црвеном оловком у текстовима су биле подвучене речи које су у одређеном тренутку биле *топ*, а у већини случајева биле су у реченицама званичника или јавних личности изговорених као одговор на неко од новинарских питања. Пажљивим читањем стиче се утисак да су интервјуисани (углавном политичари) одговор тако конципирали како би обавезно употребили *топ* реч. То запажање потврђује и неколико примера у којима је, зарад обавезног коришћења *топ* речи, изгубљен смисао одговора на постављено питање.

Пре две деценије, тадашњи председник савезне владе Анте Марковић лансирао је реч *тензија* (1989), која је скоро у потпуности осликавала стање у тадашњој Југославији. Почетни резултат таквог стања огледао се у више појединачних случајева страдања војника ЈНА, па су се званичници хорски питали *шта још треба да се деси* (1990) да би се схватило да је на сцени разбијање државе. Некако у то време појавио се и термин *међународна заједница* (некада смо говорили – велике силе), која нам је убрзо наметнула *ничим изазване* (1992) санкције. Половином деведесетих прво нам је наметнута синтагма *међународно присуство* (1995), да би се после *Дејтонског споразума* (1996) оно и остварило. Логично, следило је *девастирање* (1997) и *диверсификација* (1998), а када смо у јесен 2000. ушли у период демократских промена, *топ* речи биле су – *хоћу да верујем*, које су углавном понављали званичници нове власти, потврђујући њима убеђеност у исправност своје политике.

Због различитог приступа демократских лидера (и њихових странака) реализацији промена, била је неминовна њихова *кохабитација* (реч лансирана 2003. године), да би се већ следеће године разлог за њен неуспех налазио, ни мање ни више, него у *криминогеној средини* у којој делује супротна страна. Две године касније (2006) оспораван је *кредибилитет* Владе, а на питање када ће доћи до нових избора, политичари су одговорали да о томе неће да *лицитирају*. Ипак, 2007. доведен је у питање *капацитет* Владе, па смо годину дана касније имали изборе.

Можемо закључити да је свако време имало своје *топ* речи и синтагме, а да ли ћемо од позитивне сарадње са Хашким трибуналом имати *бенефит*, односно корист и олакшице на путу ка пуноправном чланству у Европској унији, остаје да се види. Они најхрабрији то већ и *препознају* и *аплицирају*. ■

Ауторка је историчар и кустос Историјског музеја Србије

Др Драган ПЕТРОВИЋ

Француско-српски односи (2)

Између два рата

После Првог светског рата Француска постаје заштитник и покровитељ новостворене Краљевине Југославије, знатно веће, снажније и у међународним односима моћније државе од негдашње Србије

После Првог светског рата, и Француска и Краљевина СХС појавиле су се са ојачаном међународном позицијом. У кратком међуратном периоду обе земље имале су веома развијену мрежу односа, која се, у најинтензивнијој фази, може оценити као стратешко партнерство. Француска је, после Версаја, постала једна од најјачих европских и светских сила – захваљујући и свом, никад већем, колонијалном царству, док је европску копнену хегемонију, у недостатку правих великих партнерских држава, супституисала ланцем савеза углавном са новоформираним државама средње моћи, као што су Југославија, Пољска, Чехословачка и Румунија. Мала Антанта може се схватити као савез који је деловао под патронатом Париза.

Утицај на Југославију заснивао се на продубљивању старог савеза са Србијом, а у том периоду он је, као и раније, био и економски и културни. Поред Мале Антанте, Краљевина Југославија била је члан и Балканског савеза, заједно са Грчком, Румунијом и Турском. И овај савез имао је преваходно одбрамбени карактер заштите тековина Версајског мировног уговора од ревизионистичких сила и уживао подршку Француске. Француска је и у међуратном периоду ангажовала своје највеће снаге као брану од немачког ревизионизма, па је са тог аспекта важно посматрати њену европску и светску политику у целини. Упркос победи у Првом светском рату, она није могла да рачуна на подршку других великих сила, којима би надоместила инфериорност у односу на суседну Немачку (у демографском, економском, а с временом, нарочито од доласка Хитлера на власт, и у војном смислу).

Београду је у то време највећи проблем представљала експанзивна фашистичка политика насртљиве Италије, па је Париз доста енергије утрошио на смиревање Рима, са којим је и сам имао доста проблема. Но, будући да је за Француску

највећа брига била Немачка, у време њеног поновног јачања од доласка нациста, јављала се потреба да се некако нагоди са Римом, па су југословенски интереси у односу на Италију потискивани у други план. Тим више што је политику споразума са Римом подстицао и Лондон.

Војна сарадња

Реално слабљење утицаја и снаге Француске половином тридесетих, просто је гурало Београд у сусрет бољим односима са Немачком, зарад јачања сопствене безбедности. Од пролећа 1937. пропагандна и последњи покушај Француске да Београд сачува под својим доминантним окриљем, чиме Мала Антанта опстаје само на папиру. Уочи почетка Другог светског рата Југославија покушава да сачува неутралност и интегритет у турбулентном вихору Европе, који од 1. септембра прераста у светски рат. Иако је у годинама уочи Другог светског рата званични Београд учинио изванредан одоклон од ослонца на Француску и приближио се, нарочито у привреди, сарадњи с Немачком и Силама Осовине, пријатељски и делом чак савезнички односи са Паризом задржани су све до капитулације Француске, јуна 1940. године.

У периоду успостављања новог југословенског друштва и важних државних институција, Војска Краљевине Југославије заузимала је веома важно место. Југославија је, од самог настанка, постала важна карика у новом француском систему безбедности, тако да ће се развити веома тесна сарадња са Југословенском војском током целог међуратног периода. Тако је крајем 1921. године пуковник Делтал, војни аташе Француске у Београду, извештавао Париз да „француски утицај није био само најдоминантнији, он је био једини“. Привикнути на француски начин рада током заједничке борбе на Солунском фронту, српски официри су у великом броју говорили француски, проучавали француска војна правила и друге публикације. Француска је у више наврата помагала у опремању Југословенске војске, почевши од препуштања већих количина свог ратног материјала након Првог светског рата, до одобравања зајма од 300 милиона франака за обнављање ратне индустрије, као и наменски за изградњу индустрије авиона у Краљеву, а касније и у Раковици.

У војном погледу Југославија је у Источној Европи заузимала веома значајно место, а оцене Француске о њеној бојној спремности и снази армије, често су биле веома високе. Током међуратног периода, Француска је у својим плановима вођења потенцијалног рата у низу солуција рачунала на садејство Југославије. Истина, ове пројекције мењале су се током посматраног периода, у складу са низом промена у европском окружењу, као и у самим два земљама – Француској и Југославији. Међутим, чак и после 1935. године, када је у међународним оквирима дошло до евидентног дистанцирања југословенске политике од дотадашњег безусловног ослонца на Француску, и даље се, све до краха Треће републике, јуна 1940, најозбиљније сарађивало и у Београду планирало савезништво са Паризом. Током двадесетих година у Паризу се, у случају новог великог рата, рачунало на учешће земаља Мале Антанте против Немачке и Аустрије, с тим да би потенцијално

део југословенских трупа у западној Чешкој имао оперативни задатак одбране границе, и чак продора у правцу Баварске. Почетком тридесетих година, овај план делом се редуцира на одбрану граница Чехословачке према западу, уз помоћ дела Југословенске војске. Најзад, средином тридесетих, чак се уноси и могућност да се ове трупе, а у случају садејства са Италијом против Немачке, групишу у Подунављу. У највећем делу међуратног периода постојао је и алтернативни план о локализованом рату против Италије у случају италијанске агресије према југословенском простору, при чему би се директно или индиректно Француска умешала на страни Београда. Циљ Југословенске војске био би дефанзиван, са могућношћу удара ка простору Венеције.

Француски историчар Алексис Труд наводи да су посете представника француских војних снага у Југославији поздрављане бурно и са одушевљењем. Истина, он прави извесне разлике, па напомиње да су Срби и српски етнички простори дочекивали Французе са великим симпатијама, док су Хрвати, а у мањој мери и Словенци, више симпатисали Немце. Истовремено, за разлику од других родова војске, морнарица није имала бројчану преминацију Срба, већ су у њој већину командног кадра чинили Хрвати. Тек у тридесетим годинама долази до повећавања удела Срба у официрском кору Ратне морнарице. Пошто је имала огроман утицај на устројство Југословенске војске, Француска је била заинтересована да се стара основа официрског кора у морнарици још из доба Аустроугарске мења постепеним уласком нових кадрова, махом српске националности.

ВЕЋИ ЗНАЧАЈ КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

У недостатку поузданог савеза са другим великим силама, Мала Антанта, Балкански савез и билатерални споразуми у источној и јужној Европи, представљали су за Француску основ очувања тековина Версаја, мира у Европи и сопствене безбедности. Краљевина Југославија је у том концепту представљала посебно важну карику, па је, до средине тридесетих година, Француска била највећи спољнополитички покровитељ новостворене југословенске државе.

ТАЈНА ДИПЛОМАТИЈА

Историчар Миле Бјелајац наводи да су француски официри постали ментори реформи југословенске војске на основу молбе коју је краљ Александар упутио Француској 1928. године, а што се потом спроводило током тридесетих година. Бјелајац тврди да је интензивна сарадња двеју земаља у војним питањима настављена на полуатајни начин све до 1940. године и нестанка Треће републике.

„Па и у времену који понеки означавају 'променом курса' Југославије, сарадња на војном пољу је била још интензивнија. Француски официри су у годинама пред рат једини од странаца били позивани да присуствују вежбама и маневрима. Мада у неутралности, Југославија је наставила тајну сарадњу са француском армијом, а последња помоћ нападнутом савезнику било је слање тачних података о броју и врсти дивизија немачке војске које крећу на Француску, Холандију и Белгију у мају 1940. године. (...) Овде ваља поменути да је уговор о пријатељству, обновљан и у предвечерје Другог светског рата, имао своју важну, скривену компоненту. У случају рата са Италијом, Француска би одмах прискочила у помоћ. Ово сазнајемо из француских поверљивих извора.“

Економски односи

У економској сарадњи две државе су, током овог периода, прошле неколико фаза. Средином тридесетих година, у привредним односима са Краљевином Југославијом апсолутни примат од Француске преузима Немачка. До тада, привредни односи Француске и Југославије били су дириговани и дугом Краљевине Србије, који је посебно погоршан за време Првог светског рата, када су узимани велики ратни кредити. Југославија је 1923. и 1924. од Француске узела кредите у износу од 300 милиона франака, ради наоружавања. У другој половини двадесетих година потписан је нови трговински уговор двеју земаља, да би 1930. Југославија у склопу решења немачких репарационих обавеза према трећим земљама, познатом као Јангов план, знатно смањила свој дуг према Француској. У том периоду забележена је и повећана активност француског капитала оличена у новим улагањима у индустријска предузећа, чему треба додати и директно ангажовање великих француских предузећа попут „Батинола“ и „Европског друштва“, на извођењу обимних и скупих радова у Југославији.

У време прве половине тридесетих година економска сарадња се наставља, уз извесна макроекономска ограничења изражена у одјецима велике светске економске кризе. Југославија, као претежно аграрна земља, има великих проблема да своје производе извезе и на француско тржиште, с обзиром на то да је централна влада увела низ ограничења према иностранству – управо у домену увоза пољопривредних производа – у покушају заштите сопственог примарног

сектора. Ипак, и у овом периоду добри политички односи двеју земаља помогли су у покушајима превазилажења ограничења које је наметнула светска економска криза у области привредне сарадње. Током друге половине тридесетих година привредна сарадња двеју земаља се наставља, иако Немачка заузима све јачу позицију у економској сарадњи са Југославијом.

Културни утицај

Француски утицај прожимао је политику, науку, уметност, културу и просвету, формирао је манире понашања у градским срединама, стизао преко моде и нових обичаја, исказивао се у исхрани и свакодневном животу. У северним и северозападним деловима Краљевине, посебно у областима насељеним католичким становништвом и мађарском и немачком националном мањином, традиције Аустроугарске монархије биле су још сувише живе и јаке да се не би супротставиле новој културној оријентацији. Међутим, и тамо су јачали фронтови оних који су од државних власти тражили да успостављањем новог културног стандарда, преко ширења француског културног утицаја и учења француског језика, дефинитивно буде збрисан немачки културни утицај и коначно, и у сфери културе, буде очигледно да је некодашња монархија дефинитивно мртва.

Основну трансмисију ширења француског културног утицаја чиниле су школе и универзитети. Културна акција безрезервно је подржавала целовиту, интегралну Југославију, и тако придобијала подршку режима. Културно је деловано у свим областима Краљевине, посебно у онима које су у претходном периоду биле под немачким и италијанским утицајем, а које су као и француска култура припадале римокатоличком културном кругу. У пропагандно-културном наступу истрајавало се на подршци читаве армије француских ђака, од којих су многи заузимали челна места у структурама власти и чинили друштвену, политичку, економску, научну и културну елиту Краљевине Југославије. Културни утицај је као свој крајњи циљ имао укључивање Балкана у француску орбиту. Властима у Краљевини Југославији таква културна политика Француске ишла је на руку, јер је афирмисала југословенску државу, доприносила наметању јединственог културног стандарда на читавој територији државе, и утирала пут формирању исте културне свести.

Више генерација књижевника, уметника, научника и интелектуалаца школованих на француским универзитетима доприносило је ширењу француског културног утицаја у Краљевини СХС (Југославији). Кључни људи српске културе, школовани у Француској, пресудно су утицали на формирање младих нараштаја, који су у српску културу и литературу улили и европске културне токове, покренули „Српски књижевни гласник“ и читав низ других часописа, изградили један особен стил изражавања, обележили читаво једно време. Омладину школовану у Француској током Првог светског рата потпомагала је француска влада и асоцијације попут „Француско-српског одбора“, „Српског народа“ у Француској, „Српске лиге“ у Паризу, и других.

Професори Универзитета у Београду основали су крајем 1926. године Француски институт, чији је задатак био да ради на ширењу француског језика и културе, али и на интелектуалним и научним везама са француским универзитетима и француским народом. Француски културни утицај ширен је и преко Удружења бивших ђака француских школа чији је задатак био да шири језик, дух и идеје и да се „пажњом и захвалношћу“ одуже Француској. Свечаности, академије, обележавања годишњица значајних датума, комеморације и прославе, били су облици којима је учвршћивана културна сарадња и ширена културна пропаганда између Краљевине Југославије и Републике Француске.

У Краљевини Југославији била је организована Изложба француске уметности, на којој су излагали водећи репрезенти француског сликарства, и обрнуто – југословенски уметници излагали су у градовима широм Француске. Са великом пажњом југословенска јавност пратила је и наступе француских музичких уметника, као што је француска јавност пратила Фестивал југословенске музике. Све то указује на веома живе културне везе које су постојале између Краљевине Југославије и Републике Француске – све до смрти краља Александра Карађорђевића, када француски утицај у Краљевини Југославији почиње да слаби. ■

(Наставак у следећем броју)

ДОГОДИЛО СЕ...

16. април 1900.

Генерал Јован Мишковић краљевим указом постављен за председника Српске краљевске академије.

18. април 1867.

Свечано је прочитан султанов ферман којим се кнезу Михаилу предају градови у Србији. Отоманска империја је током априла и маја повукла гарнизоне из Београда, Шапца, Смедерева и Кладова.

20. април 1877.

Јосиф Панчић обавештава Српско учено друштво да је пронашао нову биљну врсту – „оморикју“.

17. април 1955.

Почела рад конференција у Бандунгу, Индонезија, која се сматра претходником Покрета несврстаних. На конференцији, која је трајала до 24. априла, били су присутни представници 29 земаља Африке и Азије. Потписивањем завршног акта постигнут је договор о економској и културној сарадњи и о развоју „Трећег света“, новог политички неутралног блока.

23. април 1815.

На празник Цвети, на збору у Такову, кнез Милош Обреновић изабран је за вођу Другог српског устанка, који је већ био почео неколико дана раније. Устанак је захватио простор Београдског пашалука и вођен је против војске београдског везира. Устаници су заузели Чачак, победили везирову војску на Палежу (Обреновац), код Пожаревца и на Дубљу. После војних акција уследиле су дипломатске активности Милоша Обреновића, којима је омогућено добијање различитих повластица (право да Срби сами сакупљају данак, успостављање заштите од самовоље турских чиновника, постављање нахијских кнезова и оснивање Народне канцеларије у Београду).

23. април 1956.

У Београду умро генерал Богољуб Илић. У току војничке каријере одликован је златном медаљом за храброст 1913. године, Карађорђевог звездом са мачевима четвртог реда, Карађорђевог звездом без мачева трећег и четвртог реда, орденом светог Саве првог и трећег степена, орденом *Легије части*.

26. април 1986.

Чернобиљска нуклеарна катастрофа. Несрећа се догодила у близини града Чернобиљ у Украјини и представља највећу катастрофу од кад се користи нуклеарна енергија. Несрећу је изазвала експлозија приликом испитивања на једном од реактора. Нуклеарни облак је у мањој или већој мери детектован широм читаве Европе, осим на Иберијском полуострву.

29. април 1945.

Савезници су заузели немачки концентрациони логор Дахау, недалеко од Минхена, и ослободили 32.000 преживелих логораша. Логор је формиран 1933. године, међу првим немачким концентрационим логорима, намењеним за изолацију јеврејског становништва, припадника других мањина, политичких противника, а у току рата и руских војних заробљеника. Затвореници су подвргавани различитим медицинским испитивањима, приморавани да раде тешке послове и масовно убијани. ■

Припремио мр Миљан МИЛКИЋ

ВЕЧНО ТРАГАЊЕ ЗА БОЉИМ ЧОВЕКОМ

У више дела Меша се упитао шта се то мења из века у век, шта се кроз историју усавшава, нудећи и одговор - „Можда све, заиста све, осим човјека самог. Његова суштина, његова природа, добро и зло у њему, љубав и мржња, ријетка племенитост и упорна злоба, болест и страх од смрти, борба за моћ и превласт, шта је то друкчије код наших далеких предака и нас, данашњих људи? Мало или ништа.

откривши тајну локалног моћника, изложио освети власти Османске царевине. Та трагична историја је прича о духу човека који жели да опстане и да живи као човек, односно да живи слободно у складу са појмом човечности, правичности и истине. Та но-сталгична сага о човеку постаје историја једног немоћног бића које чини све да спасе свог брата, а остварује оно што је у духу тоталитарних система судбина – не спасивши брата, уништава сопствени живот.

Нуредин је велики јунак и у поразу јер зна да човек мора живети по својим, а не по зоолошким законима

Велики српски писац, професор, доцент Филозофског факултета, директор драме Народног позоришта, редовни члан САНУ, добитник бројних књижевних награда, Мехмед – Меша Селимовић, рођен је 26. априла 1910. у Тузли. Потекло из imuћне трговачке породице, у родном месту завршио је основну школу и гимназију, а Филозофски факултет (група за српскохрватски језик и југословенску књижевност) дипломирао је у Београду 1934. године. Професори су му били познати ствараоци тог доба – Богдан и Павле Поповић, Владимир Ђоровић, Веселин Чајкановић, Александар Белић...

По завршетку студија био је професор Грађанске школе, а од 1936. радио је у Гимназији у Тузли, активиста Сокола и талентовани фудбалер. После рата Меша постаје професор Више педагошке школе у Сарајеву, а потом је изабран за доцента Филозофског факултета у Сарајеву. Био је уметнички директор *Босна-филма*, директор драме Народног позоришта, главни уредник ИП *Свјетлост*. Једно време био је председник Удружења књижевника Босне и Херцеговине, а затим и Савеза књижевника Југославије. Био је и редовни члан Академије наука и уметности Босне и Херцеговине и Српске академије наука и уметности.

Меша је писац несумњивих вредности и великих дела. Почев од збирки приповедака *Прва чета* (1950) и *Туђа земља* (1962), преко романа *Тишине* (1961), *Магла и мјесечина* (1965), *Дервиш и смрт* (1966), *Тврђава* (1970), *Острво* (1977) до *Сабраних дела*, објављених у девет књига (1975), он темељно и доследно развија своју визију о положају човека у свету, границама његових моћи и трагичности његовог трајања. У ранг великих прозних аутора понајвише се виноу преко својих романа – *Дервиш и смрт* и *Тврђава*.

Мешино ремек-дело је роман *Дервиш и смрт* (1966). То је роман блиставих страница непролазне вредности и лепоте који је пре десетак година, од дела књижевне критике, проглашен књигом века. Он говори о животу верника који престаје да то буде, једног муслиманског достојанственика који на почетку има верничку оданост, а на крају страшни јеретички неред и трагику. Радња романа збива се у 18. веку негде у Босни. Меша пише о несрећној судбини Харуна, брата Ахмеда Нурудина, шеика текије у једној босанској касабии, који се,

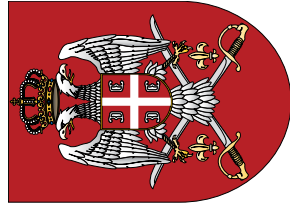
опстанка. По Мешу, то одвијање живота омогућава храбрима да испоље храброст, подлима подлост, мудрима мудрост, глупима глупост... У том сталном одвијању разноликости, може се уочити непрестана тежња човека за добротом, поезијом и хуманомшћу.

У времену порушених моралних и духовних вредности, ово дело има велики просветитељски значај. Меша понавља стару истину: није срамота бити поражен, ако је човек учинио све (добро) да заслужи победу! Меша је ликом свог побуњеног шеика Нурудина наставио низ великих књижевних ликова почев од игумана Стефана у *Горском вијенцу*, преко Андрићевог Тамил-ефендије из *Проклете авлије* и Лалићевог Лада Тајовића из *Лелејске горе*, до Ђосићевог Вукашина Катића из *Времена смрти*.

Меша је често истицао неке од људских страсти, а посебно алкохол, коцку и власт. Сматрао је да од алкохола и коцке „има лека“, а од „власти никако“. По њему, „власт је најтежи порок. Због ње се убија, због ње се гине, због ње се губи људски лик. Неодољива је као чаробни камен, јер прибавља моћ... Човјека на власти подстичу кукавице, бодре ласкавци, подржавају лупежи, а његова представа о себи увек је љепша него истина. Све људе сматра глупим, јер крију пред њим своје право мишљење, а себи присваја право да све зна... Нико на власти није паметан, јер и паметни убрзо изгубе разбор, и нико трпељив, јер мрзе промјену. Одмах стварају вјечне законе, вјечна начела, вјечно устројство и вежући власт уз бога, учвршћују своју моћ. И нико их не би оборио, да не постају сметња и пријетња другим моћницима...“

Пишући о Босни, често је истицао: „Ми нисмо ничији. Увијек смо на некој међи, увијек нечији мизра. Стољењима ми се тражило и препознали смо, а ускоро нећемо знати ко смо. Живимо на размеђу светова, на граници народа, увијек криви некоме. На нама се ломе таласи историје као на гребену. Отргнути смо, а неприхваћени. Ко рукавац што га је бујица одвојила од мајке па нема више ни тока, ни ушћа, сувише мален да буде језеро, сувише велик да га земља упије. Други нам чине част да идемо под њиховом заставом јер своју немамо. Маме нас кад смо потребни, а одбацују кад одслужимо. Несрећа је што смо завољели ову своју мртвају и нећемо из ње, а све се плаћа па и ова љубав...“ ■

Крسان МИЛОШЕВИЋ

МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
СЕКТОР ЗА ЛЉУДСКЕ РЕСУРСЕ
УПРАВА ЗА ТРАДИЦИЈУ,
СТАНДАРД И ВЕТЕРАНЕ

Извод из одлуке

о расподели станова у закуп на неодређено време

А) РЕДОВНА ПОДЕЛА

РБ	МЕСТО / Гарнизон	КАТЕГОРИЈА ЛИЦА	СТРУКТУРА СТАВА И БРОЈ ОПРЕДЕЉЕНИХ СТАНОВА							СВЕГА			
			0,5	1	1,5	2	2,5	3	3,5		4		
1	АПАТИН / Сомбор	ПЕНЗИОНИСАНИ ОФИЦИРИ			1						1	1	
2		ГЕНЕРАЛИ					1	1			2		
3		ОФИЦИРИ			1	2	1	1	1				7
4		ПОДОФИЦИРИ				3	1						4
5	БЕОГРАД / Београд	ЦИВИЛНА ЛИЦА У МО И ВОЈСЦИ	1	1	1	2						5	33
6		ПЕНЗИОНИСАНИ ОФИЦИРИ	1	1	2	2	1	1				8	
7		ПЕНЗИОНИСАНИ ПОДОФИЦИРИ			1	2	1	1				5	
8		ПЕНЗИОНИСАНА ЦИВИЛНА ЛИЦА				1						2	

РБ	МЕСТО / Гарнизон	КАТЕГОРИЈА ЛИЦА	СТРУКТУРА СТАВА И БРОЈ ОПРЕДЕЉЕНИХ СТАНОВА							СВЕГА			
			0,5	1	1,5	2	2,5	3	3,5		4		
9	БАЧКА ТОПОЛА / Бачка Топола	ПОДОФИЦИРИ		1								1	1
10		ПЕНЗИОНИСАНИ ОФИЦИРИ					1					1	
11	ВАЉЕВО / Ваљево	ПОДОФИЦИРИ				2						2	3
12		ПЕНЗИОНИСАНИ ПОДОФИЦИРИ				1						1	
13	ВРАЊЕ / Врање	ОФИЦИРИ				1	1					2	15
14		ПОДОФИЦИРИ				3	1	2				6	
15		ЦИВИЛНА ЛИЦА У МО И ВОЈСЦИ				1						1	
16		ПЕНЗИОНИСАНИ ОФИЦИРИ				1	1	1				3	
17		ПЕНЗИОНИСАНИ ПОДОФИЦИРИ				2		1				3	
18		ОФИЦИРИ				1						1	
19	КРАГУЈЕВАЦ / Крагујевац	ЦИВИЛНА ЛИЦА У МО И ВОЈСЦИ						1				1	1
20		ПОДОФИЦИРИ						1				1	
21	КРУШЕВАЦ / Крушевац	ОФИЦИРИ				1						1	2
22		ПЕНЗИОНИСАНИ ОФИЦИРИ						1				1	
23	ЛЕСКОВАЦ / Лесковац	ОФИЦИРИ							1			1	4
24		ПОДОФИЦИРИ					1					2	
25		ЦИВИЛНА ЛИЦА У МО И ВОЈСЦИ								1		1	
26		ОФИЦИРИ				2	1					3	
27	НИШ / Ниш	ПОДОФИЦИРИ					4					5	18
28		ЦИВИЛНА ЛИЦА У МО И ВОЈСЦИ				1	1					3	
29		ПЕНЗИОНИСАНИ ОФИЦИРИ				1						2	
30		ПЕНЗИОНИСАНИ ПОДОФИЦИРИ						3				4	
31	ПЕНЗИОНИСАНА ЦИВИЛНА ЛИЦА						1				1		

РБ	МЕСТО / Гарнизон	КАТЕГОРИЈА ЛИЦА	СТРУКТУРА СТАВА И БРОЈ ОПРЕДЕЉЕНИХ СТАНОВА							СВЕГА			
			0,5	1	1,5	2	2,5	3	3,5		4		
32	ПРИБОЈ / Краљево	ПЕНЗИОНИСАНИ ПОДОФИЦИРИ				1						1	1
33	СОМБОР/Сомбор	ПОДОФИЦИРИ				1						1	2
34		ЦИВИЛНА ЛИЦА У МО И ВОЈСЦИ				1							1
35	СМЕДЕРЕВСКА ПЛАНКА/ Крагујевац	ПОДОФИЦИРИ				1						1	1
36	УЖИЦЕ / Краљево	ПЕНЗИОНИСАНИ ПОДОФИЦИРИ		1								1	1
37	ШАБАЦ / Шабач	ЦИВИЛНА ЛИЦА У МО И ВОЈСЦИ		1								1	1
УКУПНО			6	8	7	41	7	16	2	0	0	87	

Б) ЗАМЕНА РЕШЕЊА

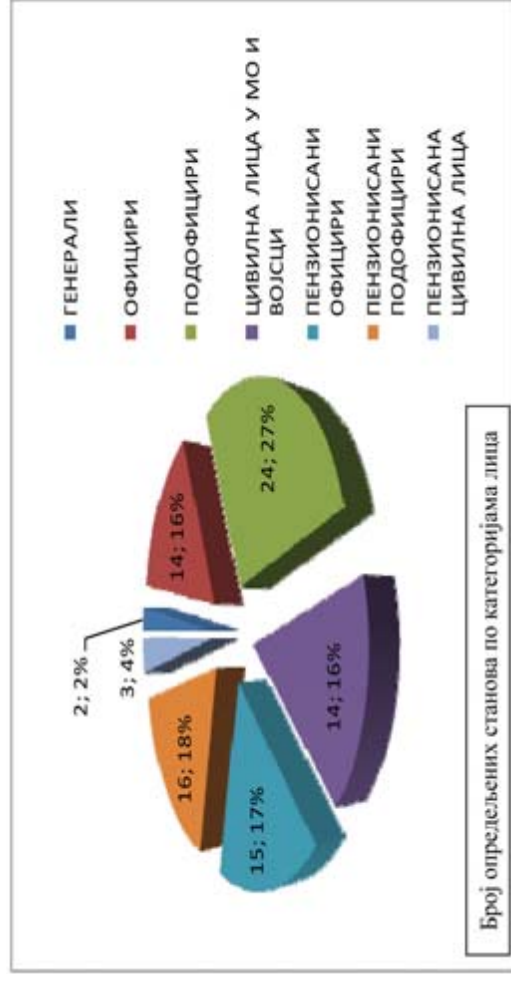
РБ	МЕСТО / Гарнизон	КАТЕГОРИЈА ЛИЦА	СТРУКТУРА СТАВА И БРОЈ ОПРЕДЕЉЕНИХ СТАНОВА							СВЕГА		
			0,5	1	1,5	2	2,5	3	3,5		4	
1	БЕОГРАД / Београд	ЦИВИЛНА ЛИЦА У МО И ВОЈСЦИ					1					1
УКУПНО ПО ГАРНИЗОНИМА			0	0	0	0	1	0	0	0	0	1
СВЕГА СТАНОВА ЗА ДОДЕЛУ			6	8	7	41	8	16	2	0	0	88

Одлука о расподелу станова у закуп на неодређено време ступила је на снагу даном доношења, **31.03.2010.** године, а додела станова ће се извршити са пресеком стања на дан **26.02.2010.** године.

Овом Одлуком одређено је **два стана категорији ратних-војних инвалида** (један двособан и један трособан стан у гарнизону Београд) и **три стана породицама погинулих односно умрлих лица чија је смрт наступила као непосредна последица за време вршења службе или у вези са службом** (један трособан стан у гарнизону Ниш и два двособна стана у гарнизону Београд).

Мали оглас

Сусрет некадашњих ученика **7. класе** Војне гимназије, поводом **30. годишњице** матуре, заказан је за **29. мај 2010.** године. Окупљање је у интернату школе у **10.00** часова. Ближа обавештења могу се добити на сајту **7. класе** www.7-klasa.info и на телефоне: **064 8329 751** (Славољуб М. Марковић) и **065 3555 155** (Зоран Малјинић).

У току је поступак утврђивања права стамбеним интересентима који су закључно са даном пресека стања, дали оверене изјаве о месту коначног решавања стамбеног питања и структури жељеног стана, провера валидности документације о утврђеном здравственом стању лица по којој су утврђени бодови, провера података о месту пребивалишта лица и чланова заједничког породичног домаћинства, као и провера стамбеног статуса лица која су имала станове у бившим републикама СФРЈ.

Стамбени орган је од свих лица, која се налазе у ужем кругу стамбених интересента за доделу стана по овој Одлуци, затражио да у циљу утврђивања права доставе одговарајуће доказе. Захтеви лица која тражене доказе не доставе у предвиђеном року неће се разматрати.

По окончању поступка провере, извршиће се подела станова, а извод из одлуке о давању станова у закуп на неодређено време, као и ажуриране ранг листе биће објављени на сајту Министарства одбране.

ОБАВЕШТЕЊА

Обавештавају се заинтересовани официри да је на сајту Управе за кадрове Сектора за људске ресурсе Министарства одбране Републике Србије на РАМКО (<http://www.uzk.sqr.mg>) постављен интерни конкурс за попуну упражњених формацијских места у Техничком ремонтном заводу „Чачак“ Колпене војске. На конкурс се могу пријавити сви официри који испуњавају условне конкурса.

Обавештавају се заинтересовани официри да је на сајту Управе за кадрове Сектора за људске ресурсе Министарства одбране Републике Србије на РАМКО (<http://www.uzk.sqr.mg>) постављен интерни конкурс за попуну упражњених формацијских места у Команди 1. Бригаде Колпене војске. На конкурс се могу пријавити сви официри који испуњавају условне конкурса.

МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
СЕКТОР ЗА ЉУДСКЕ РЕСУРСЕ
УПРАВА ЗА ТРАДИЦИЈУ,
СТАНДАРД И ВЕТЕРАНЕ

Сагласно одредби члана 43. Правилника о решавању стамбених питања у Министарству одбране („СВЛ“ бр. 38/05, 16/08, 26/08 и 39/08), Одељењу за стамбене послове Управе за традицију, стандард и ветеране Сектора за људске ресурсе МО, пријављени су за поделу станова у закуп које није могуће поделити у складу са одредбама Правилника. Одељење за стамбене послове није у могућности да изврши доделу станова у закуп на неодређено време јер није било стамбених интересената у следећим местима:

1. БАЧКА ТОПОЛА:

– гарсоњера, површине 21,03 м²;

2. СЕНТА: (гарнизон Бачка Топола)

– једноипособан, површине 43,90 м².

3. СМЕДЕРЕВО: (гарнизон Пожаревац)

– једнособан, површине 48,48 м².

4. СВИЛАЈНАЦ: (гарнизон Пожаревац)

– гарсоњера, површине 25,33 м².

5. КУРШУМЛИЈА: (гарнизон Прокупље)

– двособан, површине 62,00 м².

Новопријављени станови:

1. ЧАЧАК: (гарнизон Горњи Милановац)

– 9 двособних, површина од 63,00 м² до 70,00 м².

Напомињемо да је за станове у Чачку, у току поступка доношења Одлуке о расподели станова, Војнограђевински центар „Београд“, доставио пријаве за расподелу. Наведени станови нису обухваћени наведеном Одлуком, јер стамбени интересенти нису могли бити благовремено обавештени о могућности поделе наведених станова, нити да се изјасне о прихватању истих.

Право на доделу предње наведених станова имају лица која остварују право на доделу стана у закуп на неодређено време, сагласно одредбама члана 2. Правилника о решавању стамбених питања у Министарству одбране („СВЛ“ бр. 38/05, 16/08, 26/08 и 39/08 – у даљем тексту Правилник).

У смислу члана 19. Правилника, лицу из члана 2. овог правилника може се дати у закуп и стан мањи од стана који му припада по одредбама члана 18. овог правилника, ако се са тим писмено сагласи.

Напомињемо да се у смислу прописаног чланом 26. Правилника, стан у закуп на неодређено време даје лицу из члана 2. став 1. овог правилника (професионалном официру, професионалном подофициру и цивилном лицу) у гарнизону односно месту службовања, а лицу из члана 2. став 2. и 3. овог правилника (пензионисаном официру, пензионисаном подофициру, пензионисаном цивилном лицу и члановима породичног домаћинства погинулог или умрлог лица из става 1. и 2. овог члана), стан се даје у било ком гарнизону односно месту на територији Републике Србије.

Сходно предње наведеном, потребно је да обавестите лица на служби у јединицама – установама из вашег састава, с тиме да уколико постоје кандидати – лица, која желе прихватити доделу конкретног стана, **морају дати писану изјаву**, оверену у јединици – установи

у којој су на служби, а пензионисана лица у општини или суду, **да се одричу** доделе структурно припадајућег стана и прихватају доделу понуђеног односно структурно мањег стана, као коначно решење свог стамбеног питања.

У датој изјави лица се морају **децидно изјаснити само за један од понуђених станова**, а уколико се изјасне за више станова, у обзир ће се узети само један стан у првонаведеном месту.

По достављању изјава од стране заинтересованих лица, донеће се нови закључци на основу којих ће се према укупном збиру бодова извршити рангирање кандидата, а стан ће бити додељен лицу које за одређени гарнизон или место у коме конкурише за стан, буде рангирано на 1. месту ранг листе.

Одељењу за стамбене послове Управе за традицију, стандард и ветеране Сектора за људске ресурсе МО, ул. Немањина бр. 15 Београд, заинтересована лица треба да доставе изјаве да се одричу доделе структурно припадајућег стана и прихватају доделу понуђеног односно структурно мањег стана, као коначно решење свог стамбеног питања **најкасније до 14.05.2010. године.** ■

ОДБРАНА

НАРУЏЕНИЦА

Претплаћујем се на магазин „Одбрана“ за 2010. годину (заокружите)

1. Полугодишња претплата (1.1 – 30.6. 2010.

године, 12 бројева) – по цени 1.080,00 динара

2. Годишња претплата (1.1. – 31.12.2010. године, 24 броја) – по цени 2.160,00 динара.

Уколико се претплаћујете на већи број примерака, уплатити одговарајућу суму (помножити број примерака са претплатном ценом).

Плаћање унапред на жиро-рачун **840-49849-58.**

Наруџбеницу и уплатницу послати на адресу: МЦ „Одбрана“, Браће Југовића 19, Београд.

Правним лицима доставићемо предрачун на основу ове наруџбенице.

Купац _____

Улица и број _____

Телефон _____

Место и број поште _____

Потпис наручиоца

М.П. _____

LIVE streaming www.radionovosti.com

ГЛАС РУСИЈЕ МОЖЕТЕ СЛУШАТИ

СВАКОГ ДАНА У

06.00h

18.30h И

22.00h

НА ТАЛАСИМА
РАДИО НОВОСТИ
104,7 MHz!

ГОЛОС РОССИИ

30. годишњица 25. класе СВШ КоВ

Тридесета годишњица завршетка школовања 25. класе СВШ КоВ – род пешадија биће свечано обележена 10. јула 2010. у Пироту.

Информације о прослави можете добити од чланова организационог одбора:

1. бригадног генерала Војин Ч. Јондић,
064-8329-525;
2. потпуковника у пензији Младена Крижана,
064-8738-855, mladenk.piroti@trzistesrbije.com
3. капетана прве класе у пензији
Хусејна Сарвановића, 065-8476-558,
4. заставник у пензији Драгана Панића,
064-5687-384.

На сајту www.trzistesrbije.com можете наћи програм обележавања годишњице.

Позивамо класиће да са супругама присуствују овој свечаности. Уплата по особи је 3.000,00 динара и покрива све трошкове осим превоза до Пирота. Уплату можете извршити на рачун број 160-5400100022687-26, до 30. маја 2010. године. ■

Две децније 2. класе ВВСС

Свечаност поводом двадесетогодишњице произвођења официра Друге класе ВВСС одржаће се 29. маја 2010. године у ресторану „Кнежев лад“ на Топчидеру. Молимо све заинтересоване да организационом одбору потврде своје учешће најкасније до 25. маја 2010. године на тел: 063-461-607, 063-777-3385, 064-639-9120. ■

Сусрет 6. класе Подофицирске школе

Припадници VI класе Подофицирске школе – гране везе техничке службе организују сусрет 15. маја 2010. године у Београду. Моле се сви заинтересовани класићи да се јаве на телефоне 011/2134-295, 011/3460-377, 011/2152-431. ■

Najbolji deo dana

BEOGRADE DOBRO JUTRO

www.studiob.rs

ИЗАБРАНА ПАРТИЈА УШЛА У ИСТОРИЈУ

Ротлеви – Рубинштајн
Лођ, 1907.

1. д4 д5 2. Сф3 е6 3. е3 ц5 4. ц4
Сц6 5. Сц3 Сф6 6. дц5

Треба одмах нагласити да бели игра прилично безбедно варијанту, рачунајући можда да ће тако ремизирати против реномиранијег противника. Рубинштајн игра Тарашеву одбрану и искористиће положај затвореног даминог ловца.

6...Лц5 7. а3 а6

Могао је црни да спречава б4 путем 7...а5, али се тада на пољу б5 јавља трајна слабост. Црни припрема дц4, уз освајање простора, а при измени пешака ће отворити пут свом ловцу.

8. б4 Лд6 9. Лб2 0-0 10. Дд2 Де7

РЕКЛИ СУ

„Он игра месечне, годишње и животне мечеве... Кад губи – све док не победи, кад добија – све док не изгуби... А кад изгуби – то је нови разлог за игру... Он нема правих разлога нити може да прекине.“

Душан РАДОВИЋ

11. Лд3 дц4 12. Лц4 б5 13. Лд3 Тд8
14. Де2 Лб7 15. 0-0 Се5!

Акумулација ситних грешака претвара се у озбиљне слабости. Пар темпова које је бели изгубио плаћа се у мајсторској пракси.

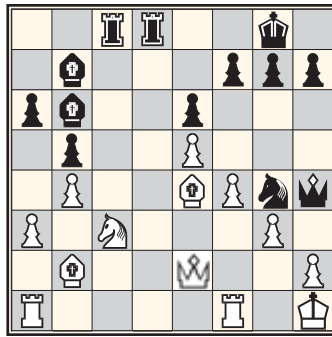
16. Се5 Ле5 17. ф4 Лц7 18. е4 Тац8
19. е5

Сада се чинило да бели има оно што је желео, али црни ловци и топовске линије црног опасно прете.

19...Лб6 20. Кх1 Ср4!

Почиње олuja!

21. Ле4 Дх4 22. г3

Бели: Кх1, Де2, Та1, Тф1, Лб2, Ле4, Сц3, а3, б4, е5, ф4, г3, х2
Црни: Кг8, Дх4, Тц8, Тд8, Лб6, Лб7, Ср4, а6, б5, е6, ф7, г7, х7

22...Тц3!

Гледамо једну од незаборавних комбинација. Рубинштајн оставља даму на удару, а његовом противнику не преостаје ништа друго него да прихвати своју улогу која му је додељена до детаља.

23. гх4

Узимање 23. Лб7 губи после 23...Тг3 24. Тф3 Тф3 25. Лф3 Сф2 итд. 23...Тд2!!

То је главна поента великог мајстора.

24. Дд2

Опет нема избора: 24. Лб7 Те2 25. Лг2 Тх3 или 24. Лц3 Те2 не даје наду.

24...Ле4 25. Дг2 Тх3

0:1

ИЗЈАВА

„Одговорно тврдим да у женском шаху нема намештања резултата. Не зато што су нам жене поштеније од мушкараца, већ зато што су оне међусобно толико мрзе да нема тих пара због којих би једна другој дала поен.“

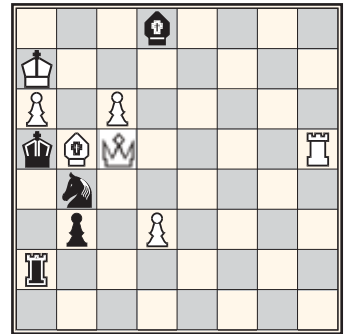
Петар КАТАНИЋ,

капитен ШК „Беко“

(према „Шаховском журналу“)

ПРОБЛЕМ

М. Снајдер
1968.

Бели: Ка7, Дц5, Тх5, Лб5, а6, ц6, д3
Црни: Ка5, Та2, Лд8, Сб4, б3

1. Тх4!

Прети 2. Дб4 мат.

На 1...Сд3 2. Лд3 мат.

На 1...Са6 2. Ла6 мат.

На 1...Сц6 2. Лц6 мат.

На 1...С било где 2. Ла4 мат.

На 1...Та4 2. Лц4 мат.

На 1...Лб6 2. Дб6 мат.

Припремио

Раде МИЛОСАВЉЕВИЋ

мајстор Фиде

УКРШТЕНЕ РЕЧИ

○	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	○	11	12	13	14	15	16	17	18	19	
20												21									
22										23											
24							25					26									
27						28						29									
○	30			31								32									
○	33			34		35						36									
37							38							○		39				40	
41									42							43				44	
45										46						47					
48											49					50					
51												52									
53													54								

Припремио Жарко ЂОКИЋ

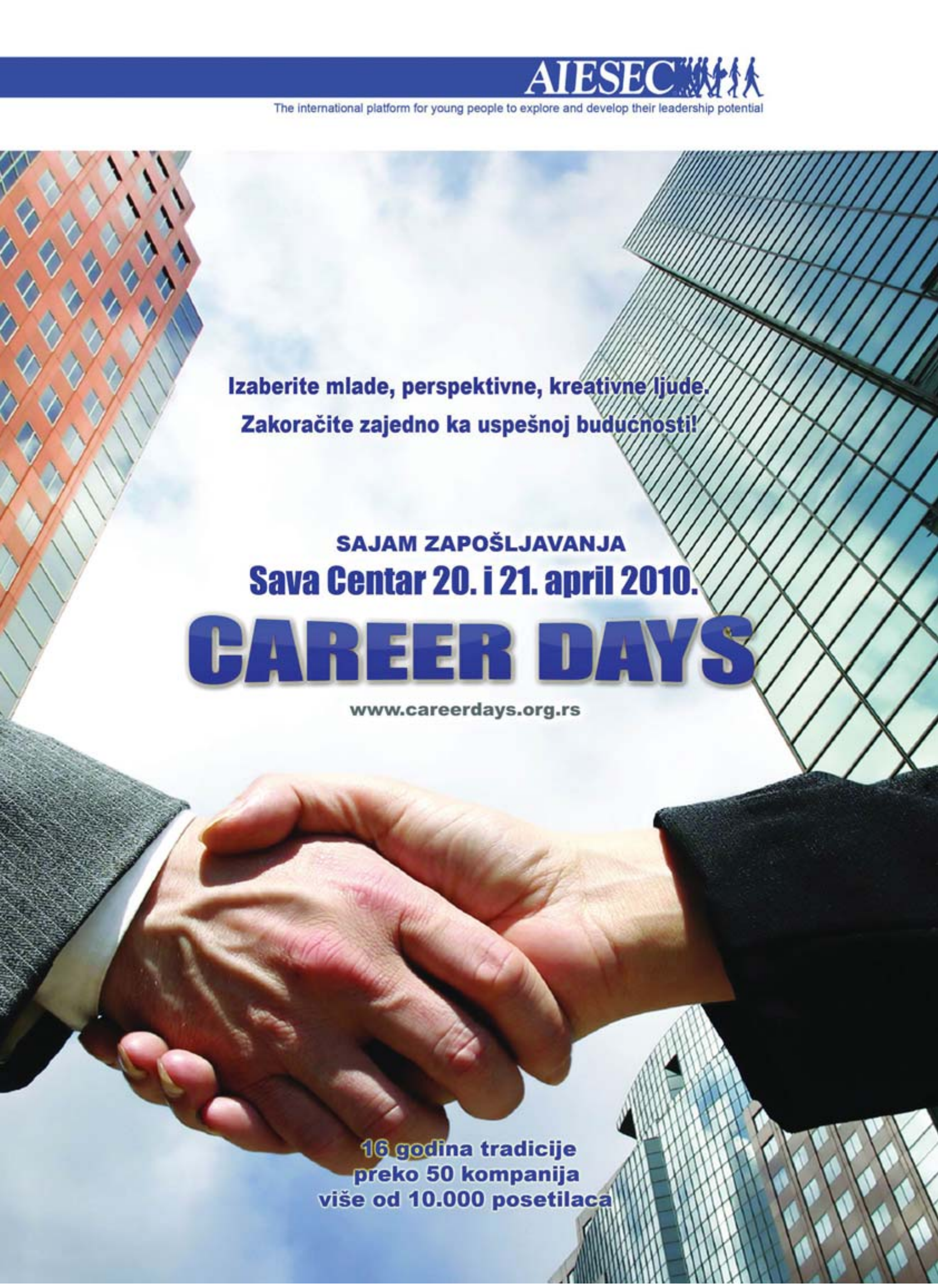
РЕШЕЊЕ ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА ВОДОРАВНО: господарина, помонакати, исто толико, комисионар, педирати, Заборављени, Карамата, давити се, кат, обирати, разарати, ЛСД, солити, нарибати, Каи, ф, т, ИТи, надодати, маторо, Ози, ликовати, Латинин, Афа, бановина, сага-нист, истра ивати, популиста, неосновано, Кафиристан, утркивања, Те-ле Сантана.

ВОДОРАВНО:

20. Постати opak, рђав, искварити се, 21. Систем повезаних кодираних страница које се преносе телевизијским сигналом, 22. Вода у гасовитом стању, 23. Двоструко женско име, 24. Обележач за бушење рупа (стр.), 25. Слагање стихова у песми, слик, 26. Лик из цртаног филма а и надимак бившег кошаркаша Жељка Ребраче, 27. Слика рађена уљем (лат.), 28. Најпознатији јапански фудбалер, Хидетоши, 29. Ред стубова; ходник на стубове (стр.), 30. Последње и 13. слово азбуке, 31. Такса за продају рибе, 32. Руски бојни брод из XIX века а и француски овчји гулаш, 33. Символ берилијума, 35. Стварати панику, 36. Дивови, колоси, 37. Витко, танко, 38. Набавити у вечим количинама, 39. Наша потврдна речца, 41. Добити седе власи, оседе-ти, 42. Месечева мена (лат.), 43. Повратна заменица, 45. Познати дворца у близини Трста, 46. Мица одмила, 47. Мали чамац, лабица, 48. Истући, измлатити, 49. Огрлица, ниска, 50. Хиљадити део једног ара, 51. Чинити накародним, 52. Оно што је свима познато а има статус поверљивог (израз), 53. Гроплан, тотал (мн.), 54. Закамуфлирати.

УСПРАВНО:

1. Српски шаховски велемајстор, Бора, 2. Заједница осигурања имовине и лица (скр.), 3. Слобода у поступцима (израз), 4. Једанестерац у фудбалу, 5. Име глумице Бенинг, 6. Драж, шарм, 7. Издавачко предузеће (скр.), 8. Врста украјинског народног музичког инструмента а и народне игре у Словонији, 9. Веза језера Ири и реке Хадсон, 10. Хемијски елемент, лантаноид, 11. Табела (скр.), 12. Бивши глумац, Милан, 13. Врста fine тканине, 14. Покрајина (турц.), 15. Босанскохерцеговачки режисер, Данис, 16. Продукт еманације, 17. Друштво за међусобно помагање, клика, котерија (стр.), 18. Центар, средиште, 19. Витки, танки, 23. Становник Атике, 25. Новинско издавачко предузеће (скр.), 26. Оживљавање (лат.), 29. Атички фини укус у изражавању, 30. Једно шиитско учење, 31. Двоструко женско име, Ана Марија, 32. Јапански револуционар, Сеити, 33. Насеље у општини Сански мост; која припада Томи, 34. Мађарско мушко име, 35. Крпа за судове, 36. Име бивше глумице Арпине, 38. Султанова заповест, 39. Трговац салом, 40. Италијанско писатељица и макробиотичарка, Рика, 42. Незасићени угљоводоник, ацетилен, 43. Постојати, 44. Немачки философ, Имануел, 46. Интернационални театарски институт, 47. Опиијумска биљка, 50. Ауто-ознака Новог Сада.

**Izaberite mlade, perspektivne, kreativne ljude.
Zakoračite zajedno ka uspešnoj budućnosti!**

**SAJAM ZAPOŠLJAVANJA
Sava Centar 20. i 21. april 2010.**

CAREER DAYS

www.careerdays.org.rs

**16 godina tradicije
preko 50 kompanija
više od 10.000 posetilaca**

ИСТОРИЈА СРПСКОГ ВАЗДУХОПЛОВСТВА

40 ПОСТЕРА

ФОРМАТ А3 У ЗАШТИТНОЈ КОРИЦИ
СА ОСНОВНИМ ИСТОРИЈСКИМ И
ТАКТИЧКО-ТЕХНИЧКИМ ПОДАЦИМА

НАРУЏЕНИЦА

НЦ „ОДБРАНА“, Браће Југовића 19, 11000 Београд Тел: 011/3241-009,
телефакс: 011/3241-363
Жиро-рачун : 840-49849-58

Наручујем следећа издања:

1. „Ловачки авиони“, по цени од 850,00 динара, количина _____
2. „Бомбардери, јуришници и хеликоптери“, по цени од 850,00 динара, количина _____
3. Оба комплекта, по повлашћеној цени од 1.400,00 динара, количина _____

Плаћање се врши унапред. Доказ о уплати и наруџеницу доставити на адресу
НЦ „Одбрана“, након чега испоручујемо издања.

Купљена издања биће достављена путем *Пост експреса*, на терет купца.

Купац _____

ЈМБГ _____

Улица и број _____

Место _____

Телефон _____

Потпис наручиоца _____

АУТОМАТ KRISS SUPER V

Кривудава аутомат

СЛОВАЧКО ЛАКО
ОКЛОПНО ВОЗИЛО

Фамилија алигатор

ВИШЕНАМЕНСКИ
АВИОН МОСКИТО

Борбени комаарац

САДРЖАЈ

- Амерички Kriss super V
Кривудаџи аутомат 2
- Самоходна хаубица ATMOS 2000
Улазак у друштво моћних 5
- Безбедносна опрема 2010
Сигурност транспортног крвотока 8
- Словачко лако оклопно возило
Фамилија алигатор 12
- Бацач граната XM-25
Интелигентни новајлија 18
- Противоклопни бацач РПГ-7
Легенда на бојном пољу 20
- Индијски школски авион НЈТ-36 ситара
Млазна звезда 23
- Вишенаменски авион москито
Борбени комарац 27

Уредник прилога
Мира Шведић

Кривудаџи аутомат

Нови аутомат Kriss Super V, који је добио назив по индонезанском кривудаџи ножу јер има такав вијугав изглед, омогућава бољу прецизност и груписање погодака на мети и пружа стрелцу већу ефикасност приликом брзе паљбе на блиском растојању

Већу ватреним оружјем, ако се изузму јуришне пушке и то у Bull Pup конструкцији, аутомати су најмлађи и имају најкраћу историју. Појавили су се крајем Првога светскога рата и због својих почетних могућности доживели су за кратко време веома велики концепцијски и технолошки развој. Упркос свему, високи војни стручњаци, а и аналитичари, неколико пута су им

предвиђали крај, тврдећи да су се тактичке околности толико измениле да аутоматима у таквом борбеном окружењу нема места. Међутим, живавост тог оружја је задивљујућа – оповргли су све лоше прогнозе. То не треба да чуди јер та врста оружја има веома велику ватрену моћ, једноставна је за манипулацију и обуку, употребљава распрострањену пиштољску муницију и јефтина је за израду

не руке, и нарavno, монтажу широког спектра додатне опреме.

Корак даље у поштовању захтева отишла је америчка компанија Transformational Defence Industries (TDI), која је у већинском власништву познате швајцарске фирме Gamma Industries. Компанија се углавном бави развојем и усавршавањем специфичних оружја и опреме које искључиво користе владе агенције и службе.

Конструкциона решења

У априлу 2007. у јавност су први пут продрле слике и информације о новом оружју. Пројектом је руководио Тим Линздеј (Tim Lindsey) и то експериментално оружје већ је тада била у одмаклој фази развоја. Реч је о аутомату који је тада доносио новине у конструкцијском решењима тога типа оружја. Током развоја добио је занимљиво име – Kriss Super V, по индонезанском кривудаџу који се користи на Малајском архипелагу. Тај змијолики нож незаобилазни је део фолклора, а ново оружје добило је име управо због истог начина вијугања – кривудања.

Намера конструктора била је да омогући стрелцу потпуну контролу над оружјем приликом рафалне паљбе у полуаутоматском и аутоматском режиму, док испалјује те-

Слабији трзај

Током многобројних испитивања која је спровела фирма TDI, почетком маја 2006. урађена су и мерења којима је утврђено да ново оружје Kriss има 15 пута мањи импулс трзања од пиштоља M1911 у калибру .45 ACP, чак 13 пута слабији трзај од пиштоља Beretta 92F, и више од три пута слабији трзај од аутомата HK MP5 у калибру 9 мм пара.

Друго решење представља нови део који се до сада није појављивао као посебан на оружју, а реч је о једном противтегу који је много иновативнији. Конструктори тог аутомата искористили су кретање противтега, који је спојен са затварачем и има улогу да успори трзај оружја. Следећа иновација повезана је са претходном, а представља кретање противтега под променљивим углом наниже, што механички успорава затварач на почетку кретања уназад, док је притисак гасова у цеви и даље висок. Када зрно напусти цев, тај противтег усмерава одскок оружја према доле. Као резултат тог процеса, тај нови модел оружја има знатно мањи трзај у поређењу са већином познатих оружја те категорије.

Дизајн оружја омогућава, кад треба, руковање са једном руком

јер користи технологију пресовања лимова, уз широку примену високе квалитетне пластике – полимера. Због приступачне цене привлачан је и за сиромашније земље и за велике војске.

Међутим, појавом компактних јуришних пушака које користе мање калибре од уобичајених пиштољских, те хита на тржишту наоружања у облику PDW (Personal Defence Weapon), знатно се смањила примена аутомата. Чак им прети да полако оду у заборав. Тренутно, аутомати су се задржали у наоружању полиције, понеких служби за обезбеђење и специјалних јединица. Наравно, то ипак важи за богатије државе које воде бригу о својим оружаним снагама, док су у сиромашнијим војскама аутомати још увек распрострањени и широко заступљени. Ипак, у њиховом развоју отишло се даље, па се сада од произвођача захтева нови дизајн који изражава компактност, малу масу, селективну паљбу, уз могућност успашног гађања из јед-

шку муницију калибра .45 ACP. Дизајн оружја омогућава и допушта, када то ситуација захтева, руковање са једном руком, наравно, уз одговарајућу прецизност.

Наравно, то се није могло постићи са старим конструкцијским решењима и због тога је за ново оружје развијено неколико оригиналних решења. Најпре је у питању цев, њено место и испаливање метка. Наиме, цев се налази у истој линији са руком која повлачи окидач, чиме је конструкторски тим успео да минимализује одскок цеви приликом опаљења метка. Такво решење није ново. Јесте на великим калибрима. Међутим, својевремено се појавило на такмичарским малокалибарским пиштољима који су развијени у Русији, али је то оружје убрзо било забрањено на међународним такмичењима јер је са својом екстремно високом прецизношћу давало одређену предност која је оцењена као нефер према другим такмичарима.

Наравно, са тим су добили много на прецизности – нови аутомат Kriss омогућава бољу прецизност и груписање погодака на мети и пружа стрелцу већу ефикасност приликом брзе паљбе на блиском растојању.

Тај систем може успешно да се користи и на оружју у другим калибрима, као што су 9 мм пара, .40 S&W, 10 мм АУТО и то са истом или већом ефикасношћу.

Прецизан први хитац

Прототипови новог оружја показала су на испитивањима обећавајуће резултате током бројних гађања, те је аутомат одмах понуђен војсци САД, али је истовремено развијан модел и за цивилно тржиште – полуаутоматска верзија са цеви од 405 мм дужине, што је законом дозвољено у Америци.

Ново оружје ради на принципу одложеног трзаја затварача, што омогућује стрелцу да упути веома прецизан први хитац. Поред

тих конструкцијских решења још једна од новина код аутомата Kriss јесте његова маса. Наиме, аутомат има веома малу масу за ту врсту наоружања. Први прототипови тежили су 2,18 кг, па је током испитивања дата примедба, и маса је смењена. Код серијске производње тежина тог оружја износи између 1,8 и два килограма.

Кућиште оружја јесте дводелно и израђено је од ливеног полимера, а делови су спојени само са четири чивије, слично као код НК MP5 аутомата. Цев оружја је дужине 140 мм, а дужина целог аутомата 406 мм (са исправљеним кундаком 635 мм). Теоретска брзина гађања износи од 800 до 1.000 метака у минути. Међутим, за време тестирања на једном моделу успешно је додат хидраулични уређај који је брзину паљбе спустио на невероватних 200 метака у минути. Ефикасан домет му је до 100 метара. Иако се чини да то ни-

Стрелац има потпуну контролу над аутоматом приликом рафалне паљбе у полуаутоматском и аутоматском режиму, док испуљује тешку муницију калибра .45ACP

је нека раздаљина, калибар који користи .45 ACP нуди стрелцу изузетан високи постотак заустављања противника и то првим метком.

Оквир (узет са пиштоља Glock 21) има капацитет од скромних 13 метака. Међутим, развој оквира није се ту зауставио. Наставља се и у плану је увођење новог оквира капацитета од 28 метака.

Кућиште магацина је непосредно испред дршке, а сама конструкција је таква да се метак налази у оквиру, практично у висини цеви, па су застоји изузетно ретки, а произвођач тврди да Kriss може да испали 5.000 метака без иједног застоја.

Затварач је веома лаган и повезан је са вертикално клизећим тегом, а све то заједно смештено је у кућиште испод дршке која је веома лагана јер је израђена од полимера. Ручи-

ца за запињање налази се са леве стране и преклопива је, а у току дејства мирује. Полуаутоматска регулаторна паљба налази се на средини горњег сегмента кућишта, обострана је и има три положаја – полуаутоматску паљбу, рафал од по два метка и непрекидни рафал. Оружје има посебну полуаутоматску кочницу која је такође обострана и налази се изнад саме пиштољске дршке.

Иако малих димензија, аутомат има чак четири Picatinny шине. Горња се користи за монтирање нишанских уређаја, било механичких или оптоелектронских. Доња шина је углавном намењена да се на њу монтира предња вертикална дршка, док бочне шине углавном служе за монтирање тактичких светала или ласерских обележивача циљева. Међутим, и само кућиште је модернизовано у току опитовања, па је на неким новијим моделима предњи горњи сегмент кућишта шу-паљ, те је у то лежиште предвиђено постављање тактичких светала. На контролу оружја и његову прецизну паљбу умногоме утиче и једноставан бочно преклопни кундак, који приликом отварања ватре уопште не смета стрелцу, ако је у преклопљеном положају.

Иако је на тестирањима оружје показало висок квалитет, сигурност и прецизност (и произвођач је уложио много на маркетиншку најаву револуционарног аутомата), остаје да се види како ће Kriss Super V проћи на светском тржишту, где „владају“ Heckler & Kocha, Berette и осталих реномирани и проверени произвођачи тог типа оружја. ■

Иштван ПОЉАНАЦ

Основни подаци

Калибар	45 ACP
Димензије	11,43 x 23 мм
Укупна тежина са празним оквиром	2,18 кг
Теоретска брзина гађања	800–1.000 метака у минути
Борбена брзина гађања	40–120 метака у минути
Дужина са преклопљеним кундаком.....	406 мм
Дужина цеви.....	140 мм
Капацитет оквира.....	13 и 28 метака
Принцип рада.....	Одложено трзање затварача

САМОХОДНА ХАУБИЦА ATMOS 2000

Улазак у друштво моћних

Деведесете године прошлог века означио је, поред пада продаје наоружања пореклом из источног блока, и нагли пораст продаје наменске индустрије Израела. Палета производа у понуди те једне од најмоћнијих наменских индустрија на свету богатија је од почетка 21. века за средство које, апсолутно равноправно са другим из класе, претендује на лидерско место. Реч је о самоходној хаубици ATMOS 2000.

Крај *хладног рата* донео је битне промене у приоритетима конструктора наоружања и војне опреме. Смањење војних буџета значио је потребу за уштедама у сваком погледу, што није заобилазило ни артиљерију. Показало се да су хладноратовске самоходке – гусеничари прескупе за набавку и одржавање, тако да се указала потреба за адаптацијом точакшких камионских шасија. То је било у складу са тенденцијама развоја и оклопних возила, тачније

оклопних транспортера и борбених возила пешадије. Поред наведених предности, додатна предност над гусеничарима је мања маса, што обезбеђује све атрактивнију ваздушну покретљивост. Међутим, основни недостатак самоходних топ-хаубица на камионским шасијама у односу на теже гусеничаре јесте знатно слабија балистичка заштита посаде, а нарочито оруђа, које је најчешће потпуно изложено. Вероватноћа преживљавања ових оруђа постиже се већом покретљивошћу

и употребом тактике „удари и бежи“, при чему се до максимума искоришћава релативно велик домет дугоцевних хаубица, који превазилази 40 километара. У ову групу налазе се француски Caesar, шведски Archer, словачка Dana и Zuzana и домаћа нора B52.

Различите циви

Израелска наменска индустрија, тачније компанија Soltam Systems из Хаифе, традиционално је врло важан снабдевач израелске армије артиљеријским оруђима. Током шездесетих и седамдесетих основни производ била је вучна топ-хаубица М-68, базирана на финском лафету за топ Tampella 122 K60, калибра 122 милиметара. Уследила је варијанта са циви продуженом са 39 на 45 калибара, а затим и на 52 калибра, означена са М-71. Та оруђа су доживела леп извозни успех: оба су продата Чилеу, Сингапуру, Тајланду и Мјанмару, М-68 је продат још Филипинима, а М-71 Јужноафричкој Републици и Словенији.

Друга линија производа компаније Soltam јесу самоходне хаубице, почев од конверзије тенкова *шерман* у самоходке

L33, уградњом кутијасте надградње са хаубицом 155 мм дужине цеви 33, а потом и 39 калибра. Врхунац развоја била је самоходна хаубица грађена на бази трупа тенка меркава, под ознаком Sholef или Slamтер, али због високе цене није прихваћена. Коначно, развијенија је знатно лакша самоходна гусенична хаубица Rascal, са спољашњом уградњом оруђа калибра 155 мм и дужином цеви 39, 45 или 52 калибра. На основу тог оруђа, развијена је самоходна хаубица са „радном“ ознаком SPWH 2032, која је у даљем развоју означена са ATMOS 2000.

Поред тежње конструктора да хаубицу ATMOS 2000 учине атрактивном за домаће оружане снаге (где је тренутно на тестирањима), јасно је оријентисана на извоз. Основни калибар оруђа је 155 мм, али, као и код Rascal-а, нуде се цеви у три различите дужине: 39, 45 и 52 калибра. Осим тога, Израелци очигледно немају комплекса око калибра па је нуде и у калибру 130 мм, карактеристичном за далекометне совјетске топове из хладноратовске ере.

Они су, наиме, током многобројних и дуготрајних ратова са Арапима запленили значајан број совјетских оруђа М-46, тако да су им њихове карактеристике и конструкција врло добро познате, па што год може да донесе зараду, наравно треба искористити. Највећи домет постиже се калибром 155 мм са најдужом цеви и износи 41 км, што је у рангу са конкуренцијом, која такође користи ову дужину цеви. Наравно, тај домет се достиже муницијом ERFB-BB (Extended Range Full Bore Base Bleed), односно, са гасогенератором и издуженим, аеродинамичним обликом. Наравно, може се користити и старија муниција, некад стандардна у НАТОу, која се и даље налази у складиштима у великом броју, М107, са којом се постиже домет од 22 до 25 километара.

За сада не постоје подаци да ли је на располагању корисницима неки напреднији тип муниције са навођењем, попут француско-шведског пројектила Volpus или америчког Excalibur, али уколико постоји интересовање, не треба сумњати да ће прагматични Израелци учинити све да се ATMOS 2000 оспособи за испаливање и такве муниције, наравно, ако је купац политички „подобан“.

Самоходна хаубица располаже клизним затварачем који се отвара у десну страну, хидроеластичним системом са дужином трзаја 850–1.100 мм и хидрауличним системом за пуњење и заузимање/напуштање борбеног положаја, мада постоји и механички, који се користи у случају отказа хидрауличног. Први хитац може се упутити после 90 секунди од тренутка када возило стане. Борбени комплет самоходне хаубице ATMOS 2000 јесте 27 пуњења и пројектила, што је

нешто мање од претходника – Rascal носи 36, али више од Caesar-ових 18 и 20 код Archer-а. Ипак, ATMOS 2000 знатно заостаје за конкурентима у брзини гађања: испалије три пројектила за 15–20 секунди, а теоретски до 70 пројектила за 60 минута (Archer три пројектила за 13 с, 75 за час, а Caesar 3 за 15 с).

Посада самоходне хаубице ATMOS 2000 састављена је од шест чланова, укључујући и два послужилаца, који „ступaju“ у дејство када понестане муниције и пуњења на самом возилу. Без њих, посада броји четири члана, који могу да дејствују из кабине возила. Возило располаже компјутеризованим системом за управљање ватром, типа AFCS (Advanced Fire and Control System). Тај систем обједињује навигациони и систем за управљање ватром у чијем склопу се налази и баллистички компјутер.

Међутим, та самоходна хаубица представља најбоље решење када је реч о покретљивости.

Покретљивост

Као што је речено, самоходна хаубица ATMOS 2000 базирана је на камионској шасији. Тиме не само да се штеди у смислу ниже цене набавке и одржавања, већ се обезбеђује поједностављена логистика, уколико се

Савладавање терена

Камион има турбо-дизел мотор снаге 232 kW (315 KS) и десетостепени мењач, чиме се омогућавају возилу максималне масе 22 т изванредне могућности савладавања терена: вертикална препрека од 60 цм и ров дужине 90 цм. Осим тога, клиренс возила је релативно велик – 40 цм, што је у рангу са тенковима и другим гусеничарима, а газ је до 1,4 метара. Максимална брзина возила је 80 км/ч, а аутономија је огромна – чак 1.000 км!

камиони тог типа већ налазе у оперативној употреби оружних снага. Наиме, користи се једна од најуспешнијих камионских шасија данас – Tata Т815, са формулом погона 6х6. Међутим, не користе се шасије из Чешке, већ из Индије, које се тамо производе по лиценци. На тај начин, не само да се користе јефтиније шасије (питање је да ли и подједнако квалитетне), већ се продубљује врло развијена сарадња две земље. Наиме, Индија је од Израела купила системе за блиску ПВО Spider, такође на тим шасијама, а морнарица

Спреман за акцију

набавља ракете Barak, док Израелци модернизују индијске палубне авионе Sea Harrier новом авиоником (између осталог и радаром) и ракетама воздух–воздух последње генерације.

Кабина возила може да се опреми оклопом који пружа заштиту од стрељачке муниције и фрагмената артиљеријских пројектила. Возило поред високе тактичке и оперативне покретљивости, има и високу стратегијску покретљивост, јер има могућност транспорта авионима C-130 Hercules, својеврсним стандардним транспортним авионом на западу, али и у другим крајевима света. Међутим, маса возила од 22 т превазилази носивост тог авиона, тако да се може закључити да се транспортује ваздушним путем без муниције и евентуално посаде, а није искључено да је и количина горива у авиону смањена. Поређења ради, Archer се не може транспортовати авионима C-130 јер је тежи – 33 т, али Caesar може, и то са посадом, пуним борбеним комплетом и горивом – 18,5 т. Caesar има оклопну заштиту на сличном нивоу као и ATMOS 2000, док Archer има и противминску.

У борбеном положају

Тржиште

Ни успех на тржишту није изостао – објављено је да је производња у току. Први купац није откривен, али је обелодањено да је куповина вредна пет милиона америчких долара. Познато је да досадашњи

поуздан купац Румунија, међутим, не користи шасију Tatra T815, већ домаћу са формулом погона 6x6 ROMAN 26.360 DFAEG. Возило је означено као ATROM 155 мм/52. Реч је о нешто тежем возилу, 26 т, које има снажнији мотор MAN 2866 LF24, снаге 265 kW (360 KS) и трансмисију Steyr 1600/300.

Има оклопљену кабину у чијем склопу се налази и помоћни мотор, који обезбеђује неометано функционисање самоходне хаубице и у условима када је главни мотор угашен, чиме се не штеди само гориво, већ и смањује ИЦ одраз и отежава лоцирање. Позади, иза задње две осовине, налази се модул преузет са хаубице ATMOS 2000 са цеви 155 мм дужине 52 калибра. Цело возило је интегрисано у Румунији. На тај начин, Румуни су успели да добију врло квалитетно решење самоходне артиљерије, са запослењем домаће радне снаге, уз коришћење што више домаћих компоненти, али недостатак је што је возило немогуће транспортовати авионима C-130. То је вероватно било од секундарног значаја, с обзиром на то да би се у случају да се жели ваздушна покретљивост у рецимо некој мировној операцији, ионако ангажовали савезници из Натоа са другим авионима, на пример, већим C-17 Globe Master III или новим A400.

На тај начин, Румунија је постала један од „најпоузданијих“ израелских партнера, јер су до данас остварени бројни успешни послови, као рецимо модернизација ловаца МиГ-21, борбених возила пешадије БМП, те куповина вишецевних ракетних лансера LAR под ознаком LAROM, такође на домаћој, румунској шасији камиона. ■

Мр Себастиан БАЛОШ

Сигурност транспортног крвотока

Усавршени детекторски уређаји омогућавају тродимензионални просторни преглед, а могу да открију оружје и експлозив испод одеће, пакетиће дроге, злата или накита скривене у желуцу, цревима или другим телесним шупљинама. На основу уређаја која је НАСА користила за откривање живота на Месецу и Марсу развијени су нови биохемијски детектори. Осетљивост детекције опасних материја мери се нанограммима.

ХРАК детектор

из *Ценерал електроникса* (GE Security's Latest EDS Debuts High-Definition 3-D Imaging), Морфова унапређена CTX/XRD технологија за детекцију експлозива (Morpho Detection's Advanced Technology CTX/XRD), али и многе друге. Свакако, реч је о значајним технолошким унапређењима која доприносе да се разне опасне материје или предмети који се могу користити као терористичко оружје открију на време и предупредити нежељене и, најчешће, стравичне последице.

Тежња ка универзалној детекцији

Универзална технологија за детекцију намењена је првенствено за откривање опасности од антракса, разних других спора и бактерија које се могу употребити као убојито потенцијално биолошко оружје. Та технологија приказана је први пута на париском салону безбедносне опреме *Милипол 2009*. као детектор антракса у различитим облицима (Anthrax detection kit). Намењена је за контролу пошиљака у поштанској служби и за локално откривање потенцијалне биолошке опасности.

Постоји више типова детектора који користе универзалну технологију за детекцију, а један од њих је усавршени BSM-2000. Реч је о детектору који је начињен још 2006. на основу уређаја која је НАСА користила за откривање живота на Месецу и Марсу. То је систем који у узорцима ваздуха, воде или тла, открива жива једињења (бактерије, вирусе и друге микроорганизме). Даљим усавршавањем у лабораторијама, створено је за примену у безбедносне сврхе неколико типова уређаја који сасвим сигурно детектују токсине опасне за здравље и живот људи и користе се у безбедносним системима за борбу против тероризма, у системима за рано упозоравање, те за супротстављање биолошким борбеним дејствима. И у Русији је развијен сензорски систем за детекцију биолошких аген-

оčetком 2010. тржиште безбедносне опреме богатије је за више породица нових система за скенирање људи на улазима у јавне установе, контролу путника који користе аеродроме, луке, железницу, граничне прелазе и превозна средства код којих се ризик од нежељених догађаја мора свести на минимум.

На помолу је неколико нових технологија за откривање експлозива, отровних гасних

супстанци, биолошких агенаса, хладног и ватреног наоружања и других материја које се покушавају прокријумчарити ради продаје и евентуалних терористичких аката. Унапређени су и системи за биометријско препознавање људског лица. Масовније се употребљава такозвана *универзална технологија за детекцију* (Universal Detection Technology – UNDT), унапређена 3-D безбедносна технологија високе дефиниције за фотографисање пртљага

наса, а назван је Scorpion. Само у Америци ће до 2011. за даља истраживања и развијање универзалне технологије за детекцију држава издвојити 13,9 милијарде долара.

Ценерал електроникс усавршио је технологију тродимензионалног скенирања које се користи у детекторским вратима и системима за скенирање пртљага на аеродромима, железничким и метро станицама, у лукама и другим прометним чвориштима, где пролази много путника. Са тродимензионалним скенирањем омогућено је детаљније проверавање покушаја илегалног преношења дрога, наоружања, накита или експлозива.

Уређај који користи СТХ тродимензионалну технологију високофреквентног зрачења за детекцију експлозива назива се СТХ 9800 систем (CTX 9800 DSi Explosives Detection System), а најчешће се користи на аеродромима за контролу садржаја пртљага. У стању је да, у тродимензионалном облику, прикаже слику пртљага високе резолуције. То омогућава да се јасно утврди на ком месту у пртљагу постоје опасне материје, чак и у малим количинама.

У новом СТХ 9800 уређају обједињене су све успешне компоненте из претходних система СТХ 5000 DSi и СТХ 9400 DSi, који су се користили претходних година. Тунел за пртљаг тог уређаја широк је и висок око једног метра, скенирање је динамичко, аутоматско за сваки појединачни пртљаг, а може се користити и за вишенаменску претрагу. Међутим, првенствено је намењен за откривање експлозива. Око 1.500 примерака тог уређаја инсталирано је крајем 2009. на свим значајнијим светским аеродромима.

Тродимензионална врата

Исту технологију тродимензионалног скенирања користе и нови модели детекторских врата. С применом нове технологије измени се и изглед класичних детекторских врата па се сада она израђују у облику упарених вратница, као двоја врата постављена једна поред других. Таква примена омогућава просторни преглед особе која пролази кроз њих, а може да открије оружје и експлозив скривен испод одеће, пакетиће дроге, злата или накита скривене у желуцу, цревима или другим телесним шупљинама.

Једна од таквих двоструких детекторских врата јесте и модел L-3 ProVision. Он користи све предности тродимензионалне детекторске технологије и искуства стечена у дугогодишњој примени. Смитова еколошка детекторска врата (Smiths Detection's Eqo), крајем 2009. заменила су многе старије верзије тих уређаја. Користе милиметарске таласе који детектују метал, керамику, пластичне материјале и друге предмете који могу представљати опасност за безбедност путника и околних људи у јавним и службеним објектима.

Палета уређаја за детекцију наркотика, експлозива и других опасних хемикалија употпуњена је и Морфовим преносним детектором за претрагу направљеном у лабораторијама Ценерал електроникса (Morpho Detection's GE Mobile Trace). Користе га припадници чуварске службе на улазу у америчке војне базе, у јавне државне и друге зграде. Веома је брз и за 13 секунди у стању је да детектује неки опасан агенс. Тим уређајем се једноставно управља јер поседује

За детекцију експлозива користи се уређај CTX9800 DSi

Рапискенов систем MVXR5000

екран на додир, преко кога се опције за откривање опасних састојака изабирају додиром прста (као код савремених мобилних телефона и тач уређаја). Сличан је и ручни Ахурин научни скенер (Ahura Scientific's TruScreen), произведен 2009, који анализира течне хемикалије и оне у чврстом стању, укључујући експлозиве и наркотице.

Актуелна опасност

Колико је значајна опасност од заразе антраксом говоре и најновији подаци Међународне здравствене организације за претходну годину. Наиме, здравствени органи саопштили су да је лане, у децембру, у Европи преминуло осам особа од инфекције антраксом преко зараженог хероина. Надлежни су саопштили да сматрају да Европом кружи хероин заражен антраксом, бактеријом чије споре могу да буду употребљене као биолошко оружје. У Шкотској је од децембра укупно 15 зависника од хероина заражено антраксом. Од њих су седморица преминула. Осма жртва је 42-годишњи мушкарац из Немачке који је преминуо од заразе антраксом средином децембра пошто је убризгао дрогу, саопштили су власти, а преноси Ројтерс. У Берлину је Министарство здравља саопштило да се сумња како Европом кружи хероин са спорима антракса (и могуће психоактивним супстанцама).

Контролни пункт

Један од система за преглед пртљага јесте Рапискенов XRD1000. Недавно, усавршен је нови модел за контролисање ручног пртљага и проналажење састојака који представљају опасност за човека и његову околину, са називом Rapiscan MVXR5000. Може да исконтролише око 1.800 торби или кофера на сат. Користи двоструки преглед помоћу два емитера енергије у облику x-зрачења. То је још један у низу уређаја који имају више намена, а може да детектује и супстанце које нису експлозивне – помоћу дифракционе методе зрачења и посебног ал-

горитма за анализу тродимензионалне слике (multi-view explosive detection algorithms). Снимак се упоређује са подацима из аналитичке библиотеке помоћу које се идентификују супстанце по свом карактеристичном потпису (свака врста експлозива, дроге и сличних

супстанци имају свој идентификациони потпис који се чува и користи за анализу).

Детекторски уређаји, иначе, постављени су на контролном пункту у две стазе заједно са детекторским вратима. Путник који пролази кроз контролна врата одлаже на покретну траку свој пртљаг и празни џепове у посебну тацну. Након пролаза преузима

своје ствари и ручни пртљаг. Уколико се огласи аларм, он је веома тих и распознају га само службеници обезбеђења, тако да се особа код које се огласио аларм приво-ди изван видног круга осталих путника.

С обзиром на то да је реч о двофазним системима, поступци контроле подељени су у неколико етапа. У првој фази сачињава се висококвалитетна тродимензионална слика помоћу ASTM 975F & СТР интегратора, који анализира комплексно X-зрачење при пролазу кроз пртљаг. У другој етапи пртљаг се прегледа помоћу специфичне технологије дифракције x-зрачења, којом се утврђује од које супстанце су поједини предмети у пртљагу. Уређај је способан да аутоматски одреди да ли је реч о експлозиву, дроги или неексплозивној супстанци. Уколико се утврди да у пртљагу има опасних материја, он се односи на место за непосредан преглед и физичко-хемијску анализу. Често је то „шатор“ од посебне врсте материјала, која неутралише силу експлозије, као на пример композитна конструкција која се зове неметални зид за заштиту од експлозивног удара (Blastwal-non-metallic, all composite construction for effective close proximity jet blast protection).

Вишенаменски уређаји

За разлику од XRD1000, детекторски систем VXR5000 има неколико функција више. Ту је опција за петоструко скенирања

Смитов еко-детектор

двоструким системом зрачења и алгоритмом за аутоматску детекцију експлозивних материја и њихову класификацију према познатим подацима. Све то одвија се уз скривени аларм, који има неколико нивоа оглашавања. Тим новим скенерским системом елиминисани су неки недостаци код претходних модела, тако да се у прве три фазе пртљаг прегледа 100 одсто, брзином од 1.800

комада на час. Експлозив је могуће открити већ у првој фази прегледа. Компјутерска технологија, уграђена у систем, има пренос података у гигабитовима, што омогућава веома брзу анализу садржаја пртљага у наредним етапама.

Прва и друга фаза су аутоматске, а у трећој се обавља ручни преглед садржаја (помоћу других врста детектора или визуелно), како би се установило да ли има предмета или нових супстанци за које уређај није програмиран.

Како је систем модуларан, у непосредној будућности може се аутоматизовати и трећа фаза, а и неке наредне, уколико нова технологија омогући производњу нових врста детектора, које не мора непосредно опслуживати човек. То пре свега значи да се у тој фази могу употребити и аутоматизовани преносни детектори пластичних експлозива, што се односи и на нову врсту полимера који се могу користити као експлозивна материја, а који имају посебан светлосни потпис. На такву опцију контроле стручњаци за безбедност су се одлучили на-

Антракс – црни пришт

Бактерија *Bacillus anthracis* широко је распрострањена на целој планети. Живи у земљи у облику изразито отпорних спора, узрокује инфекцију код људи (најчешће код сточара и особа које су у контакту са зараженим животињама), те код животиња које живе на зараженој земљи или су у додиру са зараженом храном. Људи се могу инфицирати антраксом (обично кожни облик) приликом контакта са зараженим животињама или продукцима заражених животиња, као што су кожа, вуна, длака и слонова кост или кљова. Улазна врата за инфекцију јесте пробавни систем, а оболева се и ако се за исхрану употребљава недовољно кувано заражено месо. Забележени су и случајеви инхалационог антракса (познатог као болест вунених врста) који су се јављали у фабричким просторима где се прерађивала длака и вуна. Без коришћења заштитних средстава радници су удисали ваздушно-земљане споре антракса и тако се заразили.

У периоду од 1979. и 1985. за време ратних дејстава у Зимбабвеу, када нису постојали услови за стални ветеринарски надзор, десила се највећа појава антракса. Тада се око 10.000 људи заразило кожном инфекцијом антракса. Епидемија код људи била је директно повезана са основном епидемијом код стоке. Процењује се да се око 20.000 до 100.000 случајева антракса годишње јавља широм света.

Антракс је употребљен као биолошко оружје 1979, када је најмање 66 људи у Свердловску (Русија) умрло у највећој познатој епидемији инхалацијског антракса. Та епидемија праћена је случајним ослобађањем спора антракса у атмосферу. Након Заливског рата, Ирак је етикетиран као земља која производи оружја антракса распршавање из ваздуха пројектилама. У светлу најновијих сазнања то је заиста мало вероватно.

Међутим, вероватна је примена тог агенса као биолошког оружја јер су споре слане писмима на адресе угледних политичара широм света. Само недељу дана након напада на Трговински центар у Њујорку 11. септембра, антракс, смртоносна бактерија, регуларном поштом била је послана на адресе америчких сенатора и у редакције медија. Од изложености антраксу умрло је петоро људи, а 17 их је било инфицирано.

Контрола тела у тродимензионалној техници WIRgdgtm7CGI Los

кон што је 2001. Ричард Рајд из Америке, у авион унео пластични експлозив у ципелама. Од тада је уведено детаљно прегледање обуће путника на безбедносним пунктовима.

У плану је и развој детекционе технологије која ће откривати нове врсте пластичних експлозива, полимера који се користи у облику спреја, а посебно оне који би се правили од наноматеријала. На том подручју посебно су ангажовани хемичари са Универзитета у Сан Дијегу у Калифорнији.

Аутоматизоване анализе

Још један нови уређај, који ће се већ примењивати, назива се XPak (eXplosive Particulate Analysis Kit). Један од саставних делова тог уређаја је „одбрамбени имодул“ са црвеним x-зрачењем (eModule RedXDefense), а састоји се од пластичне кутије за преглед са палицом на коју се прикупљају влакна, прашина или друге физичке честице. Након што се на палицу налепе влакна, прашина или друге честице, она се ставља у анализатор на самом телу уређаја. У анализатору се налази Инова x спектрометар (Innov-X Acquisition Engine) који открива физички потпис. Постоји још неколико типова ручних спектрометара са x-зрачењем (Hand-held X-Ray Spectrometer). У њима је уграђен и ГПС систем који одмах утврђује позицију коришћења уређаја, SD меморијска картица за уписивање података који се касније шаљу на додатне анализе. Уређај се може прикључити на УСБ порт сваког рачунара, а има и минијатурни скенер за бар-кодове у посебној торбици, батерије за напајање и мали рачунар (microcomputer) са лед диодама за обавештавање о анализи.

У службе за контролу пртљага уводи се и нови тип вишенаменског детектора за откривање опасних супстанци (Multi-mode Threat Detector – MMTD). За њега кажу да се може користити у екстремним условима, у односу на детекторе који су се користили до недавно, без обзира на то да ли је реч о изузетно великој температури или влази. У једном уређају уграђени су системи који су у стању да утврде постојање опасних супстанци, помоћу технологија за откривање агенса који се могу користити као оружје (Chemical warfare agents – CWA), односно отровних индустријских компоненти (Toxic industrial compounds – TIC).

Рад уређаја се заснива на симултаном процесу утврђивања трагова и засићених честица експлозива или наркотика помоћу јонског преносног спектрометра (Ion Mobility Spectrometry – IMS), а може и појединачно да открије само експлозиве или само наркотике. Највећу ефикасност има у откри-

Скенер 4700

Морфов преносни детектор за претрагу

вању експлозива типа RDX, PETN, TNT, TATP, NG, H2O2, EGDN, али и других, као и дрога у облику кокаина, хероина, њихових претходних облика, метамфетамина или једињења с нитроглицерином (Ethylene Glycol Dinitrate – EGDN) или токсичних индустријских хемикалија. Његову способност употпуњује могућност детекције нервних бојних отрова као што су табун, сарин, соман, циклосарин, агент-VX и VX-Тис, хидроген цијанид (HCN), фозген, SO₂, NH₃ и других. Осетљивост детекције мери се нанограммима, а време трајања анализе секундама (до 10 с). Аларм је визуелни или звучни. Димензије су 48,3 x 21,6 x 20,3 цм. Успешно детектује опасне честице на температури од -7 до +54 степени Целзијуса у условима 95 процентне влажности, односно на удаљености до једног метра од предмета испитивања.

Информатичка подршка заснована је на Windows CE оперативном систему, поседује СД меморијску картицу и може да се користи око пет часова непрекидно са једним пуњењем. Такође, може се прикључити на рачунар преко УСБ порта или податке преносити коришћењем бежичне WiFi компјутерске везе.

Сличан је и ручни преносни детектор SABRE 4000, производ Корпорације Амтрак (Smiths Detection to Supply Amtrak), а користи се, такође, за утврђивање постојања опасних материја и експлозива у пртљаци. Уређај је произведен још 2008, међутим почетком ове године уведени су савршенији модели чија детекција се, такође, за-

снива на јонској спектрометрији, а има исту употребу као и други MMTD уређаји, првенствено за контролу путника и ствари на америчким железницама. Може да открије експлозив у року од 10 с, а потпуна анализа готова је за 20 секунди. Целокупни процес анализе пртљага краћи је од једне минуте, кад су у питању сложеније анализе.

Опасност за путнике

Сваки аеродром, лука, железничка станица и други облици превоза за модерне туристе бележе дневно од неколико хиљада па и много више путника у транзиту. И сви они очекују да им пут протекне безбедно. Из неколико наведених примера видљиво је да службе за обезбеђивање користе нову технику и средства за безбедносну контролу, и непрекидно унапређују своје деловање у складу са напретком савремене безбедносне технологије. И, очљиво је да се нова војна и полицијска технологија, али и проналасци из програма космичког истраживања, све више користе и у заштити бројних путника од опасности које прете да им ускрате уживање у чарима путовања по свету, или оних који савремена транспортна средства користе за обављање послова и транспорт роба и услуга.

На тај начин, спречавањем протока опасних материја кроз транспортни крвоток света предупредују се и опасности од бројних аката криминала – до тероризма. ■

Никола ОСТОЈИЋ

Фамилија алигатор

Фамилија алигатор 4x4 из „Кераметала“ а. д. представља унапређена лака оклопна возила са бољим перформансама, већим капацитетом носивости терета, савременијим електронским и другим системима, уз задржавање оптималне цене, тако да се може очекивати да ће бити конкурентни партнери другим произвођачима

Иада је у „Војсци“ 2004. објављен краћи прилог о новом возилу алигатор није се могло са сигурношћу претпоставити да ће словачка компанија „Кераметал“ а. д. из Братиславе, у сарадњи са фирмама „Трансмисије“, ДМД Мобилтек, ЗТЗ ТЕЕС, и преузимањем важних подсистема из Немачке и Аустрије, ускоро пласирати бројне варијанте лаког оклопног возила алигатор 4x4, развијене на бази извиђачке верзије тог робусног малише четвороточкаша. Међутим, то не треба да изненађује. Присетимо се како се у словачком делу некадашње ЧССР производило више врста оклопних борбених возила (ОБВ): полугусенични ОТ-810, развијен на бази немачког полугусеничара SdKfz 251 из Другог светског рата; амфибијски гусенични ОТ-62 топас (модификовани совјетски БТР-50); БВП-1 (совјетска лиценца БМП-1); БВП-2 (ВМР-2) и учествовало у производњи тенкова Т-34/85, Т-55 и Т-72.

После раздвајања Чешке и Словачке, у фабрикама Високих Татра самостално су се производеле серије теренских вишенаменских ОБВ специјалне намене: татрапан 6x6, самоходна оруђа 155 мм зузана (у погону 6x6 и гусеничној верзији на бази тенка Т-72)) и друга. Из Словачке је у 20. веку за педесет година извезено око 20.000 ОБВ разних врста и модела у земље некадашњег Варшавског уговора, на Блиски и Средњи исток, у азијске и афричке земље, што потврђује спремност њене одбрамбене индустрије да задовољи захтеве бројних купаца за различитим врстама ОБВ и по конкурентним ценама.

Тренд у свету

Најновија понуда читаве фамилије алигатор 4x4 из „Кераметала“ а. д. (Братислава) представља унапређена лака оклопна возила са бољим перформансама, већим капацитетом носивости терета (наоружање, опрема или људство), савременијим елек-

тронским и другим системима, уз задржаване оптималне цене возила, тако да се може очекивати да ће бити конкурентни партнери другим произвођачима.

Словачкој армији 2001. испоручена је прва серија од девет возила, а до 2009. примила је 42 у седам наменских верзија. Мањи број је у саставу словачког контингента Кфора на КиМ, а користе их и на другим локацијама мировних снага УН. Првобитна замисао Министарства одбране Словачке била је да се произведе око 250 алигатора 4x4 у више модификација. Колико је планирано или предвиђено за извоз, није познато.

Када је реч о развоју и производњи ОБВ, општи тренд у свету карактерише све већа потражња лакших оклопних возила у категорији погона 4x4, мање у формули 6x6 и 8x8, дакле точкаша, а смањење захтева за веће испоруке тешких ОБВ – тенкова. Тај тренд је све израженији од када се тежиште све више окреће спремности за ограничене и локалне сукобе, борбе против локалних сепаратистичких побуњеника, против тероризма и немира у неким земљама, при чему се наглашава потреба за организовано деловање под окриљем УН у операцијама за спречавање сукоба или за очување мира. Свакако да је тако и у Словачкој чије су мање јединице ангажоване у саставу снага УН у неколико региона, укључујући и снаге Кфора на КиМ. За такве мисије њихова армија тражила је лако оклопно возило, високе тактичке и стратегијске покретљивости, подесно и за превозење ваздухопловима на удаљене дестинације, прилагодљиво за надградњу са више верзија наоружања и опреме, које ће бити у стању да у одређеној варијанти покаже исту ефикасност као и тешка возила, али ће имати и нижи ниво логистичких потреба и мању цену за оперативну одржавање у дужем периоду.

Како је у бившем Варшавском уговору и земљама Источне Европе та категорија возила била мање заступљена, словачка одбрамбена индустрија решила је да, у сарадњи са развијеним земљама Европе, развије ново возило у погону 4x4, које ће бити конкурентно већ познатим решењима у Француској, Немачкој, Швајцарској, Италији и Турској, поред осталог и, вероватно, нижом ценом возила алигатор. Та цена јесте реално могућа због ниже цене рада у Словачкој и, нарочито, услед примене подсистема који се већ налазе у комерцијалној производњи привредних теретних и теренских возила (мотор, трансмисија, огибљење), те савремених електронских система који су актуелни у новије време на сличним возилима у Немачкој и Швајцарској, а на чијем се освајању интензивно ради.

Компанија ZTZ TEES из Мартина понудила је пројекат још 1993, да би се функционални модел приказао Министарству одбра-

Транспорт

За транспортовање алигатора 4x4 предвиђено је неколико могућности: са класичним отвореним теретним четиросовинским железничким вагоном по четири возила. Са транспортним авионима следеће су могућности транспортовања: са авионом С-130 *херкулес* – два возила, са С-17 *Globmaster* – шест, са С-5 *Galaxy* – 11 и са АН-124 *Руслан кондор* – 12 алигатора. Након транспорта возила су потпуно спремна за брзу употребу на критичним просторима извођења операција.

Алигатор МСР на Косову и Метохији

не 1994. Прототипски развој започет је 1995, а комплетирање прототипских возила новембра 1996. године. Генералштабу Словачке армије и Министарству одбране возила алигатор приказана су у пролеће 1997, а јавност је обавештена о њиховом развоју на изложби НВО IDET-97. Координатор развоја и пројектовања прототипских возила је компанија „Кераметал“, а у производњи учествују и „Трансмисије“ и DMD Mobiltek, која је финалиста у производњи.

Почетком 2001. компанија DMD Mobiltek комплетира је првих осам серијских возила (варијанте командних), која су испоручена Словачкој армији до 2003. године. Возила верзије покретних командних места (МСР) додатно су оклопљена керамичким плочама, које пружају заштиту од пројектила стандарда НАТОа AP 7,62 x 51 мм. Возило има амфибијска својства, покреће се пропелером смештеним позади. Посада је четворочлана (возач, командир и два оператив-

ца). У испоруци одређених компоненти за возило ангажоване су и немачке фирме Rheinmetall Defence Electronics и Rheinmetall Landsysteme, које су се већ потврдиле на заједничком немачко-холандском пројекту у производњи лаког извиђачког возила Fennek 4x4 ARV.

Концепција

Новије верзије алигатора 4x4 задржале су основну конфигурацију првобитних модела, уз мање модификације, сличну савременим теренским аутомобилима. Погонски агрегат је напред у моторном одељењу, преградом одвојен од кабине у којој су возач и

командир (десно), а иза кабине је посадно одељење за два до шест војника (зависно од варијанте). У развоју и производњи алигатора примењена су проверена решења из комерцијалне производње привредних и теренских возила. Поред компаније „Кераметал“ са кооперантима из Словачке, у испоруци неких подсистема учествују и немачке компаније (MTU, Renk, STN Atlas), те швајцарска Mowag и Deutz из Аустрије. Посебно је важна примена немачких електронских система за осматрање, за потребе артиљерије и навођење ласерски вођених авионских бомби.

Оклопно тело је од заварених панцирних плоча са дограђеним керамичким плочама (Arмох, тврдоће 500–540 НВ), које штите од муниције AP 7,62 x 51 мм и парчади граната, а висок ниво заштите од ПП и ПТ мина обезбеђен је двослојним патосом. На возилу постоје троја врата за улазак посаде. Кабина има двоја, посадно одељење једнокрилна шира врата. Напред је дводелно ветробан-

Артиљеријско осматрачко возило

Опремљен за РХБ извиђање

За ласерско навођење авио-бомби

„Алигатор“ 4x4 са 4x1 POVR корнет

ско стакло, на бочним и задњим вратима су прозори са заштитним стаклима балистичке отпорности идентичне основном оклопу возила. На крову су два отвора са поклопцима изнад командира и возача, а посада има један шири кровни отвор са поклопцем.

Погон и покретљивост

Код модернизоване варијанте погон је побољшан уградњом јачег мотора. Уместо првих серија са мотором Deutz BF6M 1013 (146 kW), инсталисан је немачки турбо-дизел са директним убризгавањем и интегрисаним хлађењем (тзв. Rower-Back) немачке фирме MTU, типа 4R 106 TD21, снаге 160 kW (225 КС), који остварује специфичну снагу до 24–28 kW/t, зависно од варијанте возила. Носивост возила је повећана од 700 кг на 1.200–2.800 кг, у складу са наменом и опремом. Максимална брзина повећана је са 125 км/ч на 130 км/ч (у задњем ходу 25–30 км/ч). Са 160 литара горива остварује аутономију од 600 километара.

Код првих серија возила уграђена је аутоматизована хидромеханичка трансмисија RECO 606, фирме Renk (6+1 степен преноса), која преко разводника погона и независних полуосовина обезбеђује једноставно руковање и поуздан пренос снаге на погонске тачке. Радијус заокрета возила од шест метара омогућава лако скретање на тежим теренима и у насељеним местима. У новој верзији алигатора уграђена је хидромеханичка аутоматска трансмисија Alisson 1000 (словачке лиценце производње), такође са истим бројем степена преноса (6 + 1).

Точкови се ослањају на двострука троугласта рамена, типа Mc Pherson, и имају хидрауличне амортизере и спиралне опруге. Блокадом диференцијала олакшава се савлађивање расквашених, блатњавих деоница и прелазак преко снежних или песковитих површина, јер точкови не проклизавају. Сви точкови имају диск-кочнице са системом ретардер (смештеном између мењача и редуктора) и серво-уређај ZF-SERVOCOM 8090 (за контролисано кочење). Гуме су широкопојасне Run-Flat, типа Michelin Tubeless 11.00R 16XL, или 335/80 R20 XZL за специјалним улошцима Huthinson, отпорне на повреду малакалибарским пројектилима. Двокружни систем хидрауличног кочења, са интерним хлађењем дискова кочница, обезбеђује поуздано кочење возила у свим условима кретања.

Преко централног регулатора возач може са свога места да подешава притисак у пнеуматцима, прилагођавајући га подлози земљишта. Смањењем притиска у пнеуматцима повећава се површина налегања за 8–10 одсто, а последично смањује специфични притисак на тло до 50 одсто, тако да се возило лако креће где друга не би могла,

Варијанте

Лепеза примене лаких оклопних борбених возила алигатор 4x4 јесте широка – од борбеног извиђања, радарског и електронског осматрања и прикупљања података о противнику, различитих борбених мисија, полицијских и војнополицијских задатака, до специјалних улога за РХБ извиђање, детекцију мина, навођење ласерски вођених авионских бомби, противоклопних задатака, покретних командних места за ниво батаљон – бригада и артиљеријских осматрачница за управљање ватром артиљерије.

баш као природни рептил алигатор у мочварном беспућу. Са притиском у пнеуматцима од 625 kPa на асвалтној подлози остварује специфични притисак на тло 0,4–0,5 МРа, а на пешчаној се смањује унутрашњи притисак у пнеуматцима до 170 kPa и радикално снижава специфични притисак на тло од 0,19 до 0,25 МРа.

Опрема

Предвиђене су две опције опремања возила алигатор – стандардни комплет и опрема по посебној наруџбини (опција). Стандардна опрема за базни модел укључује: радио-уређаје за комуникације, широкопојасне гуме точкова (run-flat), сталну боцу и две ручне боце за гашење пожара, кровне рефлекторе којима управља возач или командир из кабине и 2x3 бацача димних кутија са електричним активирањем.

Опциона опрема садржи у понуди: амфибијски уређај са пропелером за погон на

Са амфибијским својствима

води брзином 5,5–6,0 км/ч, клима-уређај, систем за НХБ заштиту на бази филтровентилације и стварања натпритиска у затвореном возилу, централну регулацију притиска у пнеуматицима за лакше кретање по различитој подлози, чекрк за самоизвлачење са сајлом дужине од 30 м капацитета извлачења 3.000 кг, више верзија система за комуникације, различите варијанте уређаја за дневно и ноћно осматрање (за возача и командира), систем за глобалну навигацију (ГПС), помоћни мотор-генератор за напајање електропотрошача, када не ради главни мотор, више варијаната наоружања са дистанционим управљањем на обртном постољу или у куполи, додатну балистичку заштиту (панцирна или керамичка).

Дистанционо управљана купола у основи је пројектована за модернизацију старих извиђачких оклопних аутомобила БРДМ-2. Апликација за друга борбена возила такође је могућа. Њено решење је у беспосадној митраљеској куполи, којом даљински управља командир/нишанџија (седи поред возача). Нишањење преко СУВ-а је максимално компјутерски подржано за нишанџијине борбене активности.

Основне функције даљински управљане куполе јесу борбено извиђање, ватрено дејство по одабраном циљу, оријентација возила на терену, коришћење електронске мапе, компјутерска подршка нишанџијиних борбених активности, подршка система СЗІ – контрола, командовање, везе и обавештавање.

Даљински управљана купола састоји из са модификованог тела куполе БРДМ-2, комплета даљинског управљања, дневно-ноћних осматрачко-нишанских справа, поклопца улазног отвора (могућност подизања главе изван куполе), електричног уређаја за окре-

тање куполе и навођење и отварање ватре из наоружања, CCD TV камере за осматрање, CCD TV камере за нишањење, ласерског даљиномера, коаксијалног митраљеза 7,62 мм ПКТ, бацача димних кутија са 2 x 3 лансера.

Оптички уређаји састоје се из дневне CCD камере, ноћне термалне нехлађене микроталасне камере (опционо LLLTV камера са ниским нивоом осветљености) и ласерског даљиномера – LCD.

Турела – оружана станица обезбеђује комплетно даљинско управљање, руковање дању и ноћу, поклопац крова испод туреле (могућност издизања главе оператора за осматрање), електрично навођење и отварање ватре, мануелни уређај за навођење и управљање (у случају потребе), сигурносни систем против самоопаљења, уграђен у постоље, више варијанти наоружања, ниску силуету, стабилизацију оружја (опционо).

Основно наоружање осматрачке куполе чине малокалибарско лично наоружање посаде, митраљез 7,62 мм, опционо 12,7 мм или 14,5 мм, или аутоматски топ 20 мм. Додатно наоружање уграђује се на захтев наручиоца (лансери за ПОР или ЛР ПВО).

Мада је базни модел возила *алигатор* 4x4 ненаоружан, могућа је уградња више варијанти наоружања и опреме: митраљез 7,62 мм, БГА 40 мм, лансери за ПОВР, неколико верзија радара, електронских радио-локатора и БДК монтираних на крову са електричним опалживањем.

Недавно развијена модификација *алигатора* има на крову монтирану једноседу оклопну осматрачку куполу. Опремљена је дневно-ноћном термалном камером, дневним перископима, споља монтираним митраљезом 7,62 мм и 2x3 БДК. Осматрачка купола штити од стандардне муниције НАТОа 7,62 мм на свим даљинама. Из митраљеза може да се нишани и гађа из куполе. Митраљез је обезбеђен са 400 метака, спремних за употребу. Елевација митраљеза је од – 12° до + 20°, кружно окретање куполе 360°, док термална камера има елевацију од – 10° до + 15°. Са обе стране куполе су по три бацача димних кутија.

Термална камера FORTIS (Forward Observation and Reconnaissance Thermal Imaging System) јесте компактна, врло ефикасна преносна справа. Ради у пуном пасивном ИЦ осматрачком моду од 8 до 12 мкм. Дим и магла не смањују перформансе камере. Маскирна боја циљева са додатним задимљивањем има минимални ограничавајући утицај на осматрање са термалном камером. По потреби, може да се извади из возила ради осматрања са погоднијег места. Основне карактеристике термокамере јесу могућност скенирања једновремено 24 објекта, сектори осматрања су 18,5° x 9,5° / 4,5° x 2,3° (широко/уско видно поље), увећање 1,7 x / 5,4 x. Даљине осматрања стандардне мете

Осматрачко-извиђачка варијанта са куполом МКВ-2 MOVAG

Детектор мина

Ролицијска верзија са одбојником уличних барикада

За извиђање и осматрање

Натоа су: детекција до шест километара, распознавање на два, а идентификација на један километар. Маса термокамере износи 13 килограма.

Наменске варијанте

Алигатор 4x4 ОРР (Observation and Reconnaissance Post) је осматрачко-извиђачко возило са куполом MBK-2 фирме MOWAG за једног члана посаде. Купола је опремљена дневним и ноћним-термовизијским системом за осматрање у свим временским условима FORTIS (Forward Observation and Reconnaissance Thermal Imaging System), који ради у фреквентном опсегу 8–12 мкм. Купола је произведена у великом броју за данска и швајцарска извиђачка возила MOWAG Eagle 4x4. Наоружана је са једним митраљезом спољашне уградње којим нишанија рукује даљински из куполе. Са обе стране куполе су по три лансера БДК са димним и противпешадијским гранатама (кутијама).

Возило за подршку мировних операција *алигатор 4x4* PSO (Peace Support Operations) намењено је за јединице мировних снага УН и друге међународне безбедносне снаге за очување мира. Може да буде наоружано са различитим верзијама наоружања и опреме за извиђање и осматрање. Возило омогућује извођење патролних, осматрачких и извиђачких мисија и задатака, транспорт материјала или превозење људства и обезбеђење конвоја са хуманитарном помоћи. Посада има возача и пет чланова посаде. Возило може бити опремљено специјалним системима за осматрање на обе стране, споља има уграђен митраљез и панорамски

Купола

Основне ТТ карактеристике даљински управљане куполе јесу: даљина детекције циљева – дању три километра, ноћу 2,5; окретање по азимуту 360°, по елевацији -5 до +30°; брзина навођења по азимуту је 2 мрад.с⁻¹ до 0,50 рад.с⁻¹, а по елевацији од 2 мрад.с⁻¹ до 0,25 рад.с⁻¹; широко видно поље CCD ТВК-О камере је 6 x 4, а уско видно поље у дневном моду ТВК-З јесте 1,6 x 1,2; ИЦ камера има широко видно поље 24 x 18 и уско 6 x 4. За митраљез 7,62 мм GPMG предвиђено је по 230 метака у муницијској кутији НАТО стандарда (опционо 460 метака). За варијанту тешког митраљеза 12,7 мм HMG предвиђено је по 100 метака у кутији (опционо по 200 метака). Уколико је уграђен аутоматски бацач граната AGL 40 мм, добошу се налази по 32 гранате (опционо 48). Електрични уређај за окретање куполе омогућава 360° по азимуту, највећом брзином од 1,0 рад/с, минималном 0,5.

перископ за кружно осматрање. У возилу се налазе резерве воде и хране за дужи боравак посаде.

Алигатор 4x4 MCP (Mobile Command Post) јесте покретно командно место и има четири члана посаде – возача, командира и два оператора везисте за руковање комуникационим системима. Возило је амфибијско, са високом проходношћу, опслужује командна места тактичког нивоа. Омогућује извршавање задатака дању, ноћу и у сложеним

метеоролошким условима. Посада је заштићена од пешадијског личног наоружања, ручних бомби и сличних експлозивних направа.

Полицијска варијанта *алигатор 4x4* РСМ (Police Modification) има повишен кров ради већег простора за четири седишта позади и два у кабини. Возило је модификовано тако да примарно сачува концепт покретљивости, укључујући оклопно тело за сопствену подршку посаде. На зидовима оклопа јесу четири пушкарнице са приборима за осматрање на обе стране возила и задњим вратима. Напред се монтира одбојник за уклањање уличних барикада. У опреми су покретни рефлектори, гласноговорник и бацачи полицијских надражљивих гасова. По захтеву наручиоца, возило може додатно да се модификује за специјалне војно-полицијске задатке.

Алигатор 4x4 EM (ZV) (Engineering Modification) јесте инжењеријско возило за детекцију мина. Два од првих осам *алигатора* РСМ за Словачку армију додатно су преуређена и опремљена на предњој страни возила са комплетом сензора за детаљно извиђање експлозивних направа, посебно за детекцију метала. Посада је за време извиђања заштићена у возилу. Комплет за детекцију се ван употребе поставља на кров возила на посебно постоље. *Алигатор* EM је, такође, високо маневарбилан, оспособљен за превозење посаде на путевима и ван њих и преко водених препрека. Возило представља инжењеријско извиђачко одељење опремљено за извршавање тих задатака са: комплетом за детаљно инжењеријско извиђање са испруженим сензорским комплетом и помоћним прибором за руковање, намештање и скидање; ручним минодетекторима за рад ван возила;

Америчка армија усвојила је у оперативну употребу нови полуаутоматски бацач граната од 25 мм, који се испитује на бојишту. То оружје са ознаком XM25 један је од система увелико познатог програма OICW (Objective Individual Combat Weapon) који потиче са краја деведесетих.

Програм развоја новог полуаутоматског бацача граната Alliant Techsystems (ATK) XM25 Counter Defilade Target Engagement System (CDTES) ушао је у завршну фазу. Током прошлог лета америчка армија извела је серију тестова на терену и то у оперативним зонама, али не у контексту реалних операција. Не зна се тачно колико је система било употребљено, нити да ли је као терен изабран Авганистан или Ирак, али већ се увелико прича да ће оружје ући у оперативне јединице за неколико година.

Модалитети гађања

Бацач граната XM25 један је од система програма OICW (Objective Individual Combat Weapon) који потиче са краја деведесетих (током ког је реализовано неколико прототипова система оружја XM29), а кога је развила фирма ATK. Постојала је идеја да се произведе индивидуално оружје које ће моћи да гађа и покривене циљеве, захваљујући пре свега муницији, која може да експлодира у ваздуху и разбаца мноштво смртоно-

сних гелера. На почетку, размишљало се о комбинацији аутоматске пушке калибра 5,56 мм и полуаутоматског бацача граната калибра 20 мм, али тако да тежина и димензије оружја не буду много веће од уобичајених јуришних пушака. Међутим, програм је укинут јер је оружје XM29 било претешко, упркос томе што су жртвовани квалитет и особине компоненти 5,56 мм (дериват пушке H&K G36) како би се смањила укупна тежина. Исто тако, показале су се неефикасне и гранате од 20 милиметара.

Током 2004. америчка војска одлучила је да подели програм OICW на три компоненте: Increment 1 – односно нова пушка XM8, Increment 2 – за бацач граната XM25 и Increment 3 – једна верзија XM29 као замена за M203 (M16 са бацачем граната 40 мм са ручним појединачним пуњењем).

Већ крајем 2005. компонента Increment 1 била је избрисана како би уступила место новом програму који би био урађен на основу искустава купљених из Авганистана и Ирака, а испитивање

ИГЕНТНИ НОВАЈЛИЈА

Increment 2 настављено је све до данашњих дана. Будући да је реч о бацачу граната типа „stand-alone“ гласало се за калибар 25 мм, како би се превазишао проблем са неефикасношћу гранате. На исти начин као за муницију 20 мм пројекта XM29 могу се програмирати и гранате 25 мм бацача XM25 тако да на одређеној висини експлодирају у ваздуху (модалитет Air Burst), али оне имају у себи теже фрагменте и њихова количина је за 50 одсто већа.

Помоћу селектора паљбе који програмира „интелигентни“ упаљач, смештен унутар муниције, нишанџица може изабрати један од четири различита модалитета гађања. То су АВ, већ споменути Air Burst; PD (Point Detonation), односно детонација приликом удара, PDD (Point Detonation Delayed), где граната експлодира одмах пошто је прошла препреку попут врата, прозора или танког зида и, на крају, W (Window), где муниција експлодира мало после нанишањене тачке.

Тај последњи модалитет користи се да би се погодио отвор врата или прозора, улаз у тунел, иза угла зграде или како би се погодиле трупе сакривене у рупи или рову. Нишани се помоћу оптике оружја и једног телеметријског ласера који прорачунава најбоље балистичко решење и преноси информације у процесор оружја, који комплетира програмирање упаљача. Кад се испали, граната прецизно израчунава пређену дистанцу и у Air Burst модалитету експлодира изнад циља. Такав систем омогућава оружју XM25 чак 500 пута већу прецизност од обичног бацача граната.

Смртоносни радијус гранате HEAB (High Explosive Air Burst) јесте око шест метара и могуће је прецизно гађати циљеве удаљене и више од 500 м, што је раздаљина која је генерално већа од ефективног домета јуришних пушака или бацача граната 40 милиметара. То је велика предност у сукобима између пешадијских јединица јер се повећава могућност да први нападну и погоде циљ првим метком, тако да се не оставља време непријатељу да схвати како се налази у радијусу дејства тог оружја и пронађе заклон. У поменутом случају напад гранатама Air Burst практично омогућава да се нападне било која мета која нема заклон изнад себе. Ако прецизност није проблем, XM25 се може користити за дејство по циљевима удаљеним и до 700 метара.

Муниција

Тренутно за оружје постоје само гранате HEAB и вежбовне, али би ускоро требало да отпочне развој различитих типова муниције. Како би се оружје успешно могло користи-

ти против елемената унутар зграда, тунела или подрума, предвиђена је могућност да се користе термобаричке гранате или FAE (Fuel Air Explosive). Гранате са главом HEAT (High Explosive Anti Tank) у стању су да пробију пет центиметара челика RHA (Rolled Homogeneous Armour) и могу се користити како би се избацила из борбе лако оклопљена возила. Разматра се, такође, и могућност развоја муниције која би избацивала стрелице. На тај начин би се омогућило стрелцу да користи своје оружје у ситуацијама попут оне када се налази унутар зграда и где не може да употреби експлозив. Довољно је само да се замени оквир са муницијом и бацач граната би се трансформисао у неку врсту пумпарике. Међутим, тренутно за ту муницију није заинтересована америчка војска, која, како се чини преферира да свог артиљерца опреми јуришном пушком или пак аутоматом за самоодбрану.

Дизајн

Бацач граната XM25 јесте типа bull-rup са оквиром и затварачем смештеним у кундаку. Ради на принципу позајмице барутних гасова са обртним затварачем. Чауре могу бити избачене са десне и са леве стране, захваљујући присуству два прозорчића на обе стране оружја, а команде су прилагођене и за дешњаке и за леворуке стрелце. Оружје је израђено од полимер-

ских материјала који омогућавају високу отпорност на ударе и мању тежину, али се ипак не може рећи да је XM25 лако оружје будући да тежи 5,44 кг празно и 6,58 кг са једним оквиром од пет метака.

На горњем делу оружја налази се Picatinny шина на којој је инсталиран нишански систем XM104 TA7FCS (Target Acquisition Fire Control System), фирме L3 Communications, који је сачињен од оптике увећања 2x и видног поља од 9° вертикално, 12° хоризонтално и 15° дијагонално. За ноћно нишањење TA/FCS опремљен је ИЦЦ сензором са резолуцијом 320 x 240. Одмах иза

ЕФИКАСНИ ДОМЕТ

Смртоносни радијус гранате HEAB (High Explosive Air Burst) јесте око шест метара и могуће је прецизно гађати циљеве удаљене и више од 500 м, што је раздаљина генерално већа од ефективног домета јуришних пушака или бацача граната 40 милиметара. А ако прецизност није проблем, XM25 се може користити за дејство по циљевима удаљеним и до 700 метара.

шине смештен је електронски интерфејс помоћу којег се TA/FCS повезује са процесором оружја који руководи подешавањем упаљача гранате пре испалења.

Нишански систем XM104 пуни се помоћу једне дуготрајне батерије али је, у случају да се батерија испразни или престане да функционише из било ког другог разлога, ипак могуће наставити користити оружје без помоћи система за контролу ватре и са упаљачима граната постављеним аутоматски на модалитет детонације при директном удару.

Селекција разних типова дејства, управљање нишанским системом и активирање ласерског

Оружје XM29, програма OICW, било је претешко, па је покренут развој новог

љиномера изводи се помоћу одговарајућих тастера који се налазе на широком рукохвату.

Америчка војска предвиђа да дистрибуише један XM25 сваком пешадијском тиму од девет војника, као додатно оружје, а не као замену за већ постојећа два бацача граната од 40 мм у сваком тиму. ■

Зоран МИЛОШЕВИЋ

Легенда на бојном пољу

Један од разлога који тај противоклопни бацач ставља у врх листе легендарног оружја лежи у томе што је општеприсутан и на Истоку и на Западу, јефтин, једноставан за набавку, одржавање, употребу, и надасве убојит. Речју, он је остварење сна сваког конструктора оружја.

Противоклопни бацач РПГ-7, оружје које се користи против оклопних, слабо оклопљених и утврђених противникових циљева, данас може да се набави буквално где год пожелите. Присутан је на свим континентима, у рукама припадника многобројних армија, али и ослободилачких, терористичких или криминалних организација. Производио се и производи се у неколико земаља света, од којих су највећи бивши СССР и Кина. Цена на слободном тржишту за то оружје креће се од 200 до 300 америчких долара, а једна противтенковска мина за њега кошта од 20 до 40 долара.

До данас је, упркос све бољој заштити тенкова, успео да уништи готово сваки

познати савремени оклопњак. У Ираку су употребу РПГ-7 довели до врхунца – њиме су уништавали сва оклопна возила коалиционих снага, а неки извештаји говоре да је пробијао бочни оклоп америчког тенка абрамс. Модификацијом бојне главе и инкорпорисањем близинског упаљача од РПГ-7 створили су противавионско оружје и њиме обарали америчке хеликоптере Влекхок и чинук. Пирати са обала Сомалије користе га као оружје за напад на бродове. На крају, РПГ-7 је једно од ретких оружја неамеричког порекла, коме се Американци толико диве да је маја 2009. америчка фирма „Ертроникс“ развила копију РПГ-7 са мањим изменама и оно се тренут-

но налази на евалуацији за увођење у наоружање војске САД!

Са друге стране, РПГ-7 је одавно технолошки превазиђено оружје. Може да уништи савремени тенк само под одређеним условима и поготком у најосетљивије место. Постоје далеко савременији и убитачнији системи од њега, попут осе, РБП-22, РПГ-29, али је услед бројности и присутности, те искуства оператера са њиме и даље врло убојито.

По угледу на панцерфауст

Сан о борби човека против тенка родио се у неприлици и муци – у време слома немачког *Блицкрига* под гусеницама совјетских тенкова. Огроман број совјетских тенкова који су са истока грабили ка Рајху и неспособност Немаца да на одговарајући начин парирају нарастајућој моћи СССР-а на бојишту, довели су до идеје да човек мора бити способан и спреман да сам уништи непријатељев тенк.

Идеја је потекла од тромблонске мине које су се појављивале током Другог светског рата у већим количинама. Немци су покушали да направе веће примерке тромблонских мини и да их монтирају као приручно оружје на уста цеви својих ПТ топова, али без већег успеха. Слаб домет и лоша прецизност довели су до отказивања тих пројеката и незадовољавајућих резултата. Онда су једноставно дошли на идеју да направе оруђе коме не треба ни пушка ни топ да се испали, које ће имати све што треба тромблонској мини: цев, нишан и погонско пуњење.

Када су се решили пушача и топова као лансера мина, престали су да буду ограничени повратним трзајем оружја, које је условљавало слабу прецизност и потребу да се оруђе фиксира. И када су добили само једну, просту цев – без кундака или лафета, на њен врх могли су да ставе мину одговарајућег пуњења, а у цев, или још боље на задњи део мине, поставе погонско пуњење које обезбеђује довољан домет. Такво оружје било је бестрајно, а са уста цеви полетала је ПТ мина, док су на задњи део цеви излазили барутни гасови. Назвали су га *панцерфауст*. Било је то прво савремено и ефикасно противтенковско оружје. У односу на садашње ПТ бацаче разликује се по томе што се испаливао параболном путањом као тромблонска мина – од које је и настао – држећи га испод пазуха, а не са рамена као нама познати системи.

Било како било, *панцерфауст* је био врло ефикасан. Могао је да уништи или тешко оштети већину совјетских тенкова, али и све западне који су и онако имали слабашије оклопе. То му је омогућило ПТ мина која је у себи имала кумулативно пуњење, обликовано тако да млаз испљеног метала пробија оклоп противничког тенка – као и сва савремена ПТ оруђа.

Совјети су били импресионирани и почели су да се занимају за *панцерфауст*, па су по угледу на њега направили свој први ПТ бацач – РПГ-2. Он је, као наследник *панцерфауста*, донео једну новину – да је калибар мине већи од калибра цеви, што није био случај са другим оружјима за ПТ борбу. Наиме, калибар му је био само 40 мм – толики пречник имало је барутно погонско пуњење које се налазило унутар цеви, док је калибар ПТ мине, која је била ван цеви, био 82 мм. За разлику од немачког оригинала, то оружје служило је за виšekратну употребу. Први пут је цев била обложена танком дрвеном облогом која је штитила нишанцију од топлоте (цеви). Имало је једноставни механички нишан, али и рукохват испод цеви, тако да се испаливало са рамена, што је

постало основа за сва даља ПТ оружја. Мина је први пут имала стабилизирајућа крилца. Пуњење је било у посебној картонској туби која се, пре пуњења, причвршћивала за задњи део мине и тако се са предњег дела цеви увлачила унутра.

Окидач је био механички. Нишанција је морао да га запне и да кад врши опалење повуче обарач како би ударна игла запалила барутно пуњење и оно избацило мину ка циљу. Тада би мина, погоњена барутним гасовима, излетела напред и отворила би се крилца која су била савијена.

Домет је био 150 метара, а пробојност 180 мм хомогеног оклопа – сасвим довољно да до средине шезде-

РПГ-7 са пуњењем

сетих уништи или тешко оштети сва оклопна возила. Такво оружје послато је у огромним количинама у Вијетнам, где је први пут било ефикасно употребљено.

Југославија је по угледу на РПГ-2 развила свој бацач М-57.

Ефикасан и јефтин

Наставак развоја и потреба за већом даљином дејства и пробојношћу довели су до појаве РПГ-4 система (1958). До 1961. завршена су и полигонска испитивања, али се у исто време појавио и РПГ-7 са својом активно-реактивном бојном главом ПГ-7В. Имао је већи домет и пробојност па РПГ-4 није ушао у наоружање, иако се споља врло мало разликовао од новог РПГ-7.

Тако је поступно, уз модификације, настало легендарно оружје. Био је знатно напреднији од РПГ-2. Имао је далеко већи домет и пробојност, те савременији нишан. Рецију, био је моћније оружје. За РПГ-7 разви-

јено је неколико бојних глава, а кумулативна је била најчешћа.

Систем рада остао је исти – бестрајно реактивно оружје. Цев РПГ-7 изолована је дрвеним слојем, основни нишан је механички, али се почео масовно користити и једноставнији оптички ПГО-7В (снајперски) нишан који је омогућавао прецизније дејство, а био је неопходан јер је домет РПГ-7 од 150 до 200 метара за оклопне и 500 метара за неоклопне циљеве. Брзина му је до 300 м/с, а пробојност код основне, првобитне гранате 250 мм, а код ПГ-7ВЛ 500 милиметара.

Основна разлика била је у погонском пуњењу које је у себи садржавало нитроглицерински прах, што му је давало далеко већи домет. Иако није планирано, нити у приручницима показивано као пожељно, РПГ-7 се у пракси користио и из затворених објеката – његова зона опасног реактивног млаза иза ору-

ђа била је свега два и по метра. Бојна глава била је повезана са пуњењем и приликом опаливања отварала су се четири стабилизирајућа танка крилца. Једини проблем дешавао се при јаком бочном ветру када се мина окретала у правцу деловања ветра и имала је велико одступање од циља.

Додат је још један рукохват тако да се оружје стабилизује са обе руке.

Маса РПГ-7В била је 6,3 кг, дужина 980 мм, а маса мине 2,2 кг. Израђено је неколико верзија, а добио је и стабилизациони бипод за гађање из лежећег става.

Бацач РПГ-7 показао се као изузетно ефикасно и јефтино оружје, па је убрзо усвојен у наоружање СССР, а потом и Кине. Пренет је и у Европу преко земаља Варшавског уговора, али и у Азију, као извоз из НР Кине, у којој је означен као Тип-69 (заменио је Тип-56, кинеску копију РПГ-2).

Тип-69 није био лиценцна копија попут Тип-56, јер је настао с другим циљем – да се супротстави руском оклопу! Наиме, идеолошки савезници СССР и Кина сукобили су се крајем шездесетих у серији пограничних (али жестоких) инцидената. Кинеска копија РПГ-2 (Тип-56) била је неспособна да пробије оклоп савременог совјетског тенка Т-62, па се трагало за новим решењем. Како запад није имао слично оружје, а Кина приступ запад-

РПГ авенија

Често је РПГ-7 коришћен у Белфасту и Лондондерију против британских војника у контролним кулама и на чекпоинтовима, па је авенија Бичмаунт у Белфасту преименована у свакодневном говору у „РПГ авенију“, што је иронично говорило о честој употреби РПГ-7 против британских снага.

ној технологији, одлучили су се за „обрнути инжињеринг“ совјетског РПГ-7! Тако је РПГ-7 у Кини као један од првих задатака имао борбу против совјетских тенкова. Међутим, сукоби су се завршили пре него што је ушао у употребу 1970, али је коришћен у кинеско-вијетнамском рату.

Кинеска копија

Кина је извезла велику количину тог оружја у свет тако да је Тип-69 постао далеко присутнији од оригиналног РПГ-7. Захваљујући прећутном америчко-кинеском савезништву против СССР-а доспео је у руке муџахедина у Авганистану који су га употребљавали против СССР-а преко „неутралног“ Пакистана. Муџахедини су то оружје (које је истини за вољу било доста ретко и нису га имали онолико колико се то претпостављало) користили у посебним тимовима „Ловаца на тенкове“, који су се састојали од 12 до 15 муџахедина, наоружаних са Тип-69 верзијом РПГ-7.

Да би контрирали муџахединима, Совјети су Спецназу поделили заплењене примерке кинеских Тип-69 бацача које су ови заробили од муџахедина! Наиме, крутост совјетске доктрине показала је слабости у Авганистану и команда једноставно није хтела да наоружа специјалне јединице са РПГ-7 којих су имали на хиљаде по магацинима – већ савременим РПГ-22 који, пак, нису имали домет РПГ-7! Тако су Совјети користили копију сопственог оружја против муџахедина! Исту тактику примењивали су побуњеници у Тацикстану 1992. године. Руку на срце били су то исти муџахедини из Авганистана. Борбени тим од два човека нападао би тенк са Тип-69 бацачем, јер копије РПГ-7 нису имале тандем-кумулятивне главе савременије верзије РПГ-7ВР на следећи начин – један је поготком бушио реактивни оклоп на тенку, а други погађао исто место уништавајући га.

Споља гледано, Тип-69 идентичан је совјетском узору, изузев заштитне облоге око цеви која код кинеске копије има уздужна ребра, а код совјетске је од полираног глатког дрвета.

Ратна пракса

Распад СССР-а довео је до поплаве оружја из совјетских магацина, па је и оригинална верзија РПГ-7 доспела у руке многих покрета широм света. Сем тога, производиле су га и земље Варшавског уговора. Тако је постао масовно употребљаван свуда у свету па и у неким најневероватнијим ратним зонама – као на пример у Северној Ирској. Ту је КГБ, као вид „одмазде“ за помоћ CIA и MI6 авганистанским муџахединима, доставио борцима ослободилачке IRA РПГ-7, и он је употребљаван до 2005. године.

Тако је плима почела да се окреће против Запада. Инвазијом на Авганистан и касније на Ирак, САД су се нашле на мети РПГ

Америчански

Америчка фирма „Ертроникс“ развила је маја 2009. и на тестирање послала своју верзију руског РПГ-7 који је добио популарни назив „Америчански“. Фирма наводи да је подигла квалитет материјала – цев РПГ произвођач се од исте легуре челика као и она за М-16, а има и ергономске додатке као и карабина М4 – телескопски кундак, ергономску дршку и предњи рукохват.

које су они уз помоћ CIA пребацили авганистанским муџахединима (који су у међувремену постали талибани). И ситуација се поновила! Само против САД и НАТОа.

Иако су снаге НАТОа имале далеко савременије наоружање, непогодан терен за оклопна возила и слаб домет њиховог ватреног оружја, показао је недостатке. Наиме, стандардни НАТО калибар 5,56 мм није имао ефикасан домет да погоди талибана који има РПГ-7 или Тип-69. Напад на оклопне циљеве и камионе могао је да буде одбијен само из митраљеза 7,62 мм НАТО или из топова 20 и 30 мм са оклопних возила, али је пешадија, која је штитила колону, била практично немоћна са оружјем калибра 5,56 мм – јер је домет РПГ-7 од 300 до 500 метара. Тако су Американци морали да из магацина извуку свог ветерана – снајперску пушку М-21, у ствари прерађену аутоматску пушку М-14, калибра 7,62 мм НАТО, која је једина могла да без проблема скида талибана са врхова околних брда. Изгледа да се историја понавља, а нека оружја просто одбијају да оду у историју.

Ирак је далеко боље ратиште за употребу РПГ-7 због великог броја зграда, пре-

Бугарски војници са РПГ-7

прека и урбаних услова, што је условило и велику разноврсност модификација бојне главе РПГ-7. Томе погодује чињеница да је предратни Ирак био савремена и технолошки модерна земља са доста електронских и машинских радионица. Тако су Ирачани почели да РПГ-7 користе и као противавионско оружје, обарајући хеликоптере у ПА заседама у тимовима од два до четири човека са стандардним РПГ-7, или са модификованим минама са близинским упалачима, које на хеликоптере дејствују попут граната флак 76 мм. Како су хеликоптери слабо или никако оклопљени честе су жртве РПГ-7.

Ертрониксова верзија

Будући да се РПГ-7 увелико користи против коалиционих снага, и оне су почеле да употребљавају то оружје. Наиме, амерички војници у Авганистану и Ираку врло радо користе РПГ-7, а снаге ирачке владе масовно. Свеprisутност и ефикасност, те ниска цена тог оружја, довели су до тога да Американци почну тестирање властите верзије РПГ-7. Маја 2009. америчка фирма „Ертроникс“ развила је и на тестирање послала своју верзију руског РПГ-7 „Ертроникс РПГ7“, који је добио популарни назив „Америчански“ (а копија је руског РПГ-7В). Поређењем су утврђене предности РПГ-7 на бојишту – трајање цеви је 1.000 испалења, има савремену оптику, ранац за мине и гаранцију на две године

На цев је уграђен сет Picatinny шина за монтирање разних додатака, од којих су основни савремени ласерско-оптички нишан. Часопис „Дифенсревју“ похвално се изјаснио наводећи да по већини карактеристика то оружје има предност над стандардним у наоружању САД. Напомене које важе за целу породицу РПГ-7 јесу да РПГ-7 није ограничен на калибар цеви, да су његове мине разноврсне и увек се могу модернизовати, док М77 LAW нема ту карактеристику. Чињеница да се из цеви може испаливати више пројектила, омогућава војнику да са собом носи различите бојне главе, обука за РПГ-7 и савременији РПГ-29 далеко је једноставнији и јефтинији него за М3 „карл густав“ или SMAW.

Кинеске верзије Тип-69 доспеле су у руке муслиманским и албанским екстремиста на тлу бивше Југославије. Преко Пакистана и Саудијске Арабије на тло Босне и Херцеговине стигли су муџахедини и Тип-69 који су употребљавани у саставу фракције босанских муслимана у грађанском рату у БиХ против јединица Војске Републике Српске. Албанија је такође имала исту верзију – Тип-69, одакле је стигао у руке шиптарских терориста ОВК.

По свему судећи РПГ-7 је оружје које ће још дуго бити на бојном пољу. ■

Александар Киш

Млазна звезда

Нови авион, НЈТ-36 ситара, често називан и ИЈТ, замишљен је са распоредом седишта у тандему. Класичне је концепције, са ниско постављеним крилом малог угла стреле. Израђен је од лаких легура и композитних материјала. Постојећа авионика омогућава да се током лета симулира велик број отказа, што је био експлицитан захтев Индијских ваздухопловних снага.

Индијске ваздухопловне снаге (IAF – Indian Air Force) иду у ред највећих и најмодернијих светских војних ваздухопловстава. Ова велика војна формација захтева и поуздан систем летачке обуке младих пилота, нарочито у смислу опремања најновијом генерацијом вишенаменских борбених авиона као што су *сухој Су-30* или будући победник индијског тендера за средњи

вишенаменски борбени авион (програм познат и под скраћеницом MMRCA – Medium Multi-Role Combat Aircraft). Иако је обука декларативно увек била приоритет за IAF, политика опремања школским авионима, нарочито млазним, није увек пружала оптимум наспрам потреба. Један од резултата јесте и неславна статистика ваздухопловних удеса.

У намери да побољша систем летачке обуке пилота, Индијске ваздухопловне снаге су деведесетих приступиле редефинисању система обуке са тежиштем на развоју и набавци нових млазних школских авиона. Питање летелице за селекцију и почетну обуку остављено је по страни до даљег, имајући у виду расположивост флоте домаћих клипно-елипних авиона типа НРТ-32 (HAL НРТ-32 Deepak) а тежиште је, у првом моменту, дато на набавци млазних школских авиона за напредну летачку обуку. Иако приоритетна, ова набавка је реализована тек почетком 2007. када је IAF увео у наоружање први од 66 примерака савремених британских млазних школских авиона за напредну летачку обуку типа Хок серије 132 (Bae Hawk Mk.132). Ти авиони заменили су пољске *искре* ТС-11 које су из употребе повучене крајем 2004, али су преузели и део обуке који је провођен на двоседим МиГ-21У, тзв. *спаркама*.

Следеће по приоритету било је решавање питања млазног школског авиона за основну и део напредне летачке обуке. Наи-

ме, након селекције и почетне летачке обуке на клипно-елисним авионима НРТ-32, са распоредом седишта једно поред другог, студенти пилоти настављали су са основном летачком обуком на млазним НЈТ-16 *киранима* (HAL НЈТ-16 Kiran).

Авион *киран* развијен је средином шездесетих. По својим перформансама сличан је југословенском *галебу* Г-2. У периоду између 1967-1989. произведен је укупно 251 *киран* и то у три верзије. Колики је обим експлоатације тих авиона говори и податак да је до данас, флота *кирана* имала око 850.000 сати налета! Тај авион, осим школско-тренажних јединица, данас употребљавају и акро-групе индијског ваздухопловства и морнарице.

Средином деведесетих дефинитивно је постало јасно да *киранима* лагано истиче употребни век и да је у првој деценији 21. века потребно да се пронађе адекватна замена. У сарадњи са представницима индијских ваздухопловних снага који су дефинисали тактичко-техничке захтеве, компанија HAL (Hindustan Aeronautics Limited), као индијски лидер у области ваздухопловних технологија и произвођач практично свих школских авиона који се тренутно налазе у индијском наоружању (укључујући и лицензно произведене *хокове*), приступила је дизајнирању и развоју новог млазног школског авиона. Он је познат под ознаком НЈТ-36 односно *ситара* (звезда на хинду језику). У употреби је често и термин ИЈТ (ИЈТ – Intermediate Jet Trainer).

Као што у ваздухопловној индустрији често бива, и овде су технологија и конструктивна решења „позајмљена“ са већег и скупљег пројекта. У овом случају, технолошки образац био је индијски лаки ловац LCA (Light Combat Aircraft), чији је развој такође још увек у току.

Модел новог школског авиона, данас познатог као ХЈТ-36, први пут је приказан још 1997. на ваздухопловној изложби у Сингапуру.

Мало Исток, мало Запад

Званичан уговор о развоју НЈТ-36 са компанијом HAL, овлашћени представници индијске владе, потписали су 1999, од када се интензивирају развојне активности. Аеро-

Авион НЈТ-36 представља прелазну степену за „хок“, а потом и за праве вишенаменске борбене авионе

динамичка конфигурација авиона изабрана је марта 2000, изглед кабинског простора дефинисан је априла 2001, а израда првог прототипа започела је јуна 2002. године. Први прототип полетео је 7. марта 2003, а лет другог прототипа уследио је марта 2004. године. У дизајну НЈТ-36 у великој су мери коришћени *Униграфиксови* CAD (Computer Aided Design) алати. Посебно интересантан детаљ представља податак да је НЈТ-36 први индијски ваздухоплов чији је кабин-

ски простор креиран према антропометријским карактеристикама индијских пилота.

Основни захтев, као и у случају сличних школских авиона, био је да летелица у адекватној мери буде једноставна за летење и управљање авионским системима како би се на примерен начин обезбедио наставак летачке обуке на захтевнијим летелицама. Тај авион требао је да буде бољи од *кирана*, пре свега у смислу перформанси, карактеристика експлоатације и економичности, а, такође, тражено је да на њему може да се изводи и део борбене обуке. Поред тога, захтевано је модерно концепирање целокупног система обуке који подразумева разне нивое симулатора и тренажера на земљи, приме-

њену теорију, техничку учионицу и целокупну техничку документацију доступну у електронском облику. Иако је развијена комплетна подршка за земаљско симулирање летних особина, представници индијског ваздухопловства инсистирали су и на широком дијапазону могућности симулирања отказа и током самог лета.

Нови авион јесте замишљен са распоредом седишта у тандему. Класичне је концепције, са ниско постављеним крилом малог угла стреле. Израђен је од лаких легура и композитних материјала. Оба прототипа иницијално су опремљена једним француским млазним мотором типа *Ларзак* (Larzac) 04x20 са потиском од 14,03 kN. Испитивања са тим типом погонске групе вршена су до маја 2009, након чега су *Ларзак* мотори замењени мотором АЛ-55И руске производње који се, пре свега, одликују већим потиском (16,68 kN). Сви серијски примерци тог авиона биће опремљени руским моторима због већег потиска који ће омогућити боље испуњење тактичко-техничких захтева. АЛ-55И су опремљени системом дигиталног управљања (FADEC).

ИТ поседује механички систем команди лета са електричним примерима по све три осе. За хидраулички систем повезани су инсталација стајног трапа, ваздушна кочница и кочнице точкова које су опремљене системима против проклизавања. Троположајна закривљена извлаче се електричним путем.

Оба прототипа опремљена су руским избацивим седиштима типа звезда К-36ЛТ „0-0“ карактеристика типа, али ће у скорој будућности бити замењена британским типа *Мартин-Бејкер* (Martin Baker) Mk.16, што ће бити серијски стандард. „Срце“ електро система је 9 kW

стартер

Удеси

Развој ИТ-36 пратила су бројна одлагања од којих су највећа наступила услед удеса оба прототипа. Први је фебруара 2007, током изложбе Аеро Индија 2007 на полетању излетео са писте, услед чега је авион знатно оштећен. Поправка је трајала 18 месеци.

Тачно две године касније догодио се удес и са другим прототипом. Приликом слетања дошло је, према проценама са стране, до увлачења стајног трапа након додира полетно-слетне стазе. Оштећен је доњи део трупа авиона и стајни трап због чега је авион на правци провео дуже време.

генератор који функционише заједно са два никл-кадмијумска акумулатора снаге 40 А. Конфигурација авионике састоји се од горњег приказивача (HUD), рачунара ваздушних података (ADC), рачунара мисије, пилотажно-навигацијских и комуникацијских система и уређаја као што су АНRS, VOR/DME/ILS, GPS, IFF, VHF/UHF станице.

Постојећа авионика омогућава да се током лета симулира велик број отказа, што је био експлицитан захтев Индијских ваздухопловних снага. Премда откази могу бити симулирани и на земаљским симулаторима, индијски ваздухопловни експерти су сматрали да ће симулација отказа током самог лета имати додатну дозу уверљивости и да ће омогућити бољу процену летачких особина студената-пилота у случају стварних отказа или деградације летних особина ваздухоплова.

Кокпит је опремљен једним горњим приказивачем (HUD) и са неуобичајено великим бројем колор прикази-

вача – укупно осам. четири доња приказивача (HDD) јесу димензија су 7,62 x 7,62 cm, друга два су димензија 10,16 x 10,16 cm док су највећа два приказивача димензија 10,16 x 12,70 cm. На три најмања приказивача презентују се подаци о брзини лета, висини и вертикалној брзини (вариометар). На средња два налазе се вештачки хоризонт и радио-магнетни индикатор, док су два највећа приказивача намењени пројектовању моторских, горивних, хидро параметара и сл. У случају потпуног електро-отказа основни параметри лета приказују се на једном малом приказивачу са сопственим извором напајања.

Конфигурација наоружања

Облик приказивања података је конвенционалан и већином подсећа на интерфејс механичких инструмената-показивача. Сви приказивачи летних и навигацијских података могу да преузму приказивање било којег другог приказивача у случају отказа. Осим већег нивоа поузданости, остварује се нижа цена одржавања јер се смањује број различитих дисплеја и повећава ниво унификације. Сли-

За разлику од претходника „кирана“, распоред седишта на ИТ-36 јесте један иза другог

Тактичко-техничке карактеристике

погонска група	турбовентилаторски мотор АЛ-55И потиска 16.68 kN
посада.....	два пилота (студент и инструктор)
максимална полетна тежина.....	4.500 kg
нормална полетна тежина.....	4.000 kg
максимална количина убојних средстава.....	1.000 kg
максимална брзина хоризонталног лета.....	750 км/ч
максимално дозвољен Махов број.....	0.75 Ма
брзина превлачења (чиста конф.).....	175 км/ч
дозвољена преоптерећења.....	+7/-2.5 g
почетна брзина уздицања.....	20 м/сек
плафон лета	12.000 м
долет са два додатна резервоара.....	1.500 км
време остајања у ваздуху са унутрашњим горивом (917 кг).....	два сата
дужина.....	10.965 м
распон крила	10 м
површина крила	18 м ²
висина	4.392 м

Прототип у хангару

чан принцип примењен је и са већим приказивачима.

Ниво презентовања података пројектован је тако да студенти пилоти на почетку летачке обуке користе само доње приказиваче, а горњи, као и подаци са компјутера мисије, убацују се у распоред померања пажње на вишим нивоима обуке.

Од самог старта ИЈТ-36 је пројектован са инсталацијом наоружања. Оно се састоји од контејнера са митраљезима 12,7 мм, лансера невођених ракетних зрна 70 мм, класичних авио-бомби калибра до 200 кг и вежбовних бомби мале масе, које у различитим аеродинамичким облицима могу да симулирају путању пада разних већих типова кочећих или класичних авио-бомби. Одговарајућа симболија везана за системе наоружања приказује се на горњем приказивачу. HUD може да приказује класичну жирос-мрежицу, а и стандардне савремене модове попут ССIP (Continuously Computed Impact Point) или ССIL (Continuously Computed Impact Line). На тај начин ИЈТ омогућава извођење инцијалних фаза борбене обуке на веома економичан начин.

Производња

Програм летних испитивања обухвата комплетну анвелопу, укључујући и режиме малих летних брзина. Испитивања авионских система, а и копита јесу завршена, а тренутно је у току испитивање система наоружања. Завршетак испитивања и финална одлука о почетку и обиму серијске про-

Кабински простор располаже са осам копор приказивача различитих димензија

изводње планирана је за јули ове године. Програм летних испитивања каснио је због оштећења првог прототипа током фебруа-

Приоритет

Због великог броја удеса и ванредних догађаја, Индијске ваздухопловне снаге средином прошле године прекинуле су провођење летачке обуке на клипно-елисним авионима типа НРТ-32. На тај начин њихови студенти-пилоти сада, од самог почетка обуке, лете на млазним *киранима*, што, такође, није безбедно и економично решење. Из разумљивих разлога, рад на турбоелисном НРТ-40 постао је приоритетан преко ноћи. У најбољем случају НРТ-40 ће се појавити за шест година.

Индијске ваздухопловне снаге јесу, иначе, током деведесетих изгубиле 177 летелица.

ра 2007, када је авион доживео удес на полетању. Поправке прототипа трајале су 18 месеци. Кашњење у испоруци првог мотора АЛ-55И за више од годину дана такође је дало допринос пролонгирању програма испитивања. С обзиром да је реч о новој верзији мотора који се притом доста разликује од претходно примењеног *Ларзака*, неопходна су била потпуна испитивања, укључујући и она у границама анвелопе авиона. У току лета вршено је више десетина заустављања и покретања мотора како би се поуздано утвр-

дила зона успешног покретања мотора у ваздуху. У досадашњим испитивањима мотор се показао поуздан, уз умерену потрошњу горива.

Индијско ваздухопловство већ је наручило 12 авиона који чине предсерију. Свих 12 биће испоручени индијском ваздухопловству до марта 2011. године. Ускоро се очекује и порубина 73 серијска примерка. Процењује се да су укупне индијске потребе око 200 авиона. Они ће се производити у фабрици у граду Кампур. У наредном периоду потребно је да се замене и авиони НРТ-32 због чега је HAL већ започео пројектне радове на новом турбоелисном школском авиону који се тренутно означава као НРТ-40. Већина система и технологија развијених за ИЈТ биће примењени на НРТ-40, што ће значајно уштедети време и новац. Процењује се да су индијске потребе за НРТ-40, такође, око 200 авиона. ■

Мр Славиша ВЛАЧИЋ

Борбени комарац

Током Другог светског рата *москито* се производио као један од првих вишенаменских авиона. На основу главног пројекта из фабрике су излазили извиђачи, ноћни ловци, бомбардери, ловци бомбардери... На ратном небу посаде тих авиона прославили су се на посебним задацима, попут прецизних бомбардовања немачких затвора. После рата 140 авиона из западне војне помоћи преузето је за наоружавање пет пукова Југословенског ратног ваздухопловства.

У пројектовању авиона *москито* (Mosquito – комарац) пошли су у фирми *Де Хавиланд* (De Havilland) од већ провереног поузданог мотора *мерлин* и једноставне конструкције, прилагођене ратној производњи и недостатку стратешких силовина. Широка примена дрвета у изради тог авиона била је заслужна за надимак – „дрвено чудо“. Иако су пројектанти желели да створе, пре свега, брзи бомбардер, од почетка се *москито* припремао за паралелну производњу у три модела – као извиђач велике брзине лета, погодан за продоре у дубину простора под контролом сила Осовине, ноћни ловац, за одбрану од немачких бомбардера, и авион за ватрену подршку.

Први *москито* полетео је 25. новембра 1940. године. Током почетних летова показало се да се од тог авиона може много очекивати, па се убрзано проводио програм пробних летова. Бомбардери и извиђачи имали су пуно идентичних детаља конструкције, укључујући поклопац за улазак и излазак посаде у доњем делу трупа за разлику од ноћног ловца у кога се улазило кроз врата

на боку носа авиона. Ловци су имали нешто већи размах крила и у то време добро скривени адут – радар.

Ратна искуства

Први авиони *москито* уведени у наоружање Краљевског ратног ваздухопловства (RAF) били су извиђачи PR Mk I. Они су 13. јула 1941. упућени у стратешку фото-извиђачку јединицу 1 (No 1 PRU) у бази Бенсон. Два месеца касније бачени су у ватру – први задатак за *москито* био је извиђачки лет од луке Брест на југу до границе Француске. Брзи авион показао се добро заштићеним од пресретања. Месецима су летели на дрске и високоризичне задатке без губитака, до децембра 1941, када су немачки противавионци оборили први *москито* код Бергена у Норвешкој.

Ноћни ловци NF Mk II са радаром AI Mk IV били су приоритетна потреба за одбрану Велике Британије у првој половини 1942, када су бомбардери *Луфтвафе* улазили готово сваке ноћи у ваздушни простор изнад острва. У то време проводили су тзв.

Бедекер офанзиву. Уништавали су симболе градова у складу са туристичким водичима у нади да ће на тај начин сломити дух бранилаца острва.

Бомбардери В Mk IV извели су први борбени задатак 31. мај 1942. године. У почетку су носили четири бомбе од 250 фунти. Накнадно су модификовани за четири бомбе од 500 фунти (по две у бомболуку и две на поткрилним носачима), које су постале стандардни борбени терет бомбардерских *москита*.

Од лета 1944. ноћни ловци летели су изнад Западне Европе на задацима заштите савезничких инвазионих снага, а изнад Британије пресретали су летеће бомбе V-1. Последњих месеци рата ноћни ловци *москито* чистили су ваздушни простор изнад територија под контролом Немаца за рачун бомбардера. Кружили су изнад аеродрома *Луфтвафе* и у заседи чекали полетање ловаца. Једна од храбрих тактика, примењивана још од 1942, били су продори у дубину противника са појединачним авионима у слободном лову.

Ноћни ловци *москито* стално су усавршавани како би се одржала трака у примени нових проналазака, посебно на пољу радарске технике и повећања брзине пењања и максималне брзине. Од пролећа 1943. користили су се ноћни ловци NF Mk XIII са заобљеним носем познатим по надимку *бик* (Bull) потребним за смештај велике антене радара. Крила Mk XIII била су идентична као на ловцу бомбардеру FB.Mk VI, који се производио од фебруара 1943. године. Реч је о врло сретној комбинацији две намене. На једном В Mk IV проведене су преправке које су га учиниле прототипом Mk VI, који је извео први лет 1. јуна 1942. године.

Британски систем означавања

Традиционално су Британци бирали симболично име за авион, а иза су следила словно-нумеричке ознаке намене и варијанте. Прво се скраћеницом представљала намена авиона – у случају *москита* то су биле скраћенице NF за ноћне ловце (Night Fighter), PR за извиђаче (Photographic-Reconnaissance), B за бомбардере (Bomber), FB за ловце бомбардере (Fighter-Bomber), T за тренажне авионе (Trainer)... Затим, следи скраћеница за модел (Mark) Mk. и римски број који дефинише конкретну варијанту у низу пројектованих. Први *москито* био је PR Mk I, а следили су NF Mk II, T Mk III, B Mk IV... До 20 коришћени су римски бројеви, а касније варијанте имале су арапске бројеве.

У JPB примењиване су ознаке са цртицом између префикса Mk и ознаке варијанте исписиване арапским бројевима: Mk-3, Mk-6 и Mk-38.

Са доласком све већег броја Mk VI ноћни ловци препустили су ловцима бомбардерима задатке дубоких појединачних продора. Једна од најпознатијих подвига изведених са Mk VI било је ослобађање 700 затвореника из Амијена 19. фебруара 1944. године. У операцији са добро изабраним именом – Јерихон – авиони *москито* срушили су зидове затвора прецизним бомбардовањем. У зидовима високим 60 метара и дебелим 90 цм бомбе су отвориле пролазе кроз који је 255 затвореника изашло на слободу (касније је њих 182 поново ухваћено, а 37 стрељано). У тој акцији бомбе су убиле 50 Немаца.

У низу сличних прецизних дејстава уништаване су важне зграде у Француској, Данској, Холандији и Норвешкој у подршци герилцима и SAS-у. Осим основног Mk VI, наоружавани су дубинским бомбама, ми нама и ракетним зрнима, подвешеним на шине на поткрилним носачима на задацима противбродске и противподморничке борбе.

Током рата настале су десетине варијанти и подваријанти *москита* прилагођене за разне посебне задатке – од навођења бомбардера до лова на подморнице.

Москито се наставио производити и после завршетка рата. Последњи авиони у серијској производњи били су ноћни ловци Mk 38. Први прототип полетео је 18. новембра 1947. године. Наручбина RAF-а подељена је између две *Де Хевилендове* фабрике у Хетфилду и Честеру. Када су 15. новембра 1950. радници фабрике у Честеру завршили последњи од 101 примерка Mk 38 са RAF-овом ознаком VX916, био је то и последњи од 7.781 произведених *москито* током десет године од полетања првог прототипа. У тренутку када су авиони Mk 38 доведени до поузданости потребне за службу у јединицама, били су потпуно застарели у односу на нове летелице. Радар AI.Mk IXb такође се показао проблематичним и зато су на пробним летовима коришћени они америчког порекла AI.Mk X. Када је отклоњен део техничких проблема, у RAF-у су проценили да су Mk 38 преспори и претешки за пресретање бомбардера СССР-а Ту-2 и Ту-4 на великим висинама. Зато Mk 38 никада нису летели у саставу RAF-а и остали су конзервирани до примопредаје Југословенском ратном ваздухопловству (JPB).

Крај Другог светског рата није био крај борбене службе *москита*. Због тензија на Далеком истоку од новембра 1945. ти авиони коришћени су за извиђачке задатке изнад Кине и Камбоџе и за борбене задатке против гериле у Индонезији. Од јуна 1948. до децембра 1955. британски сквадрони извиђача и ловаца бомбардера *москито* учествовали су у борбама у Малаји. Средином педесетих тај авион се користио у сузбијању пи-

Полетање пара Mk-38 из 103. пука

ратерије око Борнеа и обезбеђењу нуклеарног полигона на Божићним острвима. Преостали авиони наставили су да служе за помоћне задатке, пре свега, за вучу мета за гађање противваздушне одбране и метеоролошка извиђања, све до прве половине шездесетих.

У Југословенском ратном ваздухопловству

Под притиском СССР-а и сателита, Југославија се крајем 1951. одлучила да прихвати војну помоћ друге стране – Американци и Британци су пре свих осталих понудили велике количине ратне технике из вишкова преко програма узајамне одбрамбене помоћи (Mutual Defense Aid Programme). Иако се радило о застарелим средствима, она су била добродошла у JPB у тренутку када се

преостала техника са муком одржавала у животу.

Још у време док су се водили преговори о помоћи, Британци су пристали да пошаљу *москито*. Прва три пилота из састава 103. ваздухопловног извиђачког пука и десет механичара отишли су августа 1951. у Велику Британију на преобуку. Пилоти изабрани да први седну у кабине *москита* до тада су летели на *спитфајерима* (Spitfire), модификованим у извиђаче. Хусеин Окановић и Мехмедалија Лошић летели су током рата у 352. ескадрону RAF-а, алијас Првој ескадри НОВЈ на *спитфајерима* и претходно искуство са Британцима било је добра препорука за пут на преобуку на *москито*. Никола Жутић се у време преобуке сматрао за једног од перспективних пилота у ЈРВ. Он је касније постао познат као командант јединице авиона за превоз врхов-

ног команданта Тита и државних лидера познате по надимку *Жутићева ескадрила*. Преобука је проведена за месец и по дана, прво на двомоторним авионима *авро ансон*, затим на *москиту* са двоструким командама лета.

Убрзо по повратку пилота и техничара у отаџбину, пристигли су први авиони. Британски пилоти слетели су 21. октобра 1951. на аеродром *Батајница* са шест примерака Мк-38. То су били први од 140 авиона *москито* уврштених у ЈРВ. Пре прелета прошли су ремонт, иако многи авиони нису претходно коришћени. После процедуре примопредаје Мк-38 су прво пребацивани на аеродром Панчево за преобуку 103. пука. Курс су водили Окановић и Жутић. Како су пилоти пука претходно летели на једномоторним авионима прво су се сусрели са двомоторцима, летећи на *авро ансону*. После самосталних летова на том авиону прелазили су на *москито*. За пилоте осталих пукова преобука се почетком 1952. проводила у Батајници, а затим на аеродрому *Плеса* у привременом центру за преобуку.

Током процеса пријема *москита* до новембра 1952, и са два додатна авиона маја 1953. године у ЈРВ је уведено 77 Мк-6, 60 Мк-38 и шест Мк-3. Осим мотора уграђених на авионима, као резерва је примљено 79 *мерлина* 25 и 73 *мерлина* 113 и 114.

Између јединица ЈРВ авиони *москито* подељени су тако да су извиђачки пукови добили Мк-38, а три бомбардерска пука наоружана су са Мк-6 и са једним извиђачким одељењем Мк-38. Тренажни авиони Мк-3 били су потребни свим пуковима. Зато су део борбених авиона накнадно преправљени у тренажне.

Након 103. пука, током 1952, sukcesивно са пријемом додатних авиона, на *москито* су пренаоружана четири пука – 88. и 109. пук из састава 32. ваздухопловне дивизије са ае-

Евиденцијски бројеви

Авиони *москито* добили су у ЈРВ евиденционе ознаке почев од 8001. У првом делу низа били су авиони Мк-38, завршно са ознаком 8060. Затим су следиле „шестице“ од ознаке 8163 до 8142. Требало је да авиони Мк-3 првобитно буду уведени у оперативну евиденцију унутар секвенце предвиђене за све авионе *москито* и зато су приликом пријема имали ознаке 8061, 8062, 8103, 8134, 8141 и 8143. Оне су накнадно промењене у засебан низ за Мк-3, почев од 8161 до 8175, у време када је преправљен део борбених у тренажне авионе. Изворни Мк-3 примљени од Британаца добили су ознаке 8161-8163 и 8167-8169, а остала места попунили су авиони накнадно преправљени од Мк-6 и Мк-38.

родрома *Плеса*, новоформирани 184. извиђачки пук, такође са *Плеса*, и 97. ваздухопловног пука 21. дивизије са аеродрома *Земуник*.

Извиђачи

Ноћни ловци Мк-38 нису били сврсисходни за наменске задатке, посебно зато што су им Британци пре прелета скинули радаре, али су ЈРВ били потребни извиђачки авиони. Зато су Мк-38 добили аерофото камере (АФК) за вертикално и косо аерофото снимање (АФС). У почетку су коришћене немачке камере *карл цајс* (Carl Zeiss) Р6-30 са снимком димензија 30х30 цм, какве су се затекле у складиштима ЈРВ из ратног плена. За АФС на малим висинама користио се објектив фокуса 20 цм. У ЈРВ најчешће се радило са већих висина са фокусима 50 цм и 75 цм. Накнадно, са доласком АФК из МДАП-а на авионе су уграђене америчке камере. На Мк-38 најче-

Модификације и ремонт

Дугорочно одржавање *москита* поверено је домаћим заводима и индустрији. Први задатак била је преправка седам Мк-6 и два Мк-38 у авионе за обуку са двоструким командама лета. Са тих авиона уклоњене су инсталације наоружања и они су преименовани у Мк-3, без обзира на то из које су варијанте изведени. Родови су проведени 1953–1955 у Заводу за оправку авиона број 154 (од 1957. године ВТРЗ „Змај“).

У том заводу завршен је ремонт првог *москита* 13. јануара 1955. године. Из војног предузећа „Утва“ из Панчева, 27. августа 1957, изашла су прва два ремонтвана Мк-38. Мотори *мерлин* ремонтвани су у 166. радионици (од 1955. ВТРЗ „Мома Станојловић“ у Кнежевцу). Авиони су ремонтвани након 600 часова лета, а мотори након 400 часова рада.

На Мк-6 накнадно су уграђене америчке радио-станице AN/ARC-3 домета од 50 до 290 км, зависно од висине лета. Оне су замениле британске TP-1143, које су радиле на само четири канала (за разлику од америчких на осам канала). Због недостатка радио-компаса, најпре су на део *москита* уграђени уређаји АДФ-12, скинути са авиона Ли-2. У Ваздухопловном опитном центру су 1955. и 1956. проведене испитивања радио-компаса SCR-269G на Мк-6 и Мк-38. Током 1955. покушало се и са уградњом пресретачког радара AN/APC-6 на Мк-38, али се одустало од наставка рада на тој модификацији.

Авиони Мк-38 на аеродрому Панчево током припрема за Првомајску параду 1952. године

шће се користила врло популарна камера у ЈРВ *ферчаилд* (Fairchild) К-24, предвиђена за дневна и ноћна вертикална и коса АФС са објективима са фокусом од 18 цм и 35,5 цм. Користио се филм димензија 13x13 цм у дужини довољној за 125 снимака. Маса К-24 износила је 15 кг, знатно мање од 73 кг масе Р6-30 са објективом од 75 цм.

На Мк-38 повремено су се користиле и друге камере америчког порекла – К-22, које су се за разлику од К-24 употребљавале само за дневна АФС. Оне су имале објективе Ф-15 и Ф-30,5 цм за мале висине и Ф-61 и Ф-101 цм за веће висине. Димензије филма биле су 23x23 цм. По две К-18 са објективом Ф-61 цм и филмом 23x46 цм биле су предвиђене, такође, само за дневна АФС. За задатке ноћу уграђивала се једна аерофото камера К-19 са објективом од 30,5 центиметара.

Услед недостатка камера, неретко се на авионима налазила само једна К-24. Пред завршетак службе *москита* у ЈРВ, 1959. и 1960. године покушало се са при-

меном АФС К-37 за ноћно АФС, скинутих са млазних авиона РТ-33А, али оне су се показале као лош избор. Нису биле погодне за *москито*. За ноћне извиђачке летове на два подкрилна носача Мк-38 подвешаване су светлеће авио-бомбе САБ и или фото авио-бомбе ФОТАБ. За прецизно одређивање положаја објекта снимања на Мк-38 уграђени су бомбардерски нишан ОПБ-1Р са бомбардера Пе-2ФТ.

Према проценама потреба ЈРВ, са Мк-38 попуњена су два пука која су имала задатак да се оспособе за извиђање оперативне дубине противника у снимању великих аерофото целина, извиђање оперативних резерви, саобраћаја и колона, а мањим делом за тактичко извиђање. По један извиђачки пук био је на истоку и западу државе. Прво су преобуку прошли пилоти 103. пука. Како су претходно летели на једноседим авионима, у 103. пуку у почетку нису имали навигаторе извиђаче, они су накнадно школовани за потребе летачких задатака на *москиту*. Тек пролећа 1953. године у 103. пук дошли су извиђачи обучавани на курсу у Љубљани. Њих

су изабрали између младих официра пешадије, артиљерије, инжењерије, противавионске одбране, па су били од велике користи на извиђачким задацима.

У међувремену, на Мк-38 прешле су посаде 184. пука са аеродрома *Плесо*, формираног 12. фебруара 1952. од додашњег 184. пука лаких ноћних бомбардера, наоружаног двокрилцима По-2 и 715. извиђачке ескадриле, наоружане авионима Пе-2ФТ.

У том пуку ниси имали проблема са попуном места извиђача јер су преузели кадар са Пе-2ФТ. Први Мк-38 слетели су на *Плесо* у првим данима после прикупљања 184. пука.

Оба извиђачка пука учествовала су у Првомајској паради 1952, када је први пут на земљи и ваздуху пред Београђанима приказана нова ратна техника примљена од Американаца и

Британаца. Осим извиђачких пукова, накнадно су формирана извиђачка одељења са Мк-38 за тактичко извиђање (у 97. пуку преформирано у ескадрилу) у саставу бомбардерских пукова наоружаних са Мк-6.

Аеро-фото снимања

По квалитету извиђачке обуке у ЈРВ у првој половини педесетих најбоље биле су посаде 103. пука, јер су јединицу предводили пилоти са ратним искуством. Посаде 103. пука увежбане су прво за појединачно АФС по дану у повољним метеоролошким условима (ПМУ), а постепено су овладале авионима до извиђачких задатака у сложеним метеоролошким условима (СМУ) и ноћу и у саставу пара и одељења и извиђање са великих висина до 30.000 фита (9.150 метара). На такве задатке током боравка пука на аеродрому *Панчево* полетали су са травнате полетно-слетне стазе, осветљене фењерима, прво са *ансоном*, затим са *москитом*.

Средином новембра 1953. пук је премештен из Панчева у Батајницу где су имали савремену полетно-слетну стазу са бетонском подлогом и ноћним осветљењем. Обука се проводила за АФС на маршрутама у дужини од 20 до 30 километара, АФС аерофото целина појединачним авионима у два реда и одељењем у четири реда. Део посада обучавао се за косо АФС.

Посебно искушење за ЈРВ била је 1953, када су прво у септембру одржани велики маневри, као приказ моћи, и одмах затим у октобру све јединице су преведене у повишену борбену готовост због Тршћанске кризе. У време маневара на аеродрому

Торпедни москито

Средином педесетих покушано је да се реши проблем недостатка авиона за противбродску и противподморничку борбу на задацима подршке ЈРМ. Једини начин да се дође до наменских авиона у кратком року и за мали трошак била је модификација *москита* по узору на Британце. Могућности уградње најпре су испитане у ВОЦ-у 1954. године. Команда ЈРВ наредила је 18. априла 1956. да се Мк-6 наоружа са једним торпедом ТР-45/А, масе 961 кг и самосидреним минама. У основи, реч је о торпеду коришћеном на ратним бродовима ЈРМ, али прилагођеном за одбацивање са авиона тако што су постављени стабилизатори на задњи део. Гађање са ТР-45/А и полагање мина изведено је септембра 1956. са аеродрома *Земуник*.

Модификација је уведена у наоружање и за подвешавање торпеда прилагођена су четири *москита*, а један за полагање мина АСАГ. Свих пет авиона било је у саставу 2. ескадриле 97. пука. Полетање са торпедом помно се увежбавало због проблема стабилности авиона и малог клиренса. Стабилизатори торпеда били су на само десетак центиметара од писте. Ради тога су пилоти летели са школским торпедом испуњеним водом, а потом са маневарским торпедом без бојне главе.

На Мк-6 су у Ваздухопловном опитном центру 1957. и 1958. проведена испитивања летећег модела торпеда у размери 1:2 и 1:3 ЛЕТОР, масе 110 килограма (слика доле). Пројекат није доспео до увођења у наоружање.

Полетање одељења Мк-6 наоружаног са торпедима ТР-45/А

Ешalon авиона „москито“ на паради 1954. године

Церкље, 1. ескадрила 103. пука била је на страни „црвених“, а 184. пук на аеродрому Мошкањи на страни „плавих“. Током маневара први пут су изведена ноћна АФС са применом ФОТАБ за осветљавање терена. На првом таквом лету изведено је аерофото снимање железничке станице у Марибору.

Од 8. октобра 1953, услед погоршања односа са Италијом, 184. пук налазио се у приправности. Прва ескадрила 103. пука, задужена за сложене и ризичне задатке и ноћне летове, 22. октобра прелетела је на Плесо. Првих дана кризе Мк-38 ишли су на задатке косог АФС пограничног појаса, а затим су прешли и на летове унутар Италије са АФС и визуелним извиђањем. Безбедносни разлози утицали су на то да се летови изводе најчешће у раним јутарњим часовима, како би се изненадила противничка ПВО и ловачка авијација, и долазило се из неочекиваних праваца претежно са севера из правца Аустрије. Снимани су мостови на реци Таљаменто, аеродроми у подручју Удине, Тревиза и Латизане, лука Венеције и Монфалконе, трагало се за концентрацијом снага на ширем простору Трста и севера Италије.

После Тршћанске кризе од децембра 1953, када су се прилике за ЈРВ вратиле у

нормалу, пилоти Мк-38 наставили су да лете у ваздушне просторе околних држава. То су постали рутински задаци и извршавани су по плану Другог (обавештајног) одељења Команде ЈРВ или Друге управе Генералштаба ЈНА. До почетка 1954. проведена су АФС скоро свих најважнијих делова граничног простора Албаније, Бугарске, Мађарске и Румуније. Обрада филмова и дешифровање снимака проводило се у Команди ЈРВ. У случајевима када је провера у то време важних информација о покретима или концентрацијама јединица тражила да се уђе у страни ваздушни простор, примењивала се тактика убода – изненадног кратког уласка и АФС прецизно одређене зоне.

У пракси, већина летова били су коса аерофото снимања из приграничног појаса. Неки од тих летови били су ризични – ловачки авиони суседних држава покушали су да пресретну Мк-38 и са старим ловцима Јак-9 и са млазним ловцима МиГ-15 на лету у рејону Скадарског језера, 14. септембра 1954, москито који се налазио на извиђачком задатку у коме су гађали противавионци и са наше и са албанске стране. У том лету, осим пилота Анте Сарделича, на другом седишту налазио се Алфонс Шали, начелник трећег одсека другог одељења. Он је средином педесетих учествовао у планирању и реализацији летова који се у документима вида наводе као *специјални задаци аерофото снимања*. Нажалост, страдао је 27. јуна 1955. у катастрофи када су се сударили *авро ансон* и С-49Ц при слетању на батајнички аеродром.

Осим на храбрим извиђачким летовима, авиони Мк-38 приказивали су престиж државе и на друге начине – на пример на смотрема пред страним лидерима. У част етиопског цара Хаила Селасија, 23. јула 1954, изнад аеродрома Земун над почасном трибином прелетело је 18 Мк-38 из 103. пука, сврстаних у групе које су образовале иницијале две државе „Е“ и „Ј“. Ти авиони су учествовали и у паради приређеној септембра 1954. у част председника Турске Џелала Бајара.

У то време особљеност 103. пука сматрала се врхунском за стандарде ЈРВ, усклађеном са високим захтевима НАТО. Лета 1954. у пуку се налазило 25 Мк-38, по један Мк-3, Мк-6 и *авро ансон* за обуку и једна *рода* за везу. Већ на измаку 1954. пук се припрема за прелазак на млазну технику. Током 1955. примљени су нови авиони, а преостали Мк-38 су до завршетка 1956. предати 184. пуку. У то време разматрала се уградња радара на Мк-38, али то се није остварило. У 184. пуку врхунац оспособљености достигнут је 1956, када се обука планирала унутар налета од 90 до 100 часова годишње. Те године остварено је 3.388 часова налета (679 ч ноћу) са 31 пилотом. У то време број авиона повећао се до 34 комада. Неки за-

Удеси

У катастрофама на *москиту* страдало је 16 пилота и девет официра извиђача и један борац нелетач (у 17 уништених авиона). У удесима је уништено 13 авиона Мк-6, три Мк-38 и један Мк-3. Најчешће су страдали млади пилоти потпоручници и поручници. Главни узор катастрофа била је недисциплина у летењу и пилотске грешке. У осам удеса посада се спасила падобраном. У три удеса оба члана посаде су искочила, у једном случају, после судара два *москита*, један од пилота се извукао, а три члана посаде су страдала. У последњем удесу 1960. авион је упао у неправилан положај у облаку и пилот је наредио летачу механичару да искочи. Када је изашао из облака пилот је повратио контролу над авионом и вратио се на аеродром без свог механичара.

После слетања на море дрвена конструкција *москита* дуже време одржавала се на површини воде. У два удеса који су се завршили плутањем авиона два пилота нису користила чамац који је био у авиону већ су се, зато што су били слаби пливачи, одлучили на то да остану унутар авиона до доласка чамца Југословенске ратне морнарице.

даци су били ванредни, повезани са кризом у Мађарској током које се одржавала повишена борбена готовост.

Москито Мк-38 из 184. пука повучен је из наоружања крајем 1960, када се јединица пренаоружала ловцима бомбардерима Ф-84Г, као прелазним авионима до доласка млазних извиђача. Мк-38 су остали у заводу „Змај“ до средине 1961, када су коначно раскинути.

Бомбардерски москито

Ловци бомбардери Мк-6 уведени су 1952. у 32. дивизију, као замена за бомбардере Пе-2ФТ, који су у то време били већ готово потпуно истрошени. Такође, са Пе-2ФТ на Мк-6 пренаоружане су 1. и 2. ескадрила 97. пука, а 3. извиђачка ескадрила примила је Мк-38. Пошто се радило о пуку предвиђеном за подршку Југословенској ратној морнарици (ЈРМ), осим пилота, у кабини *москита* летели су морнарички официри за разлику од осталих пукова који су имали официре извиђаче из састава ЈРВ.

У примарној намени три пука, наоружана претежно авионима Мк-6, обучавала су се за задатке ватрене подршке. Пилоти су на полигонима гађали из моћног пакета стрелачког наоружања са четири оруђа 20 мм уграђена у авиону под кабином и четири ми-траљеза 12,7 мм монтирана у носу авиона.

Тактичко-техничке одлике

	Мк-6	Мк-38
Погонска група: 2 x мерлин 25 1.218 kW	2 x мерлин 114A	
Димензије:		
размах крила	16,52 м	16,52 м
дужина	12,55 м	12,55 м
Масе:		
празан	7.120 кг	6.920 кг
нормална у полетању	9.118–9.198 кг	9.251 кг
Перформансе:		
максимална брзина	530 км/ч	516 км/ч
брзина крстарења	400 км/ч	493 км/ч
врхунац лета	8.150 м	10.500 м
тактички радијус	666 км	710 км
дужина полетања са бетонске ПСС	602 м	650–705 м
дужина слетања на бетонску ПСС	640 м	630 м
Наоружање:	4 x 20 мм хиспано	4 x 20 мм хиспано
	200 метака на оруђе	200 метака на оруђе
	4 x 7,7 мм (0.303 ин) колт браунинг	
	400 метака на митраљез	
	4 x 250 кг бомби	2 x 50 кг САБ или ФОТАБ

На Мк-6, евиденцијски број 8064, проведена су бројна испитивања у Ваздухопловном опитном центру

На два поткрилна носача и два носача у бомболуку качиле су се бомбе масе до 250 кг по носачу или осам ракетних зрна од 27 кг (60 фунти) на поткрилним носачима.

У секундарној намени пукови са Мк-6 обучавали су одељење за тактичке извиђачке задатке са АФК К-24. Велики значај извиђачки задаци имали су за 97. пук, јер се предвиђало да он у рату мора да правовремено пронађе и уништи противнички поморски десант.

Посебни задаци 97. пука односили су се на заштиту врховног команданта Тита у време док се налазио на Јадранском мору. Пук се марта 1953. привремено пребазирао на аеродром у Титограду (са 20 авиона), ради задатка патролирања изнад брода „Галеб“ са укрцаним Титом и делом државног врха и четири ескортна разарача. Поморски састав враћао се из посете Великој Британији. Сличан задатак посаде 97. пука имали су априла 1954. када су патролирали изнад

Противавионски топ МК II

На необичан начин један елемент *москита* задржао се у наоружању десетинама година после расходовања последњег примерка авиона. Авионски топови *хиспано* били су у добром стању, а у складиштирама се нашло 500 комада. По узору на решења са познатог „троевца“ – противавионског топа (ПАТ) М55 калибра 20 мм, пројектован је лафет за по три аутомата скинута са *москита*. Подвозак и доњи лафет искоришћени су са немачког ПАТ-а М38, нишан са М55 и када су радници Техничког ремонтног завода Хаџићи све то повезали у целину добили су ПАТ 20/3 мм Мк II. Оруђа су подељена по јединицама ПВО и задржала су се све до грађанског рата. У рату су, као и већина осталих ПАТ-ова, служили за ватрену подршку пешадији.

конвоја на Титовом повратку из посете Грчкој и Турској. Полетали су са *Земуника*, а ратне бродове дочекали су код Отрантских врата, у условима врло лоше видљивости.

Иако су већ пар година после доласка *москита* у састав ЈРВ уведени и млазни авиони, они по количинама нису истиснули технику из времена Другог светског рата све до друге половине педесетих. Од 1956. *москито* пада у други план. Пилоти 88. пука прошли су преобуку на Ф-84Г и теоретску за Ф-86Е, али су летели на *москиту* до краја 1956. године. Због недостатка млазних авиона, новембра 1956. у Команди ЈРВ одлучили су да 88. пук привремено пређе на домаће ловце С-49Ц, знатно нижих перформанси у односу на *москито*.

Крајем 1956. у саставу ЈРВ налазио се један преостали бомбардерски пук са 30 Мк-6 и 30 пилота. Већ у то време показало се да *москито* неће моћи да дуже време лети због истрошености авиона. Већ 1957. расходовао је знатан број Мк-6. Посебно су чести били кварови на моторима због лошег рада техничке службе. Мотори су скидани са авиона пре истека међурементног ресурса од 400 часова. Главни узроци били су прекорачење броја обртаја, пад притиска уља и прегревање мотора. Дешавало се да механичари ставе кишницу уместо течности за хлађење и врло често су мотори пређуго радили на земљи због давања приоритета за летење млазним авионима.

У Команди ЈРВ желели су да се *москито* из 97. пука замени са наменским противподморничким авионом погодним за подршку ЈРМ. Зато су 1956. британски произвођачи приредили демонстрационе летове са авионима *шорт симју* (Short Seamew) и *ганет* (Gannet AS Mk.1). Нови авиони нису наручени из иностранства већ из домаће фабрике „Икарус“ – први примерци авиона 214 ушли су у 97. пук 1958. године. Од тада су преостали примерци *москита* Мк-6 прикупљени у 184. пуку. У саставу те јединице 1958, осим постојеће три извиђачке ескадриле Мк-38, формирана је четврта ескадрила Мк-6 задужена за вучу мета за потребе гађања противавионске артиљерије. Убрзо, почетком јесени 1958. авиони и посаде четврте ескадриле прешли су на аеродром *Земуник* и постали су новоформирана 16. ескадрила противавионске артиљерије.

Авиони су најчешће вукли мете са рукавцем и заставом МБ-1 и МБ-2 за потребе гађања Школског центра ПВО из Задра. Последња два авиона прошла су ремонт лета 1961. и од тада одржавала се ескадрила са 11 Мк-6 и 2 Мк-3. Последње летове су авиони 16. ескадриле имали 1962. године. Према одлуци од 4. јануара 1963. у ескадрилу је дошло 12 ТВ-2, изузетих из разних јединица РВ и ПВО. Преостали авиони *москито* расходовани су на аеродрому *Земуник*. ■

Александар РАДИЋ